

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

**THELLENYANE BATLABOLELA:
TIRAGATŠO YA BOITSHWARO**

R.S. PHALA

1999

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

THELLENYANE BATLABOLELA: TIRAGATŠO YA BOITSHWARO

KA

RAGOSEBO SALOME PHALA

E neelwa go ya ka dinyakwa tša tikrii

ya

MAGISTER ARTIUM

ka

LEFAPHENG LA POLELO LE DINGWALO LE FILOSOFI

MOHLAHLI: DR M.J. MOJALEFA

MOTHUŠI: PROF P.S. GROENEWALD

YUNIBESITHI YA PRETORIA

PRETORIA

NOFEMERE 1999

DITEBOGO

Medupi ya ditebogo e tšhologela go wena mohlahli wa ka, Dr. M.J. Mojalefa. Ke leboga tlhahlo le tutuetšo tša gago Mogale, tšeo lehono di nkgontšhitšego go thwala tšholwana ye. Feta tlou ka bogolo Mogale!

Go Mokgalabje, Prof. P.S. Groenewald, ke re nka se lebale mabobo le go se fele pelo ga gago. Ke leboga thušo ya gago kudu malemeng a bjalo ka Sefora le Seafrikaanse. Ake Morena a go thuše, o re phelele Motia, gobane ba bantši ba sa go botile.

Nka lebala bjang Dr. M.M. Marggraff, yoo a nthušitšego ka go lekolalekola mošomo wo, kudu tabeng ya dikakaretšo tša Seisimane. Ke re hle, le se ke la re le lemile, le ka moso go be bjalo.

Go Mohumagatšana Moipone Letty Mathabathe, ke leboga ge o ile wa kgafela mešomo ya gago ka thoko Morufe, wa ikemišetša go ntlanyetša mošomo wo ka bokgwari bjo bo sa lekanywego. Eke Yogodimodimo a ka fela a go fa maatla a go šoma mošomo wo mobotse wo wa gago. Gola o kake tlou, Tholo!

Bafatišišikanna, e lego Mohumagadi Aphane Caroline, Barena Mahole, Mokomane gotee le Ditsepu di šia marumo, ke re re sepedišane tsela magagešo. Ke nnete go šila ke go šidišana. Nka se lebale ge re be re fela re hlohleletšana nako le nako ge re kopane ka kua phapošibohlahlelong ya rena.

Tatagobanake, Mamorei 'a Phasha' Phaahla. Ke leboga tlhohleletšo le thekgo tšeo o mphilego tšona ge ke be ke swaragane le mošomo wo. Go se fele pelo ga gago Mokone, ke gona go mphihlišitšego sekeng seo ke lego go sona, gobane o be o fela o nthwala ka sekgorokgorwana seo sa rena ge ke gopotše go ya go hlola yona mešongwana ya ka, kua Tshwane. Ke re lehono, go nna o montshepetsabošego wa borare, yo ke mo lebogago bosele. O bile boikokotlelo bja ka mo tseleng yeo ke e sepetšego. Lehono, go wena ke

DITEBOGO

Medupi ya ditebogo e tšhologela go wena mohlahli wa ka, Dr. M.J. Mojalefa. Ke leboga tlhahlo le tutuetšo tša gago Mogale, tšeo lehono di nkgontšhitšego go thwala tšholwana ye. Feta tlou ka bogolo Mogale!

Go Mokgalabje, Prof. P.S. Groenewald, ke re nka se lebale mabobo le go se fele pelo ga gago. Ke leboga thušo ya gago kudu malemeng a bjalo ka Sefora le Seafrikaanse. Ake Morena a go thuše, o re phelele Motia, gobane ba bantši ba sa go botile.

Nka lebala bjang Dr. M.M. Marggraff, yoo a nthušetšego ka go lekolalekola mošomo wo, kudu tabeng ya dikakaretšo tša Seisimane. Ke re hle, le se ke la re le lemile, le ka moso go be bjalo.

Go Mohumagatšana Moipone Letty Mathabathe, ke leboga ge o ile wa kgafela mešomo ya gago ka thoko Morufe, wa ikemišetša go ntlanyetša mošomo wo ka bokgwari bjo bo sa lekanywego. Eke Yogodimodimo a ka fela a go fa maatla a go šoma mošomo wo mobotse wo wa gago. Gola o kake tlou, Tholo!

Bafatišišikanna, e lego Mohumagadi Aphane Caroline, Barena Mahole, Mokomane gotee le Ditsepu di šia marumo, ke re re sepedišane tsela magagešo. Ke nnete go šila ke go šidišana. Nka se lebale ge re be re fela re hlohleletšana nako le nako ge re kopane ka kua phapošibohlalelong ya rena.

Tatagobanake, Mamorei 'a Phasha' Phaahla. Ke leboga tlhohleletšo le thekgo tšeo o mphilego tšona ge ke be ke swaragane le mošomo wo. Go se fele pelo ga gago Mokone, ke gona go mphihlišitšego sekeng seo ke lego go sona, gobane o be o fela o nthwala ka sekgorokgorwana seo sa rena ge ke gopotše go ya go hlola yona mešongwana ya ka, kua Tshwane. Ke re lehono, go nna o montshepetsabošego wa borare, yo ke mo lebogago bosele. O bile boikokotlelo bja ka mo tseleng yeo ke e sepetšego. Lehono, go wena ke

opa leopo ke re:

Ke phiri ya ga mmaphirima le kgomo,
Phiri ya ga mmakakola sebata,
Ye ba rego ge e re nngou, e tla ja mang?
A re e tla ja nna Matshela' Mokgadi 'a Nokaneng.
Mokone ka tshelatshela leotswana,
Ka ba ka tshela le Motlammotša e tletše.

Mphela' Nekwana' Mphela, ga ke le bale thekgo ya gago, ya lerato la bana ba letswele,
Mpedi. O bile mohlala wo mobotse go nna, Tlou ya Mašikwane 'a Mogoši.

Go batswadi ba ka, Mohu Nekwana' Mphela' Nekwana le Nogana' Monare 'a Hlabirwa.
Ke le boga kgodišo le thutolapeng tšeo le mphilego tšona. Ka maitapišo a lena, le hono
šefa, le nna ke boikgantšho bja lena. Anke Ramaatlaohle a go okeletše matšatši Nogana'
Monare.

Godimo ga tše ka moka, ke le boga Mmopi wa tšohle ge a mpolokile ka mabaka ohle, mo
ditseleng tše ditelele tša go ya le go boa Tshwane.

DITENG

TŠHUPANE

LETLAKALA

1. KGAOLO YA PELE	1
1.1 Matseno <i>Introduction</i>	1
1.2 Maikemišetšo <i>Ann.</i>	2
1.2.1 Masola, I.S.: <i>Thellenyane Batlabelela</i> , (go tšwa go tshekatsheko ya Masola, I.S. le Kgatla, P.M. Makgonatšohle, 1993)	3
1.2.2 Matemane, M.J.: N.S. Puleng, <i>Thellenyane Batlabelela: A Study Guide</i> (1993)	3
1.2.3 Groenewald, P.S.: Dingwalo: BA (Hons) N.S. Puleng, <i>Thellenyane Batlabelela</i> (1991)	4
✓ 1.3 Mokgwa wa nyakišišo <i>Research Methods</i>	5
1.4 Taetšonyakišišo	6
1.5 Tihalošo ya dikgopolo	7
1.5.1 Diteng	7
1.5.2 Thulaganyo	9
1.5.3 Mongwalelo	11
1.5.4 Pikareski	13
1.5.5 Thuto	14
1.5.6 Boitshwaro	15
1.6 Tshepedišo ya ditaba	17
2. KGAOLO YA BOBEDI	18
2.1 Diteng I	18
2.1.1 Matseno	18
2.1.2 Kakaretšo ya diteng tša <i>Thellenyane Batlabelela</i>	18

2.1.3	Tlhalošo ya dielemente tša diteng	20
2.1.3.1	Baanegwa	20
2.1.3.2	Ditiragalo	22
2.1.3.3	Nako	24
2.1.3.4	Felo	26
2.1.4	Tlhalošo ya dielemente tša diteng tša <i>Thellenyane</i>	26
	<i>Batlaboleta</i>	
2.1.4.1	Baanegwa	26
2.1.5	Kakaretšo	38
3.	KGAOLO YA BORARO	39
3.1	Diteng II	39
3.1.1	Matseno	39
3.1.2	Ditiragalo	39
3.1.3	Tikologo	46
3.1.3.1	Nako	46
3.1.3.2	Felo	51
3.1.4	Kakaretšo	53
4.	KGAOLO YA BONE	54
4.1	Thulaganyo I	54
4.1.1	Tshepedišo	54
4.1.2	Matseno	54
4.1.3	Moko wa ditaba	54
4.1.4	Moakanyetšo	56
4.1.5	Thaetlele	57
4.1.6	Dikokwane tša thulaganyo	63
4.1.6.1	Kalotaba	64
4.1.7	Dielemente tša kalotaba	69

4.1.7.1 Baanegwa	69
4.1.7.2 Ditiragalo	73
4.1.7.3 Nako	74
4.1.7.4 Felo	76
4.1.8 Dithekniki tša thulaganyo	77
4.1.9 Kakaretšo	89
5. KGAOLO YA BOHLANO	90
5.1 Thulaganyo II	90
5.1.1 Matseno	90
5.1.2 Moko wa ditaba	90
5.1.3 Moakanyetšo	90
5.1.4 Tirišo ya dikokwane tša thulaganyo	91
5.1.4.1 Kalotaba	91
5.1.4.1.1 Baanegwa	91
5.1.5 Kakaretšo	130
6. KGAOLO YA BOSELELA	131
6.1 Thulaganyo III	131
6.1.1 Matseno	131
6.1.2 Ditiragalo	131
6.1.2.1 Kakaretšo ya diteng tša kalotaba	131
6.1.2.2 Ditiragalo tša kalotaba	133
6.1.2.3 Tlhalošo le tšhomišo ya dithekniki tša kalotaba	135
6.1.3 Nako	140
6.1.4 Felo	143
6.1.5 Kakaretšo	144
7. KGAOLO YA BOŠUPA	146
7.1 Thulaganyo IV	146

7.1.1	Matseno	146
7.1.2	Tšwetšopele	146
7.1.2.1	Kakaretšo ya diteng tša tšwetšopele	148
7.1.2.2	Tlhalošo le tirišo ya dithekniki	149
7.1.2.3	Tlhalošo le tirišo ya ditema le ditemana	151
7.1.3	Sehloa	158
7.1.3.1	Kakaretšo ya ditiragalo tša sehloa	160
7.1.3.2	Sehloa sa <i>Thellenyane Batlabolela</i>	161
7.1.3.3	Dithekniki tša sehloa	161
7.1.4	Tlemollahuto	164
7.1.4.1	Kakaretšo ya ditiragalo tša tlemollahuto	165
7.1.4.2	Tirišo ya tlemollahuto ya <i>Thellenyane Batlabolela</i>	168
7.1.4.3	Tirišo ya dithekniki tša tlemollahuto	171
7.1.5	Kakaretšo	175
8.	KGAOLO YA SESWAI	176
8.1	Thumo	176
8.2	Matseno	176
8.3	Kgaolo ya pele	176
8.4	Kgaolo ya bobedi	177
8.5	Kgaolo ya boraro	178
8.6	Kgaolo ya bone	179
8.7	Kgaolo ya bohlano	180
8.8	Kgaolo ya boselela	181
8.9	Kgaolo ya bošupa	182
8.10	Bofokodi bja tiragatšo ya <i>Thellenyane Batlabolela</i>	183
8.11	Bibliokrafi	188
8.12	Summary	201
8.13	Opsomming	204

1. KGAOLO YA PELE

1.1 MATSENO

Puleng o balwa gare ga bangwadi ba bohlokwa ba dingwalo tša Sepedi. O ngwadile dipuku tša direto le dipapadi. Tšeo e lego tša direto ke tše di latelago: *Ditlalemeso* (1980), *Seipone sa Madimabe* (1981); *Malopo a Boreti* (1983); *Kgaa Kgati tša Khwiti ya noka yešo* (1983). Ke yo mongwe wa bangwadi ba *Matšwela* (1984) ya go rulaganywa ke M.S. Serudu; *Direti tše nne* (1984) yeo morulaganyi e lego J.R. Maibelo le *Sešegotheto* (1989) yeo le yona e rulagantšwego ke M.S. Serudu.

Le ge bontši bja dipuku tša Puleng e le direto, go fihla lebakeng le, o šetše a ngwadile dipapadi tše pedi. Tšona ke *Thellenyane Batlabolela* (1991) le *Le diphiri di tla utologa* (1994) e lego papadi ya radio.

Ka ntle ga go ngwala direto le dipapadi, Puleng ke mongwadi yo mogolo wa ditshwantšhetšo le ditshwantšhetšodikgao. Ditšhwantšhetšo tša gagwe ke: *Mantšu a ke a bomang?* (1983), *Inama, inama se go tshela* (1985); *Ke nna "A" le "O"* (1985); *Le badimo ba tla bolela* (1986); *Go thaila mathaitai mo*; *Roko ye ntsho* le *Le diphiri di tla utologa*. Ge e le ditshwantšhetšodikgao tšona ke *Seboko se tsene nyobeng* (x) le *Bantlhoi ba kaaka banthati* (x).

Ntle le ditiragatšo tšeo tša radio, Puleng o ngwadile gape le kanegelokopana yeo e bitšwago *Mphe Sebakanyana* ngwageng wa 1985, yeo e ilego ya gašwa go Radio Lebowa.

Puleng o thopile sefoka sa pele sa Astera sa SABC ka 1984 ka tshwantšhetšo ya gagwe ya mathomo ye kopana ya go bitšwa *Mantšu a ke a bomang?* Ngwageng wa 1985, a thopa sefoka sa pele sa E.M. Ramaila ka *Seipone sa Madimabe*. O thopile sefoka sa IDEM (SASWA) ka 1989 ka *Go thaila mathaithai mo*. Ka 1990 o kgonne go tšwelela maemong a boraro go sefoka sa De Jager Haum ka papadi ya gagwe ya mathomo ya go bitšwa *Thellenyane Batlabolela*. Ngwageng wa 1993, a thopa gape sefoka sa pele sa E.M. Ramaila ka *Sefahlego sa pelo ya ka*. O thopile sefoka sa pele sa *Kagišo Literary Competition* (1994-1995) karolong ya papaditematee moo a tšweletšego maemong a pele ka papaditematee ya go bitšwa *A leka ka leka Maleka*, a ba a kgethwa go ba mothopasefokakakaretšo.

Ditaba tše di boletšwego ka moka, di laetša bohlokwa bja Puleng mo dingwalong tša Sepedi. Taba yeo e kgonthišetšwe ke Maibelo (1994) mo matsenong a puku ya bona ge a re:

“Puleng S. Nkomo ke pheta ya thaga dingwalweng tša
Sesotho sa Leboa.”

2. MAIKEMIŠETŠO

Maikemišetšo a magolo a go nyakišiša ke go sekaseka papadi yeo ya mathomo ya Puleng: *Thellenyane Batlabolela*. Pele ga ge e ka sekasekwa, go swanetše go kgonthišetšwa ge e ka ba go šetše go na le bao ba e sekasekilego. Dinyakišišong go hweditšwe gore papadi ye e šetše e fatišetšwe ke bafatišiši ba bararo. Bona ke Masola, Matemane le Groenewald. Mešomo ya bafatišiši ba e tla lekolwa ka šedi go bona ge ba fetlekile papadi ye ka botlalo goba aowa. Go tla thongwa ka phatišišo ya Masola.

1.2.1 Masola, I.S. : *Thellenyane Batlabelela*, (go tšwa go tshekatsheko ya Masola, I.S. le Kgatla, P.M. Makgonatšohle, 1993)

Masola o sekasekile papadi ye a e lebantše le letlalo la bobedi la sengwalo, e lego thulaganyo. O adile thulaganyo yeo ka go šomiša dikokwane tše bohlokwa tša yona, e lego tšweletšo ya ditaba, phekgogo, kgakgano, sehloa le tharollo ya ditaba. Go tšwela pele o laeditše le merero ye e fapanego yeo e ka tšwelelago papading ye. O akareditše thulano ye e bonalago gare ga molwantšhwa le baanegwa ba bangwe. Mabapi le baanegwa ba thulaganyo, o tšweleditše dimelo tša baanegwathwadi, e lego Thellenyane le mmagwe, Mmathapelo. Tikologo e hlalošitšwe ge e le ya selehono. O rumile tshekatsheko ye ka go tšweletša ntsha ye bohlokwa ya papadi, e lego papalego.

Masola o sekasekile fela letlalo la thulaganyo, le ge e se ka botlalo ka ge a se a bolela selo ka dithekniki tšeo mongwadi a di šomišitšego. Ge e le letlalo la diteng le la mongwalelo, ga se a a kgwatha.

1.2.2 Matemane, M.J.: Puleng, *Thellenyane Batlabelela: A Study Guide* (1993)

Mabapi le diteng, Matemane o akareditše ditiragalo tša papadi ye, a ba a tšweletša baanegwa, nako le felo. Ge e le ka thokong ya thulaganyo, o bolela ka baanegwa bao a ba filego mešomo. O re Thellenyane ke moanegwathwadi; Kekwele, Kotentsho, Tintela le Lefehlo ke balwantšhi, mola bathekgi e le Kgobadi, Gaseselo, Retlabona, Mmathapelo, Moruti Thai le Mokopa. Go tšwela pele o hlalošitše merero le dimelo tša baanegwa ge di lebane le yona thulaganyo. Thulano ga se a e gatelela. Mabapi le seo yena a se bitšago mongwalelo, o akareditše polelo le mantšu ao a šomišitšwego

papading ye; o bile o reta ka moo mongwadi a kgonago go adima le go ipopela mantšu ka gona. O bolela le gore Puleng o na le tsebo ye e nabilego ya dika le diema tša segagabo. Tabakgolo ke gore nyakišišo ya mohuta woo e sa le kgole le ya mongwalelo, ka gobane ga se a hlaloša teori ye e tiišago tshekatsheko ya mongwalelo.

Ka boripana, Matemane o akareditše diteng tša papadi ye, fela ga se a di sekaseka. Gabotse nyakišišo ya gagwe e lebane le thulaganyo, le gona moo ga se a e sekaseka ka botlalo. Go ka thwe, Matemane ga se a sekaseka matlalo a mararo a sengwalo ka botlalo.

1.2.3 Groenewald, P.S.: Dingwalo: BA (Hons) N.S. Puleng, *Thellenyane Batlabolela* (1991)

Groenewald o sekasekile diteng tša papadi ye ka go šomiša dielemente tša diteng e lego ditiragalo, baanegwa, nako le felo. Diteng di nyakišišitšwe ka go lebantšhwa le sererwa sa papadi ye, seo a rego se bolela ka ga go gola ga Thellenyane Batlabolela go tloga ge e sa le lešaedi go fihla ge a fetogile motho wa go tsebalega. Thulaganyo o e hlalošitše ka go šomiša dikokwane tša yona, e lego kalotaba, tšwetšopele, sehloa le tlemollo ya lehuto. Mo go kalotaba, o boletše ka moakanyetšo, thulano le mediro ya baanegwa. O gateletše thulano ya papadi ye, yeo a rego e gare ga go loka le go se loke. Ka mongwalelo, o no šomiša tšopollo e tee fela go hlaloša letlalo le. O rumile ka go hlaloša bofokodi bjo bo tšwelelago papading ye.

Groenewald o akareditše matlalo a mararo, e lego diteng, thulaganyo le mongwalelo, fela ga se a a gatelela ka botlalo. Ka go realo ga se nyakišišo ya go tsenelela.

KAKARETŠO

Go basekaseki ba bararo ba, Masola o hlalošitše fela letlalo la thulaganyo mola Matemane yena a dirile fela kakaretšo ya diteng le tlhalošo ya polelo. Lebaka e ka ba gore maikemišetšo a bona e be e le fela go no hlahla barutwana ba mphato wa lesome, e sego go ngwala lengwalonyakišišo. Groenewald yena o hlalošitše matlalo a mararo, le ge le yena a se a a hlaloša ka botlalo.

Ka ge go le pepeneneng gore papadi ye ga se ya sekasekwa ka botlalo, gona lengwalonyakišišo le le swanetše go tšwetšwa pele go sekaseka papadi ye ka botlalo ge e lebane le matlalo a mabedi, e lego diteng le thulaganyo. Bjale go tlo latela mokgwa wa nyakišišo.

1.3 MOKGWA WA NYAKIŠIŠO

Nyakišišo ye e ya go hlaloša (“describe”) le go hlatholla (“interpret”) sebopego sa *Thellenyane Batlaboletla*. Dikgopolo tšeo tše pedi di swanetše go hlalošwa ka tlhokomelo gore go tle go bonale phapano magareng ga tšona, le gore di se tšewe go ba mahlalošetšagotee mola e le dikgopolo tšeo di fapanago go ya ka nyakišišo ye.

Go hlaloša ke go hlaloša selo ka tsela yeo se bopegilego ka gona gore se tle se tsebege. Go hlaloša kgopolo yeo, go tla fiwa mohlala ka moeta. Moeta o bopilwe ka letsopa leo le dubilwego ka meetse. Babopi ba wona ba re go fetša go o bopa, ba o ritele, morago ba o tšhume mollong lebaka le letelele. Ge motho a o lebeletše, o na le sebopego sa nkgokolo, sa go ba le bokagare bja nkoti. Ka fase o agegile ka bophaphašana, gape o na le molomo wa nthetelego.

Go hlatholla gona ke go gatelela mešomo ya diphapantšho tšeo di hlalošitšwego. Go nepiša kgopolo ye, go tla fiwa mohlala ka go topa diphapantšho di se kae tša moeta go tšeo di šetšego di hlalošitšwe ka godimo, gomme gwa lekolwa mešomo ya tšona. Moeta o bopša ka letsopa ka ge le le boleta ebile le kgona go dubega gabonolo. Gape o ritelwa gore o se ke wa tla wa dutliša tšeo di tlogo tšhelwa ka go wona; mola o tšhungwa mollong ka nepo ya go o tliša. Bokagare bja nkoti bo o kgontšha go tšhela dino go swana le maswi, meetse, motogo, bjala, bjalobjalo, mola bophaphašana bja ka fase bo o kgontšha go dula ka boiketlo le go rwalega gabotse.

Go ka rungwa ka go re, go hlaloša ke go bontšha diphapantšho ka moka tšeo selo se ka tsebegago ka tšona, mola go hlatholla e le go laetša mešomo goba mehola ya diphapantšho tša selo seo.

1.4 TAETŠONYAKIŠIŠO

Taetšonyakišišo yeo e yago go latelwa mo nyakišišong ye, ke ya naratholotši. Yona e hlaloša sengwalo ge se lebane le matlalo a mararo. Go tla topša borateori ba se kae go bona gore bona ba hlaloša sebopego sa sengwalo ka tsela efe.

Strachan (1988: 2) o re sengwalo se na le matlalo a mararo ao a bitšwago “teks”, “verhaal” le “geskiedenis”. Groenewald (1993: 4) gotee le Mojalefa (1995: 13) le bona ba bolela ge sengwalo se na le matlalo a mararo. Bona ba re go na le letlalo la mathomo la ka garegare leo le bitšwago **diteng** goba histori; gwa latela la bobedi la gare leo go thwego ke la **thulaganyo**; mola la boraro la ka ntle le bitšwa **mongwalelo** goba setaele. Strachan o fapana le borateori ba ka ge yena ka letlalo la thulaganyo (“verhaal”), a šupa kanegelo mola la mongwalelo (“teks”), a re le lebane le tebelelo ya mongwadi.

Nyakišišo ye e yo hlaloša sebopego seo sa sengwalo go swana le ka fao se hlalošwago ke Groenewald gotee le Mojalefa ka gona.

1.5 TLHALOŠO YA DIKGOPOLO

Dikgopolo tšeo di yago go hlalošwa ke matlalo a sengwalo, e lego diteng, thulaganyo le mongwalelo. Mo go diteng, go tla ba gwa lekolwa le sererwa, mola go thulaganyo go ka se lebalwe moko wa ditaba. Morago ga fao go tla hlalošwa boitshwaro bjalo ka ge e le kgopolo yeo e lebanego le sengwalwa se se nyakišišwago mo.

1.5.1 Diteng

Dautzenberg (1980: 24) o hlaloša letlalo la diteng ka go re:

... die geskiedenis as een reeks handelingen verricht of ondergaan door personages in een bepaalde tijd en op een bepaalde plaats.

Seo Dautzenberg a se nepišago ke dielemente tša diteng, e lego baanegwa, ditiragalo, nako le felo. Strachan (1988: 5) yena o re mmadi ga a hlalošetšwe tša diteng ge di šetše di arogantšwe le tša matlalo a thulaganyo le mongwalelo. O bala kanego, ke gore o lemoga ditaba tša diteng ge di šetše di rulagantšwe, di hlalošitšwe ka mo mongwadi a di bonago ka gona. Mošomo wo mogolo wa gagwe ke go badišiša kanego yeo ka tlhokomelo ye kgolo gore a kgone go aroganya tša matlalo ao le go hlopha tša diteng ka mo go swanetšego, gagolo ge e le ditiragalo.

Go tiiša seo se bolelwago ke Strachan, Groenewald (1993: 4) o nepiša kgopolo ye ya diteng ka go re ke ditaba ge di lemogwa ka botšona, pele ga ge mongwadi a bolela goba a ngwala ka ga tšona, le pele ga ge a di hlaloša. Mohlala (1994: 25) o hlaloša kgopolo ya diteng go tšwela pele ka go re ke histori ya ditabataba le ka tsela yeo di šalanago morago ka gona le ge di na le tebanyo le sererwa (“topic”). Kgopolo ye ya sererwa, ga e bolelwe ke boStrachan, ke kgopolo ye e gatelelwago ke Groenewald, Mohlala le ba bangwe.

***Sererwa**

Groenewald (1993: 4) o re sererwa ke se bohlokwa gobane se tlemaganya ditaba tša diteng. Ke ka lebaka leo Marggraff (1994: 61) a hlalošago sererwa ka go re ke kgopolo ya mafelelo yeo mmadi a e fihleletšego mo sengwalong, ke gore, ke ge mmadi a fihlile magomong a mafelelofelelo ao a ka se sa kgonago go akaretša go iša pele ditaba tšeo a ratago go di akaretša. Gabotse borateori ba ba bolela gore sererwa se laola dielemente tša diteng.

***Bohlokwa bja sererwa**

Ge Mojalefa (1995: 20) a hlaloša bohlokwa bja sererwa o re se kgokagantšha ditiragalo, se laola ditiragalo, baanegwa le tikologo (nako le felo). Mongwadi o phetha moo diteng di thomago gona le moo di felelago gona; gomme sephetho seo se laolwa ke sererwa. Gape sererwa se lemoša mmadi ditiragalokgolo le moanegwagolo.

Go ka rungwa ka go re diteng ke ditaba tšeo di kilego tša ba gona le pele mongwadi a tlo thoma go ngwala sengwalo. Ditaba tšeo di kgethwa le go laolwa ke sererwa seo se bilego se di bofaganya bokangatana. Sererwa seo

se bohlokwa kudu sengwalong se sengwe le se sengwe ka ge se thuša mmadi go kwešiša diteng tša sengwalo seo a se balago.

1.5.2 Thulaganyo

Forster (1927: 27) gotee le Masola (1993: 79) ba hlaloša thulaganyo ka go re ke peakanyo ya ditiragalo; eupša taba yeo bobedi ba e gatelelago ke go re mo peakanyong ya ditiragalo, tabakgolo ke seo se hlolago ditiragalo tšeo. Le ge go le bjalo, borateori bao ba a fapana ka gore Masola o gatelela gore se bohlokwa mo thulaganyong ke thulano le gore thulaganyo yeo e tšweletšwa ke ditiro le meragelo ya baanegwa; mola Forster a amanya thulaganyo le kanego (“story”). Ka go realo o hlaloša thulaganyo ge e lebane le ditaba ge di anegwa.

Serudu (1989: 48) o tšweletša kgopolo ye mpsha, e lego gore thulaganyo e lebane le motheo wa sengwalo, o re:

Ke tlhamo ya ditiragalo mo pading, papading goba mo go thetokanegelo. Ka boripana re ka re thulaganyo ke freime goba motheo wo go wona mongwadi a hlamago taba ya gagwe godimo ga wona. Go yona ditiragalo di a latelana go ya ka moo di hlolanago ka gona.

Mojalefa (1995: 10) o re tatelano yeo ya ditaba yeo go thwego e na le motheo, e lebane le moko wa ditaba. Ke ka fao a rego:

Thulaganyo ke mokgwa woo mongwadi a dirišago ditaba tša diteng gore maikemišetšo goba tebanyo ya gagwe e tle

e bonagale. Yona tebanyo goba maikemišetšo ao ke seo se bitšwago moko wa ditaba.

Groenewald (1991: 22) ge a gatelela bohlokwa bja thulaganyo gotee le mošomo wa dielemente tša yona o re:

... gomme ditaba tše ka moka di rulaganywa gore di lebane le maikemišetšo/ tebanyo ya gagwe; ditaba di fiwa morero ka go di lebantšha le moko wa ditaba/ morero; ke gore baanegwa, ditiragalo, nako le felo (dielemente tša kanegelo) di ba le modiro.

Masola, Forster le Serudu ba fapana le Groenewald le Mojalefa ka ge boMasola ba sa bolele selo ka moko wa ditaba ge ba hlaloša thulaganyo; mola boGroenewald ba gatelela bohlokwa bja moko wa ditaba mo go thulaganyo.

***Moko wa ditaba**

Serudu (1989: 33) ge a hlaloša moko wa ditaba o re ke kgwekgwe goba tabakgolo ya padi goba papadi yeo e tšweleditšwego ka boripana. Mojalefa (1995: 27). O nepiša kgopolo ye ka go re:

Moko wa ditaba ke ge mongwadi a hlaloša kgopolo goba tebelelo ya gagwe ... ka gona moko wa ditaba ke maikemišetšo goba thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi ge a tlo ngwala sengwalo. Ka fao moko wa ditaba ke motheo wa sengwalo sa mongwadi ofe kapa ofe.

Ka fao go lemogwa ka moo moko wa ditaba o lego bohlokwa ka gona.

***Bohlokwa bja moko wa ditaba**

Groenewald (1993: 4) o re moko wa ditaba o bohlokwa ka ge o tlemaganya ditaba tša thulaganyo gore di be kgopana ebile gape o swaraganya dithekniki tša thulaganyo gore di lebane.

Ge go akaretšwa tša thulaganyo go ka thwe, thulaganyo ke ge mongwadi a hlopha ditaba tšeo a di kwelego goba a di bonego ka tatelano (lenaneo) ye e itšego. A ka dira bjalo ka go ngwala goba go bolela; gomme gantši o dira bjalo ge a tla be a nyaka go kgala se sengwe bophelong goba a rata go tšweletša ntlha ye nngwe yeo a bonago batho ba sa e ele hloko bophelong.

1.5.3 Mongwalelo

Mongwalelo ke letlalo la boraro la sengwalo. Letlalo le le ka se fatišišwe mo nyakišišong ye. Le ge go le bjalo, kgopolo ye e ya go hlalošwa ka boripana ka gore ge go hlalošwa sebopego sa sengwalo, go boletšwe gore sengwalo se na le matlalo a mararo ao le lengwe la ona e lego mongwalelo. Go yo tsopolwa basekaseki ba bararo fela go hlaloša kgopolo ye.

Serudu (1989: 33) o hlaloša mongwalelo ka go re ke mokgwa wo mongwadi a tšweletšago dikgopolo tša gagwe ka gona. O re mongwadi o dira bjalo ka go kgetha mantšu le go a beakanya ka mafoko ao a tanyago mmadi, a a nago le mošito. Lucas (1974: 49) yena o oketša seo Serudu a se bolelago ka go hlatholla mongwalelo ka go re o kgokaganya mongwadi le mmadi ka mokgwa wa poledišano, gomme o tšweletša taba ya gagwe ka go e tiiša ka go re:

Style is a means by which a human being gains contact with others, it is personality clothed in words, character embodied in speech.

Groenewald (1993: 28) o nepiša kgopolo ye gabotse ka go re mongwalelo o lebane le polelo ya mongwadi. Ka polelo yeo mmadi o kwešiša sengwalo; o kwešiša tebanyo ya mongwadi, e lego moko wa ditaba. Gape polelo yeo e tšwetša maikutlo a mongwadi pele mabapi le taba yeo e bolelwago; gomme maikutlo ao a sepedišana le khuduego.

Ka boripana, mongwalelo ke tsela yeo ka yona mongwadi a alago dikgopolo tša gagwe go mmadi ka gona. Gona fao mmadi o lemoga khuduego ya mongwadi yeo a e tšweletšago ka mantšu, diema, dika le dikapolelo tšeo di agago tshwantšhokgopolo go yena (mmadi).

Kgopolo ye nngwe yeo e swanetšego go hlalošwa ke ya boitshwaro. Fela pele ga ge kgopolo ye e ka hlalošwa, go swanetše go hlalošwe dikgopolo tše pedi tšeo di amanago le yona, e lego thuto le pikareski ka gobane le ge moakanyetšo wa tšona o swana le wa boitshwaro, fela go lemogwa gore di fapana le bjona (boitshwaro). Le ge borateori ba bangwe ba fapantšha dikgopolo tše tharo tšeo, Groenewald (1993: 21) yena ga a di kgethologanye; go yena ke dikgopolo tšeo di šupago selo se tee. Ke ka fao a rego:

Tiragatšo ya thuto goba ya boitshwaro ke yeo e nago le thuto. Terama ya mathomo ya mohuta woo ke ya *Tshekong* (1950) ka Moloisie ... Ge terama ye, *Tshekong* e le ya thuto, tša Make e lego *Sello sa tonki le pere* (1947) le *Mokgelekgetha* (1954) ke tša boitshwaro.

Ka gona dikgopolo tšeo boitshwaro, thuto le pikareski di tla hlathollwa mo nyakišišong ye, go tšweletša diphapantšho tšeo di tlogo laetša go fapana ga tšona.

1.5.4 Pikareski

Pikareski ke mohuta wa sengwalo seo mo go sona go bonalago moanegwathwadi goba moanegwa yo mogolo o tee yo a itšego. Hawthorn (1985: 13) o hlatholla pikareski go tšwela pele ka go re:

Picaresque is built on the tradition of the sixteenth century Spanish picaresque narrative which portrayed a sharp witted rogue living of his wits while travelling through a variety of usually low life setting.

Seo Hawthorn a se gatelelago ke taba ya leeto leo le tšewago ke moanegwathwadi. Mabapi le leeto leo le bolelwago ke Hawthorn, Groenewald (1993: 20) o hlatholla go iša pele ka go re:

Gantši ge e le padi, diteng tša yona di lebane le leeto. Leeto leo le swantšha bophelo; le na le mathomo le mafelelo. (**Molato, Moelelwa, Noto ya Masogana**). Gape di swantšha kgolo ya motho. (**Molato, Noto ya Masogana**). Bangwadi bao ba mathomothomo ga ba raragantšhe ditaba ge ba di rulaganya. Gantši kgaolo ye nngwe le nnywe e hlaloša tiragalo e tee fela ya bophelo bja moanegwathwadi yoo.

Le ge Baldick (1990: 169) le yena mo go pikareski a bolela ka leeto le letelele leo le tšewago ke moanegwathwadi, fela yena o gatelela tatelano ya

ditiragalo ka ge a re:

... it is used to refer to narratives that do not have a picaro as their central character, but which have loose structure consisting of a sequence of episodes which are held together only by the central character, who often embarks on a long journey.

Marggraff (1994: 41) ge a hlaloša tatelano yeo ya ditiragalo o re ditiragalo tšeo di dikologa godimo ga moanegwa o tee, moo kgolo ya tšona e amanago le ditiragalo tša moanegwathwadi, tšeo di sego tša tlwaelega.

Go ka rungwa ka go re pikareski e lebane le kanegelo yeo e nago le moanegwathwadi yo a rwelego maikarabelo a tiragalo ye nngwe le ye nngwe ya kanegelo yeo. Moanegwamogolo yoo wa pikareski, ke motho wa go hloka tlhokomelo, tshepagalo, gape wa moradia, gomme mo a sepelago o gahlana le baanegwa ba bangwe bao ba itšego.

1.5.5 Thuto

Abrams (1988: 42) o hlaloša thuto ka go e bapetša le mošomo wo o nago le boitshwaro, kakanyophelo le thutabodumedi ka gare; gomme o re:

The adjective “didactic” ... is applied not only to a branch of theoretical, moral or practical knowledge, but also to literary works which embody in a persuasive imaginative or functional form, a moral religious, or philosophical theme or doctrine.

Beckson le Ganz (1961: 15) ba tlaleletša polelo yeo ya Abrams ka go gatelela gore mošomo o ka tšewa go ba wa thuto ge sa mathomo maikemišetšo a wona a magolo a lebane le thuto; e ka ba ya boitshwaro, sepolitiki goba se sengwe le se sengwe seo se tswalanego le tšona. Ke ka fao Cuddon (1982: 191) le yena a rego maikemišetšo a sengwalo se sengwe le se sengwe sa thuto, ke go ruta goba go laela motho. Marggraff (1994: 32) yena o hlaloša kgopolo ye ka go re:

The didactic story is being taught, and consists of more than mere fiction.

Ka boripana, thuto ke thuto yeo motho a ka e rutwago gohle mo go swanetšego, ke go re e sego ka sekolong fela. Thuto yeo e ka ba ya sedumedi, sepolitiki, mešomo ya diatla goba mehuta ye mengwe ya thuto yeo e rutwago.

1.5.6 Boitshwaro

Lekganyane (1997: 7) o re boitshwaro bo nepiša go itshwara ga motho, ka fao motho a godišwago ka gona. Ka go realo ke thuto ya ka gae, motseng goba setšhabeng. Ke thuto yeo e lebanego le maitshwaro a mabe goba a mabotse. Tlhalošo ye e šitlelwa ke Marggraff (1994: 14) ge a re:

A moral story is a story which there is conflict between good and bad, between right and wrong.

Beckson le Ganz (1961: 136) bona ba tšweletša tlhalošo ye mpsha yeo ba lebanyago boitshwaro le thuto ka go re:

The moral of a literary work is the teaching or the “lesson” which is either implied or which can be specifically stated.

Ka fao sengwalo sefe goba sefe sa boitshwaro se na le thuto ka gare. Ke ka fao Cuddon (1982: 402) le yena a tlatšago borateori bao ka go re boitshwaro ke thuto yeo e ka rutwago go tšwa go kanegelo, sereto, nonwane, terama goba mošomo ofe goba ofe wo o šupago go ruta selo sefe goba sefe e ka ba ka tsela ya go re thwii goba ya go rarela.

Abrams (1988: 98) yena o hlaloša boitshwaro ka go bo amanya le bophelo bja Bokriste gomme o re:

Morality plays were dramatized allegories of the representatives of Christian life in the mode of a quest for Salvation in which the crucial events are temptation, sin and the confrontation with death.

Seo se gatelelwago tsopolong ye, ke go re boitshwaro bja go sepela ka tsela ya Sekriste bo dira gore motho a se wele melekong, sebeng le ge e le lehung. Groenewald (1976: 25) yena o hlaloša kgopolo ye ka go re:

The moral story deals with guilt and penance, and its theme is compressed into a moral which appeals to the reader’s moral - ethical values, and thus determines that injustice should be punished.

Boitshwaro e ka ba melao goba thuto yeo ngwana a ka e rutwago ke batswadi, barutiši, baruti goba motho mang ka mang yo a lebanego le yena;

gomme seo se gatelelwago ke gore batho bao ba swanetše go mo fa thuto yeo e lokilego, e tlogo mo aga e sego yeo e arogilego. Ge ba dirile bjalo, ngwana yoo o tla phela bophelo bja go tseba botse le bobbe.

Morago ga go fapantšha dikgopolo tše tharo tše, go lemogwa gore tiragatšo yeo ya *Thellenyane Batlabolela*, e tla sekasekwa ge e lebane le tiragatšo ya boitshwaro, e sego ge e le ya thuto goba ya pikareski.

1.6 TSHEPEDIŠO YA DITABA

Mo kgaolong ya mathomo go lekodišitšwe bohlokwa bja Puleng bjalo ka mongwadi wa dingwalo tša Sepedi. Go tloga fao go nyakišišitšwe maikemišetšo a basekaseki bao ba šetšego ba fetlekile *Thellenyane Batlabolela*. Morago ga moo go boletšwe ka mokgwa wa nyakišišo, e lego go hlaloša le go hlatholla. Taetšonyakišišo le yona e kgonthišišitšwe, moo go lemogilwego gore sengwalo se na le matlalo a mararo, e lego diteng, thulaganyo le mongwalelo. Mafelelong a kgaolo ye, go latetše tlhalošo ya dikgopolo tše: diteng, thulaganyo, mongwalelo, boitshwaro, thuto le pikareski.

Go tloga kgaolong ya mathomo, lengwalonyakišišo le le ya go arolwa ka tsela ye: kgaolo ya bobedi e ya go lebana le diteng I; ya boraro ke ya diteng II; ya bone e tla ba ya thulaganyo I; ya bohlogo ya ba ya thulaganyo II; ya bošupa e tla ba ya thulaganyo III; ya bošupa ya lebana le thulaganyo IV; mola ya seswai; e lego ya mafelelo; e lebane le kakaretšo gotee le lenaneo la methopo.

2. KGAOLO YA BOBEDI

2.1 DITENG

2.1.1 Matseno

Kgopolo ye, diteng, e hlalošitšwe kgaolong ya mathomo ya lengwalonyakišišo le. Ka ge letlalo leo la diteng e le le letelele, le yo arolwa ka dikarolo tše pedi, e lego diteng I le diteng II. Mo kgaolong ye, go yo hlalošwa diteng I, ka go latela lenaneo le:

- (a) Kakaretšo ya diteng tša *Thellenyane Batlabelela*.
- (b) Tlhalošo ya dielemente tša diteng, e lego:
 - baanegwa
 - ditiragalo
 - nako
 - felo
- (c) Tlhalošo ya dielemente tša diteng tša *Thellenyane Batlabelela*.
- (d) Kakaretšo

2.1.2 Kakaretšo ya diteng tša *Thellenyane Batlabelela*

Tiragatšong ye go bolelwa ka lesogana leo le bitšwago Thellenyane, morwa wa mohu Batlabelela le Mokgekolo Mmathapelo. Yena o ile go palelwa ke mphato wa marematlou gabedi, a se hlwe a nyaka go o boeletša la boraro, ka go tšhaba go segwa ke bagwera, le go ipona go ba ngwana wa mohumi. Taba yeo e ile ya tshwenya mmagwe yoo go itaetšago a ile a leka ka gohle go mo gapeletša, fela a palelwa. Go ikgantšha ga lesogana le, go be go šetše go mo hloišitše bagwera ba bangwe ba gagwe, bjalo ka Kotentsho, Kekwele, Tintela

le Lefehlo.

Thellenyane o ile go palelana le yo mmagwe ka tšeo tša sekolo, a leba ga kgaetšediagwe Retlabona, yo a go mo nyakiša matogwana. Manyami ke gore le ge a ile a a hwetša, o ile a nyatša ditefo tša ona. Morago ga go gana mešongwana yeo, o ile a kgopelwa go tla go thuša sekolong sa Nthušeng. Ge a fihla moo sekolong, o hweditše go itokišetšwa diphadišano tša moopelo, gomme ka ge a be a filwe ka mo go tša moopelo, a napa a fiwa khwaere. Mo a ilego a tla a senya ditaba, ke ge a ile a amoga Morutišigadi Kekwele khwaere, a re e a šaetša. Seo se ile sa napa sa hlohleletša kgabo yela ya lehloyo la bagwera ba gagwe go yena.

Letšatšing la diphadišano kua Recreationa Centre, o ile a sa letetše gore khwaere ya gagwe e tsene sefaleng, a leba Pulapula Parlounge, ka nepo ya go yo tšea mahlo a tšhipa. Ge a boa moo ka ge a be a bo geletše, o ile a thula ngwana wa sekolo ka sefatanaga sa Tintela. Ngwana yoo o ile a hlokofala le semeetseng gomme yena a robega leoto. Ge a boa bookelong, o ile a boa e le motho yo a fetogilego, wa go amogela maemo le seo se mo diragetšego, gomme a boela mošomong.

Ka morago ga go nyala Lerato, Thellenyane o ile a ya Yunibesithing ya Andronicus, go yo ithutela tikrii ya moopelo. O ile ge a le ngwageng wa boraro moo sekolong, mmagwe a hlokofala. O ile go phetha dithuto, a dira moletlo wo mogolo wa go leboga. Letšatšing leo la moletlo, o ile a kgopelana tshwarelo le gore a boelane le bagwera bale ba gagwe.

Diteng tša *Thellenyane Batlabolela* di akareditšwe. Seo se tlogo lekolwa bjale ke dielemente tše nne tša diteng, e lego baanegwa, ditiragalo, nako le felo.

2.1.3 Tlhalošo ya dielemente tša diteng

2.1.3.1 Baanegwa

Go ya ka Bal (1980: 14-15) baanegwa ke baraloki (“akteurs”) e sego batho (“personasies”) fela. O bolela bjalo ka gobane lentšu le, “akteurs”, le akaretša batho le dilo (“instansies”) mola “personasies” yona e šupa batho fela. Ge Strachan (1988: 11) a tšwetša pele polelo yeo ya Bal, o re baraloki bao ba tšewa bjalo ka batšweletši ba tiragatšo, gomme seo ga se re gore ka dinako tšohle baraloki bao e tla ba batho ka gobane mpša, motšhene ešita le yona noga, e ka ba mehlala ya baraloki.

Mojalefa (1995: 6) o tlatša kgopolo ya basekaseki bao ya gore baanegwa ga se “batho” fela ka go re:

... Ke batho ba sengwalo, le ge e le gore le dilo (kgomo, nku, tonki, letlapa, selepe, thaba, noka, sefofane, puku, bjalobjalo) e ka ba baanegwa.

Le ge Groenewald (1993: 9) le yena a le tabeng ya gore baanegwa e ka ba batho le dilo tšeo di itšego, o re seo e lego se bohlokwa ke gore baanegwa ke bao ba dirago ditaba goba ba diragelelwago ke se sengwe.

Go ka thwe baanegwa ke selo sefe goba sefe seo se kgathago tema ye bohlokwa go tšweletša ditiragalo tša sengwalo. Baanegwa bao ka moka ba a amana, gomme kamano yeo e laolwa ke sererwa.

Sererwa se aroganya baanegwa bao, se fapantšha mehuta ye mebedi e lego baanegwagolo le baanegwanyane. Go tšwela pele baanegwagolo le bona ba

arotšwe ka dikarolo tše pedi gomme Mojalefa (1995: 6) o re ke mongangiši le mongangišwa.

***Mongangiši**

Mojalefa (1995: 6) o re mongangiši ke moanegwa yo mogolo yoo a ganetšanago le ditiro tša mongangišwa. Mongangiši yo ke sengangele; wa go se rate go fenywa le ge nnete a e bona. Ka bonganga bja gagwe, o ganetša maikemišetšo a mabotse a mongangišwa go tšwela pele. Mongangiši yo ga se motho wa go ratega.

***Mongangišwa**

Mojalefa (1995: 6) o re mongangišwa ke moanegwa yo mogolo wa go loka, yoo a ratago go tšwetša pele dikganyogo tšeo tša go loka; eupša o ganetšwa ke mongangiši.

Kamano yeo e lego gare ga baanegwa ba bagolo bao, yona ke bongangiši le bongangišwa. Kamano yeo e lego gare ga baanegwa ka moka, e hlalošwa ka go šomiša lenaneo le:

- Tebanyo
- Bokgontšhi
- Bothuši
- Boganetši
- Bothušegi

Dikgopolo tšeo tša lenaneo di tla hlalošwa ge go hlalošwa kamano ya baanegwa ba *Thellenyane Batlabolela*.

***Ditiragalo**

Ditiragalo ke elemente ya bobedi ya diteng. Grobler (1989: 246) o hlaloša ditiragalo ka go re ke tšohle tšeo di diragalelago baanegwa le maemong (mabakeng) ao ba ikhwetšago ba le go ona. Strachan (1988: 7) o katološa tlhalošo ya rateori yoo ka go re ditiragalo di diragalela ebile di dirwa ke baanegwa. Go tšwela pele o bile o re ditiragalo tšeo di hlopšha ka tatelano ya tšona go tloga go tiragalo ya mathomo go fihla go ya mafelelo. Marggraaff (1994: 62) ge a tiiša seo se bolelwago ke Strachan, o re:

An event can be defined as a manifestation of something taking place, the length of which can differ, having a beginning and an end, and ranging from concrete physical actions to abstract thought, feeling or speculation.

Le ge tlhalošo ya ditiragalo ya Mojalefa (1995: 4-5) e kwana le yeo ya Grobler (1989: 246), fela yena o tlaleletša ka go tšweletša bohlokwa bja sererwa mo go ditiragalo ka go re:

Mongwadi wa sengwalo se se itšego (padi, kanegelokopana, kanegelotšhaba, taodišo, tiragatšo, bjalobjalo) o phetha moo diteng di thomago le moo di felelago gona. Sona sephetho seo se laolwe ke sererwa.

Ka go realo sererwa se laola ditiragalo tša diteng tša sengwalo, gomme ntle le sona go ka se lemogwe moo ditiragalo di thomago gona le moo di felelago. Ka ntle le sererwa, go yo šomišwa phetogo ya ditaba bjalo ka kokwane ya go lemoša mo tiragalo e thomago le mo e felelago gona. Phetogo yeo e lebane le dielemente tšeo tše dingwe, e lego baanegwa, nako le felo. Ge go tsena

moanegwa yo mongwe, ditaba di a fetoga. Phetogo yeo e laetša mo tiragalo ye nngwe e felelago gona le mo ye nngwe e thomago gona.

Ka fao mo lengwalongnyakišišo le, go yo sekasekwa ditiragalo tša diteng go hlokometšwe sererwa seo se lebanego le tiragatšo yeo ya Puleng ka ge e le sona se laolago ditiragalo tša yona.

Pele go ka hlalošwa dielemente tše pedi tšeo di šetšego, e lego nako le felo, go bohlokwa gore go ke go lekolwe le kgopolo ya tikologo gobane go ya ka Potter (1967: 27), nako le felo ke dikarolwana tšeo di e bopago.

***Tikologo**

Serudu (1989: 49) o re tikologo e lebane le dinako gotee le mafelo ao ditiragalo tša sengwalo sefe goba sefe di phethagalago go tšona. Ge a tšwela pele o re tikologo e na le makalana a go fapana. Go ka ba tikologo ya popego ya lefelo (“physical setting”) bjalo ka dithokgwa, dithaba le meedi. Gape go na le tikologo ya leago le dipolitiki moo mongwadi a tšweletšago diphapano gare ga merafe goba dintwa tša kgaphamadi. Tikologo ye nngwe e ama tša leago le setšo (“socio-cultural”) moo mongwadi a tšweletšago dikgopolo tša go fapana mabapi le tša setšo, ditlwaelo le ditumelo tša setšhaba tsoko. Tikologo ya mafelelo ke ya leago le histori (“socio-historical”). Mo go laetša lebaka leo ditiragalo di diregago ka lona; e ka ba mehleng yeno goba mehleng ya kgale. O re mo papading, tikologo e ka šupa le ditlabelo tšeo di dirišwago sefaleng.

Serudu bjalo ka Potter, o gatelela gore tikologo e ka arolwa ka dikarolo tše pedi e lego nako le felo.

2.1.3.3 *Nako*

Ge Strachan (1988: 5) a hlaloša nako bjalo ka elemente yeo e lebanego le diteng o re:

Tyd soos dit in die geskiedenislaag hanteer word, het uit die aard van die saak nie te make met die hoeveelheid tyd wat aan die vertelproses bestee word nie. Gevolglik word dit dan ook nie in terme van byvoorbeeld “aantal bladsye” gemeet nie. Die tyd van die geskiedenis hou alleenlik verband met die tyd wat deur die gebeurtenisse in beslag geneem word (ook die narratologiese tyd genoem) en die tydvak waarbini die gebeurtenisse hulle afspeel (die historiese tyd).

Mo Strachan o bolela ka ga mehuta ye mebedi ya dinako e lego ya naratholotši le ya histori. Mojalefa (1993: 64) o thekga polelo yeo ya Strachan ka go bolela ge nako e le lebaka leo ditiragalo di diregago go lona ka go latelana go tloga nakong ya go feta, go fihla nakong ya bjale, go tsenelela nakong ye e tlogo.

Ge Strachan (1988: 5) a bolela ka dinako tše pedi (naratholotši le histori), Mojalefa (1993: 66) le Groenewald (1993: 9) ba mo tlatša ka go re go na le nako ye e itšego, bjalo ka mosegare, bošego, marega, selemo, bjalobjalo.

Gabotse go ka hlaolwa mehuta ye meraro ya dinako e lego:

- nako ya lebaka/ tiragalo/ naratholotši
- nako ya histori
- nako ye e itšego

***Nako ya lebaka/ tiragalo/ naratholotši**

Mojalefa (1995: 67) o hlaloša mohuta wo wa nako ka go re:

Ye nako yona ... e na le mathomo le ona mafelelo, bjalo ka iri, letšatši, beke, kgwedi, ngwaga, bjalobjalo. Ge motho a re iri, o tseba gore e thoma ka motsotso ofe go fihlela ka motsotso ofe, taba yeo e šoma go swana le go kgwedi, ngwaga, bjalobjalo.

***Nako ya histori**

Nako ya histori yona e lebane le mabaka a a lego mo bophelong bja motho, ke go re, mabaka ao a sepelago le motho ge a le gare a phela. Go ka ba lebaka/ nako ya dintwa, ya letšhogo, mokhora, goba mathata a go welwa ke tlala, bjalobjalo. Mohlala wo mobotse ke wa tlala ya mohlopi.

***Nako ye e itšego**

Ye ke nako yeo go sa tsebjego gabotse gore e thoma kae, ya felela kae. Mojalefa (1995: 66) ge a hlatholla mohuta wo wa nako o re:

Ge motho a bolela ka nako ye e itšego, o bolela ka nako ya go se be le mathomo le mafelelo. Nako yeo ya go hloka mathomo le mafelelo ke ya go swana le: bošego, mosegare, marega, selemo, bjalobjalo.

Fa go lemogwa go hloka kelego ga dinako ka moka tšeo di bolelwago ka godimo. Go fa mohlala, ge motho a re marega, ga go tsebje gore a thoma ka letšatši lefe gomme a tlo felela go lefe; ka go realo ga e elege.

2.1.3.4 *Felo*

Ge go bolelwa ka felo, go šupša felo fao go phethagatšwago ditiragalo tša sengwalo gona. Marggraff (1994: 64) ge a hlaloša felo o re:

Place is considered to be the physical spot at which events take place and at which characters are positioned.

Groenewald (1993: 10) o nepiša kgopolo ye ka go tiiša le ka mehlala ka go bolela ge felo e le moo tiragalo e diregago gona bjalo ka motse wo o itšego, naga, ka meetseng, bjalobjalo.

Mo Marggraff gotee le Groenewald, ba bolela ka mafelo ao a ka bonwago. Le ge go le bjalo, go na le mafelo ao a ka bonwago ka leihlo la moya, ke gore ao a ka naganwago fela, go swana le legodimong, “diheleng” “parateising”, bjalobjalo. Mafelo a mararo a, ge a hlalošwa, yo mongwe le yo mongwe o no ikagela diswantšho tša ona mogopolong, ka ge a sa bonwe ka mahlo a nama. Ka go realo, go lemogwa gore elemente ya felo ge e lebane le diteng, e na le dikarolwana tše pedi, e lego mafelo ao a bonwago le ao a naganwago.

2.1.4 Tlhalošo ya dielemente tša diteng tša *Thellenyane Batlabolela*

2.1.4.1 *Baanegwa*

Ge go yo sekasekwa baanegwa, go tlo hlalošwa kamano gare ga baanegwa ba bagolo e lego mongangiši le mongangišwa. Kamano yeo ya bona ke bongangiši le bongangišwa. Morago ga fao go tla ahlaahlwa kamano gare ga baanegwagolo le baanegwanyane.

Baanegwa bao ba bagolo, ba amantšhwa ke sererwa, seo e lego: **Mathata ke sehlare sa boikgogomošo.** Mo go *Thellenyane Batlabolela*, mongangiši ke *Thellenyane* ka ge a na le mekgwa ya go se loke. Ke moikgogomoši, mpogeng wa go rata maemo; gape ga a eletšege mola a bile a hloka le tlhompho. Ka fao o lebane le boitshwaro bja go se loke. Ge e le mongangišwa ke *Tintela* ka ge yena a lwantšha boikgogomošo bjoo bja *Thellenyane*. Ga a rate motho wa go ba le magetla. Le ge go le bjalo, mongangišwa wa tiragatšo ye (*Tintela*), ga se motho wa go loka.

Pele go ka tšwelwa pele, go bohlokwa gore taba ya bongangišwa tiragatšong ye ya Puleng, e ke e hlathollwe gabotse gore go hlokege kgakanego. Le ge *Tintela* e le mongangišwa, *Mmathapelo* o bonala o ka re ke yena e lego mongangišwa, mola go se bjalo. Lebaka leo le dirago gore go thwe *Mmathapelo* ga se mongangišwa ke gore mongwadi o dirile gore a hlokofale pele ditaba tša terama ye di fihla mafelelong. O kgatha tema ye nnyane mo tiragatšong ye. Ke ka fao go thwego mongangišwa ke *Tintela* e sego *Mmathapelo*.

Kamano ya baanegwagolo le baanegwanyane e laolwa ke lenaneo le:

- Tebanyo
- Bokgontšhi
- Bothuši
- Boganetši
- Bothušegi

Lenaneo le le yo laolwa ke sererwa e lego **Mathata ke sehlare sa boikgogomošo.** Bjale dikgopolo tšeo tša lenaneo di yo hlalošwa go lebeletšwe kamano ya baanegwagolo le baanegwanyane ba *Thellenyane Batlabolela*. Go tla thongwa ka ditiragalo tša mongangiši, morago go latele tša mongangišwa.

a. Mongangiši: Thellenyane

(i) Tebanyo

Mojalefa (1995: 7) o re ge go bolelwa ka tebanyo, go bolelwa ka go lebanya baanegwa ba diteng ba babedi, e lego mongangiši le mongangišwa. Seo se bolela gore mongangiši o ngangiša mongangišwa tirong yeo a e dirago. Ge a tšwela pele letlakaleng la bone, o tlaleletša polelo yeo ka go re:

... tebanyo ye e nepiša maikemišetšo/ phegelelo ya mongangišwa (mongangiši) godimo ga seo a tlogo ba a ikemišeditše sona. Maikemišetšo ao a lebane le sererwa.

Tebanyo ya Thellenyane ke go rata maemo. Taba ye e tiišwa ke mekgwa, dipolelo le ditiro tša gagwe. Go gana go boeletša matriki la boraro, e le ge a re o tšhaba gore seriti sa gagwe se ka fefoga, ke taetšo ya gore o rata maemo. Gape o ile ge a tlo kgopelwa go tla go ruta sekolong sa Nthušeng, a gana a re yena a ka se be morutiši wa praebete ebile a ka se be morutiši sekolong sa praemari. Diphetolo tšeo tša gagwe di tloga di laetša gore ke motho wa go se rate go ikiša maamong a fase. Le ge seriti sa gagwe se be se sa mo dumelele go yo šoma fao, o ile a feleletša a dumetše kgopelo yeo. Taba ye nngwe yeo e tiišago go rata maemo ga gagwe, ke gore o be a rata go apara diaparo tša go tura. Ge a fihla mo sekolong sa Nthušeng, o ile a amoga Morutišigadi Kekwele khwaere a re ga a e hlahle gabotse; se le sona ke sešupo sa go rata maemo, go retwa le go nyatša tsebo ya batho ba bangwe, nepo e le gore go tle go tumišwe yena a nnoši.

(ii) **Bokgontšhi**

Bokgontšhi ke selo seo se šušumetsšago goba se kgontšhago moanegwa go fihlelela maikemišetšo a gagwe. Mojalefa (1995: 7) ge a tšwela pele ka taba yeo o re:

Gantši bokgontšhi bo lebane le senaganwa (lerato, lehloyo, bobe, bjalobjalo)

Seo se gatelelwago mo tsopolong ke gore bokgontšhi bjoo go bolelwago ka bjona, ga se motho goba selo, eupša ke senaganwa ka ge se ka se bonwe ka mahlo.

Thellenyane o kgontšhwa ke **boikgogomošo**, **phišegelo**, le **lehutšo** go fihlelela tebanyo ya gagwe ya go ba motho wa maemo. Ke **boikgogomošo** bjo bo mo dirilego gore a gane go boeletša mphato wa lesome ka ge ka go dira bjalo a tla be a laetša go se be le mabjoko, gomme seo sa iša maemo a gagwe fase. Gape o be a sa hlwe a sepela le bagwera ba gagwe bao ba bego ba etšwa ka malapeng a fase. Go galala ditefo tša matogwana ao kgaetšediagwe, Retlabona, a go mo nyakela, le gona go laetša go ikgogomoša ga gagwe. Le ge Thellenyane a be a na le boikgogomošo, o bonala a be a na le seo a fišegelago go se fihlelela, e lego go rutega. Ka go ngwalela le go leletša borakgwebo ba maemo metato a kgopela dipasari tša go yo ithuta ka mošwamawatle, go laetša gore o be a na le **phišegelo** ya go ikhwetša e le yo mongwe wa batho ba maemo a godimo ka moso. Ka go realo go ka thwe ke **phišegelo** ye e mo dirilego gore a be le tikrii. Gape o be a na le **lehutšo** la gore ka letšatši le lengwe o tla tšwetša dithuto tša gagwe pele. Taba ye e tlišwa ke ge a botša Kekwele gore yena a ka se be morutiši wa praebete bophelo ka moka (letl. 90).

(iii) **Bothuši**

Ge Mojalefa (1997: 4) a hlaloša bothuši o re ke se sengwe le se sengwe seo se thušago mongangišwa (mongangiši) maikemišetšong a gagwe. Go tšwela pele o re go a kgonega gore bothuši bo lebane le senaganwa, selo goba motho. Ka go realo bothuši bo nepiša dilo tše tharo; eupša sengwalo se ka ba le se tee, tše pedi goba boraro bja tšona.

Ge e le **senaganwa**, Thellenyane o thušwa ke **lehumo** gotee le **maemo a batswadi** go phethagatša maikemišetšo a gagwe a go rata maemo a godimo. Ke **lehumo** la ka gabo leo le mo dirago gore a gane go šomela ditefo tša tlase. Ka go realo lehumo leo le mo thuša gore a se fefole seriti sa gagwe. Gape ge a botšwa gore a boele sekolong, o re a ka se re e le ngwana wa mohlalabaoki, a hlwa a boeletša matriki gararo. Seo se šupa gore maemo a batswadi ba gagwe le ona a mo thuša go ipea maemong a godimo.

Ge e le **selo**, Thellenyane o thušwa ke **tšhelete**. Ka lebaka la go ba le yona, o kgona go apara tša go tura gore a lebelele e le ngwana wa go tšwa lapeng la batho ba maemo. Gape o thušitšwe ke tšhelete yeo mmagwe a bego a mmeetše yona, go ya yunibesithi.

Batho ba ba thušago Thellenyane go phethagatša tebanyo ya gagwe ya go rata maemo ke **Mmathapelo, Retlabona, Kgobadi, Gaseselo, Mokopa le Moruti Thai**.

Mmathapelo o thušitše Thellenyane ka go mo hlohleletša gore a hlokomele bohlokwa bja thuto. O be a mmošša ka mehla gore a tlogele go ikogogomoša le go lebelela mahumo a ka lapeng, a ipetlele bokamoso. Ka go realo, mantšu ao a keletšo a mmagwe ke ona a mo dirilego gore a nagane go boela

sekolong, a tle a be motho wa maemo. Gape ke yena a go eletša Thellenyane gore a kgopele setifikeiti sa “age exemption” gore a kgone go ya yunibesithi. **Retlabona** o thušitše Thellenyane ka go mo nyakela matogwana le ge a ile a se amogela thušo yeo ka ge a be a nyatša ditefo tša ona. Le yena o be a fela a mo eletša ge a bona a hlhlatha gore a tlogele boikgantšho. Dikeletšo tšeo tša Retlabona le tšona go ka thwe di thušitše go betla Thellenyane gore a be le maemo a makaone. **Kgobadi** ke mogwera le mothekgi wa Thellenyane. Ge boTintela ba sola boikgogomošo bja Thellenyane, o be a ba kgala. Gape o be a fela a ba botša gore Thellenyane o tseba thuto ya Seisimane, go ngangišana, gotee le ya moopelo. Ka fao o be a thuša Thellenyane gore a se bewe maamong a fase, go tsebje ge a na le bokgoni le ge a ka hlwa a paletšwe ke matriki. **Gaseselo** o hotše Thellenyane ka go mo hlohletša gore a amoge Kekwele khwaere ka ge a šaetša. Ka fao o thušitše Thellenyane gore a retwe. **Mokopa** le **Moruti Thai** ba thušitše Thellenyane go fihlelela maikemišetšo a gagwe ka go mo kgopela go tla go ruta sekolong sa Nthušeng. Gape **Mokopa** o ile a thekga Thellenyane ge a amoga Kekwele khwaere.

(iv) **Boganetši**

Boganetši go ka thwe ke selo se sengwe le se sengwe seo se šitišago mongangiši goba mongangišwa go fihlelela maikemišetšo a gagwe. Mojalefa (1995: 7) o re selo seo se ka ba ka tsela ya senaganwa, selo goba motho.

Ge e le **senagwa**, Thellenyane o ganetšwa ke **botagwa**. O ile letšatšing la diphadišano, a tlelwa ke letšhogo la go tla go opediša dikhwaere tšeo a bego a di patagantše, gomme seo sa dira gore a gopole go yo tloša letšhogo leo ka bjala. O rile go nwa kudu, a otlela koloi ka lebelo leo le sa nyakegego, gomme ya mo roba leoto, a ba a bolaya ngwana wa sekolo. Ka fao go ka

thwe go rata bjala ga gagwe, ke gona go mo dirilego gore a palelwe ke go opediša dikhwaere, gore a bontšhe batho ba gabo bothakga bja gagwe. Gape botagwa bo mo dirile gore a hlole polao/lehu gomme seriti sa gagwe sa ya fase, ka ge batho ba ile ba nyatša seo a se dirilego gobane ka mehla mmolai ga a nyakege.

Selo seo se mo ganetšago go phethagatša tebanyo ya gagwe ke koloi. Ge nka be a se amoge Kgobadi koloi ya Tintela, yeo a ilego a bolaya ngwana le go gobala ka yona, nka be a ile a kgona go opediša bana bale ba gagwe. Le gona nka be a se a hlola polao. Ka fao ke koloi e išitšego seriti sa gagwe fase ka ge a hlotše lehu. **Batho** bao ba šitišago Thellenyane go tšwelela maikemišetšong a gagwe ke **Kotentsho, Kekwele le Lefehlo**.

Kotentsho o be a sa rate ge Thellenyane a ngwalela borakgwebo ba maemo, a ba kgopela mašeleng a go tšwetša dithuto pele. Ka go realo o be a le kgahlanong le go nyaka go rutega ga Thellenyane gore e be motho wa maemo. Gape o lwa kudu ge Thellenyane a amogile mosadi wa gagwe khwaere, mola Thellenyane a be a nyaka gore a tsebje ge e le sekgwari sa moopelo gore a hlompšhe. **Kekwele** le yena le ge a kile a ba mogwera wa Thellenyane mathomong, o ile gore a mo amoga khwaere, a mo hloya, a ba a mo swara ka pelo gore a se atlege diphadišanong. Ka fao o be a sa nyake ge Thellenyane a bontšha bothakga bja gagwe. **Lefehlo** le yena o ganetša tebanyo ya Thellenyane ka ge a be a ganana le ge Thellenyane a itlhokomela. O gana ge Thellenyane a phula ditsebe, a rwala mangina gape a hlokomela moriri wa gagwe. Ka tsela yeo Lefehlo o kgahlanong le maikemišetšo a Thellenyane a go lebelelega bjalo ka motho wa maemo.

(v) Bothušegi

Mojalefa (1995: 7) o hlaloša gore bothušegi bo lebane le mongangišwa goba mongangiši yoo mafelelong a atlegago.

Tebanyo ya Thellenyane e phethegile ka ge mafelelong a ile a fetoga mekgweng yela ya gagwe ya boikgogomošo, gomme a tšwetša dithuto tša gagwe pele, godimo ga fao ge a phethile dithuto tšeo, a fiwa maemo a go ba moukamedi wa tša mmimo ka Kgorong ya Thuto. Ka ntle le yena, go ka thwe go thušegile le setšhaba seo se bego se sa kgahlwe ke boitshwaro bja gagwe bjo bobe.

Kamano ya mongangiši (Thellenyane) le baanegwa ba bangwe e ahlaahlilwe, bjale go yo lekolwa ya mongangišwa (Tintela).

(b) Mongangišwa: Tintela

(i) Tebanyo

Tebanyo ya Tintela ke gore o rata ge Thellenyane a tlogela boikgogomošo, ka go nyatša maitshwaro a gagwe. Go laetša gore boitshwaro bjoo bja Thellenyane bo be bo mo tshwenya, gagolo boitshwaro bjo bo lebanego le go amoga Kekwele khwaere, o be a sa fetše go bolela ka bjona nako le nako ge a gahlane le bagwera. Ge a botša bagwera bao ba gagwe gore Thellenyane o be a šitwa o šoro ka sekolong, o be a nagana gore mohlomongwe Thellenyane o tla re go kwa dipolelo tšeo, a tlogela boikgogomošo.

(ii) **Bokgontšhi**

Go hloya boikgogomošo, ke gona go kgontšhago Tintela go fihlelela tebanyo ya gagwe ya go sokolla Thellenyane mekgweng ye mebe. Go bontšha gore o be a hloile boikgogomošo, o be a sa fetše go bolela ka ditiro tša bobogo tša Thellenyane. O re Thellenyane o kile a opediša khwaere ya sekolo e sa le morutwana, o re ge a reketšwe seaparo se sefsa, o ya posong gore le baoki ba sepetlele sa Rebabone ba mmone, gape o ile go fihle Nthušeng, a amoga Kekwele khwaere. Go ya ka Tintela, ditiro tšeo di boletšwego di laetša go ikgogomoša ga Thellenyane.

(iii) **Bothuši**

Ge e le senaganwa, go ka thwe Tintela o thušitšwe ke botagwa bja Thellenyane gore tebanyo ya gagwe e atlege. Thellenyane o ile go pataganya dikhwaere, ya re letšatšing la diphadišano, tša mo imela mo a go ba a gopola go nwa bjala gomme a feleletša a gobetše, a ba a bolaya ngwana wa sekolo ka koloi. Go gobala fao le go bolaya ngwana yo wa sekolo, ke gona go mo fetotšego maitshwaro. Ka go realo botagwa bja Thellenyane bo thušitše Tintela go fetola mekgwa ya gagwe.

Ge e le selo, Tintela o thušitšwe ke koloi. Thellenyane o ile go gobala ka koloi yeo, a thoma go ba motho wa go loka.

Batho bao ba thušitšego Tintela go sokolla Thellenyane ke **Kotentsho**, **Kekwele** le **Lefehlo**. Bagwera ba ba Tintela ba kgathile tema ya go swana go mo thuša go fetola boitshwaro bja Thellenyane. Dipolelo tša bona ge ba gahlane, di be di tloga di kwala gore le bona ba kgahlanong le boikgogomošo bjoo bja Thellenyane. **Kotentsho** o re ba tennwe ke Thellenyane kua

posong ka ge a sa tlele selo eupša bobono fela. Ka go realo Kotentsho o be a thekga seo Tintela a se bolelago mabapi le boitshwaro bja Thellenyane. **Kekwele** le yena o ile go amogwa khwaere, a thoma go hloya Thellenyane, a thekga Tintela. **Lefehlo** o be a nyatša boitshwaro bja Thellenyane; a re mošemanyana a ka hlwa a phula ditsebe, a rwala mangina. Ka gona le yena o be a thekga Tintela tabeng ya boikgogomošo bja Thellenyane.

(iv) Boganeši

Ge e le **senaganwa**, go ka thwe Tintela o ganetšwa ke **lehumo le maemo a godimo a batswadi** ba Thellenyane go phethagatša tebanyo ya gagwe. Thellenyane o be a ikgantšha ka mahumo a ka gabo mo a bego a bile a bona go se bohlokwa gore a ka hlwa a šoma matogwana ao a tlogo mo fa tefo ya tlase. Gape o be a gana go boela sekolong ka ge e le ngwana wa mooki, le gona e sego mooki fela, eupša mohlalabaoki. Ka go realo, go huma le maemo a ka gabo ke tšona di ganetšago tebanyo ya Tintela ka ge di mo dira gore a ikgogomoše.

Selo seo se ganetšago tebanyo ya Tintela go tšwelela ke **tšhelete**. Ka tšhelete yeo (Thellenyane) a bego a e fiwa ke mmagwe, o be a kgona go ithekela diaparo tša go tura gomme go sepela e be e no ba go foša letheka ge a šetše a tšhephile. Ka fao go ka thwe ke tšhelete yeo e bego e mo dira gore a be le magetla.

Batho bao ba ganetšago Tintela go phethagatša maikemišetšo a gagwe ke **Kgobadi, Gaseselo, Mokopa, Moruti Thai, Retlabona le Mmathapelo**.

Kgobadi o be a le kgahlanong le maikemišetšo a Tintela ka ge a be a emelela Thellenyane ge Tintela a bolela ka boikgogomošo bja gagwe. O be a re ge

Tintela a bolela ka go palelwa ga Thellenyane ka sekolong, a botše bagwera bao gore le ge go le bjalo, Thellenyane o filwe ka mo dithutong tša Seisimane, ngangišano le moopelo. Ka fao mantšu ao a Kgobadi, a be a dira gore Thellenyane a ikgogomoše. **Gaseselo le Mokopa** ke bona ba go hlohleletša Thellenyane gore a amoge Kekwele khwaere. Ka fao le bona ba ganetša tebanyo ya Tintela go phethagala, gobane ka go dira bjalo ba be ba mo hlohleletša go dira ditiro tša boikgogomošo. **Moruti Thai** o ganetša Tintela go tšwelela tebanyong ya gagwe ka ge a be a gana ge boTintela ba sola boitshwaro bja Thellenyane. **Mmathapelo** o kgahlanong le maikemišetšo a Tintela ka ge a be a efa Thellenyane ditšhelete tšeo di bego di dira gore a ikgodiše ka ge a be a lemoga gore ga a hloke selo. **Retlabona** le yena o ganetša Tintela go atlega tebanyong ya gagwe ka ge a be a re ge mmagwe a kgala Thellenyane, a mo šokela, a re ba mo lese ka ge a sa swerwe ke “atolesente”. Ka gona o be a sa thuše Tintela go sokolla Thellenyane, ka ge a be a dira gore a nape a ekelele ka go lemoga gore o a emelelwa.

(v) **Bothušegi**

Tebanyo ya Tintela e atlegile ka ge Thelennyane a ile a re go gobala, a tlogela boikgantšho bjola bja gagwe gomme ya ba motho wa go loka.

Ge go be go ahlaahlwa kamano gare ga baanegwagolo le baanegwanyane, go lemogilwe gore bothuši bja mongangiši, ke **boganetši** bja mongangišwa, mola bothuši bja mongangišwa e le **boganetši** bja mongangiši.

Kakaretšo ya kamano gare ga baanegwagolo le baanegwanyane ba *Thellenyane* *Batlaboela* e a latela:

	Mongangiši: Thellenyane	Mongangišwa: Tintela
* Tebanyo	Go rata maemo	Go sokolla Thellenyane
* Bokgontšhi	- boikgogomošo - phišegelo - lehutšo	Go hloya boikgogomošo
* Bothuši	- lehumo - maemo a batswadi - tšhelete - Mmathapelo - Retlabona - Kgobadi - Gaseselo - Mokopa - Moruti Thai	- Botagwa - Koloji - Kotentsho - Kekwele - Lefehlo
* Boganetši	- Botagwa - Koloji - Kotentšho - Kekwele - Lefehlo	- lehumo - Maemo a batswadi - tšhelete - Kgobadi - Gaseselo - Mokopa - Moruti Thai - Mmathapelo - Retlabona
* Bothušegi	- Thellenyane - Batho	- Tintela - Bagwera

2.1.5 Kakaretšo

Kgaolong ye, go akareditšwe diteng tša terama ya *Thellenyane Batlabolela*. Morago ga fao, go hlalošitšwe dielemente tše nne tša diteng, e lego baanegwa, ditiragalo, nako le felo. Ge go hlalošwa dielemente tšeo, bohlokwa bja sererwa bo gateletšwe. Ke gore ke sererwa seo se tšweleditšego mehuta ye mebedi ya baanegwa, e lego baanegwagolo le baanegwanyane. Ka ntle le go ba fapantšha ka mokgwa woo, sererwa se laola kamano ya bongangiši le bongangišwa gare ga baanegwagolo. Kamano yeo e lego gare ga baanegwa ka moka, e laetšwa ka lenaneo le: tebanyo, bokgontšhi, bothuši, boganetši le bothušegi. Go tšwela pele go hlalošitšwe ditiragalo le ka moo di ka lemogegago ka gona. Go boletšwe gape le ka nako gotee le felo. Go ruma kgaolo ye, go ahlaahlilwe baanegwa ba *Thellenyane Batlabolela*, le ka fao ba amanago ka gona.

3. KGAOLO YA BORARO

3.1 DITENG II

3.1.1 Matseno

Kgaolo ye, e yo tsinkela dielemente tše tharo tše di šetšego tša diteng, e lego ditiragalo, nako le felo.

3.1.2 Ditiragalo

Ge go yo nyakišišwa ditiragalo tša diteng, sererwa se swanetše go hlokomelwa pele, ka ge e le sona se laolago ditiragalo tše. Go tloga moo, go tlo bolelwa ka magoro ao a akaretšago ditiragalo gotee le dikokwane tše di lemošago motho tiragalo ye nngwe le ye nngwe.

Ge go lekodišišwa sererwa sa *Thellenyane Batlabolela* seo e lego: **Mathata ke sehlare sa boikgogomošo**, go lemogwa gore go na le magoro a mararo a ditiragalo, e lego:

- (a) **Legoro la ditiragalo la mathomo**
Thellenyane o a ikgogomoša.
- (b) **Legoro la ditiragalo la gare**
Thellenyane o wela mathateng.
- (c) **Legoro la ditiragalo la mafelelo**
Thellenyane o a sokologa

Go tla re pele gwa lebeletwa ka boripana tšeo magoro ao a lebanego le tšona, le ka fao sererwa se laolago magoro ao.

(a) Legoro la ditiragalo la mathomo

Go ya ka sererwa, legoro le le swanetše go ba le baanegwa ba babedi. Ke wa go ikgogomoša le wa go ganetša boikgogomošo. Mongangiši le mongangišwa.

*** Thellenyane o a ikgogomoša**

Go tloga mathomong a tiragatšo ye, Thellenyane o tšweletšwa e le lesogana la go gana dikeletšo. O gana ge mmagwe a re a boele sekolong. Ka lebaka la boikgogomošo, o re o tšhaba go segwa ke bagwera ba gagwe bao le bona ba makatšwago ke boitshwaro bja gagwe. Boikgogomošo bo golela pele ge a galala ditefo tša mešomo yeo Retlabona a mo nyakelago yona. Gape ge a tlo kgopelwa gore a tle a rute sekolong sa Nthušeng, o thoma a gana, fela mafelelong o a dumela. Ge a fihla moo sekolong, o amoga Morutišigadi Kekwele khwaere. Moo ke mo go lemogwago gore boikgogomošo bja gagwe bo hlakane le lenyatšo. Taba yeo ke yona ya go dira gore bagwera ba gagwe ba nape ba nyatše boitshwaro bja gagwe.

(b) Legoro la ditiragalo la gare

Go ya ka sererwa, legoro le le re mongangiši o swanetše go wela mathateng.

*** Thellenyane o wela mathateng**

Thellenyane o ile letsatšing la diphadišano, a kwa a duma go tšea mahlo a tšhipa, a napa a leba Pulapula Barlounge. O ile go fihla moo, bjala bja mo tsefela moo a go fela a bo gampela le ge Gaseselo a be a leka go mo kgala. Ba ile ba sa iketlile, gwa fihla Kgobadi yo a bego a tlo begela Thellenyane gore bana ba eme ka yena sefaleng ka holong. Gona fao Thellenyane a napa a amoga Kgobadi dinotlelo tša koloi ya Tintela, gomme a wela tsela. Ge a tloga moo, o ile a fofiša koloi yeo moo a gore ge a tsena ka kgothwana ya sekolo, a bjatlaganya ngwana wa sekolo le leboto, gomme yena a gobala. O ile a išwa bookelong, moo a go ripša leoto.

(c) Legoro la ditiragalo la mafelelo

*** Thellenyane o a sokologa**

Ka morago ga kotsi yeo e wetšego Thellenyane letsatšing la diphadišano tša meopelo, Thellenyane a napa a fetoga motho yo mofsa, gape wa menagano ye mefsa. O ile a nyala mosadi, e lego mooki Lerato, morago ga fao a ba a boela sekolong a phetha dithuto tša BMus. Taba ye botse ya ba gore le bagwera bale ba gagwe, bao ba bego ba mo hloile ka lebaka la boikgogomošo bja gagwe, ba ile ba boelana le yena, gwa kgopelanwa ditshwarelo.

Magoro a mararo ao, a laolwa ke sererwa. Gape a na le ditiragalo tšeo di a bopilego. Fela pele ga ge ditiragalo tše di ka lebantšhwa le ona, go tlo hlokomelwa dikokwane tšeo ditiragalo tšeo di lemogwago ka tšona. Dikokwane tšeo ke sererwa le phetogo ya dielemente (baanegwa, nako le felo). Ka ge go šetše go hlalošitše ka fao sererwa se lemošago ditiragalokgolo, kokwane yeo e tlogo lekolwa kudu mo, ke yeo ya phetogo ya dielemente. Ge go bolelwa ka phetogo ya dielemente, go šupša gore ge

baanegwa, nako le felo di fetoga, ditiragalo tšeo di bego di diragatšwa, le tšona di a fetoga.

Mohlala mabapi le phetogo ya **baanegwa** šo:

Retlabona o boledišana le mmagwe (Mmathapelo) mabapi le boitshwaro bja go se kgahliše bja Thellenyane. Ba ile ba sa bolela, gwa tsena **Thellenyane**, ba napa ba tlogela tšela ba bego ba di bolela, ba theeletša Thellenyane ge a laodiša tša mesepele ya gagwe ya mosegare ge a be a ile go nyaka matogwana. (matl.10-14)

Ge go lekodišišwa temana ye ya ka godimo, go lemogwa gore tiragalo ya ge **Retlabona** a na le **Mmathapelo** e fetoga ge go tsena **Thellenyane**.

Mabapi le phetogo ya **nako le felo**, mohlala šo:

Mantšiboa (nako) ka **phapošing ya go robala** (felo), go tsena Mmathapelo, o boledišana le morwagwe Thellenyane (letl.1)

le

Mosegare (nako) **mokgotheng** (felo), go tšwelela Kotentsho, o gahlana le Kgobadi a na le Tintela (letl. 5).

Mo ditemaneng tša ka godimo, go lemogwa gore nako le felo tšeo Mmathapelo a boledišanago le morwagwe mabapi le go boela sekolong ka tšona (**mantšiboa** le ka **phapošing ya go robala**), ga se tšeo bagwera ba Thellenyane ba bolelago ka ga boikgogomošo bja gagwe ka tšona (**mosegare** le **mokgotheng**). Ka fao go fetoga ga ditikologo tšeo, go dira gore le

ditiragalo di se swane. Gape ge sererwa se ka tlogela ditiragalo tše dingwe gore go be sekgoba sa nako gare ga ditiragalo tše di kgethilwego, go lemogwa mo tiragalo ye nngwe e felelago le mo ye nngwe e thomago gona.

Mohlala: Ge Thellenyane a išwa bookelong, koloi ya ambulantshe ga e tšweletšwe. Go tloga fao ge a le bookelong, tša kalafo ya gagwe, ge a išwa ka theatereng, bjalobjalo, mongwadi ga a di bontšhe, eupša o bolela tiragalo ya ge a ripilwe leoto.

Bjale go yo lekolwa ditiragalo tšeo di bopago legoro la mathomo, la gare le la mafelelo. Nepo ya nyakišišo ye, ke go tsoola mehlala fela ka gobane ge go ka fiwa mehlala ka moka, gona nyakišišo ye e tlo gola kudu.

(a) Ditiragalo tša legoro la mathomo

*** Thellenyane o a ikgogomoša**

- Mmathapelo o bolela le Thellenyane mabapi le go boela sekolong.
- Bagwera ba Thellenyane ba bolela ka ga go se boele sekolong ga Thellenyane.
- Retlabona o bolela le Mmathapelo mabapi le boitshwaro bja go se loke bja Thellenyane.
- Retlabona o nyakela Thellenyane matogwana.
- Thellenyane o galala ditefo tša matogwana ao.
- Bagwera ba Thellenyane ba gahlane ga Kotentsho, go bolelwa ka dipoelo tša boTintela tša STD.
- Mokopa le Moruti Thai ba tšile go kgopela Thellenyane gore a tle a thuše ka sekolong sa Nthušeng. Thellenyane o thomile a gana, mafelelong a dumela.

- Sekolong sa Nthušeng, go itokišetšwa diphadišano tša meopelo
- Thellenyane o amoga Morutišigadi Kekwele khwaere.
- Lapeng la Kotentsho - Kotentsho le mosadi (Kekwele) ba befetšwe ge Thellenyane a amogile Kekwele khwaere. Bagwera le bona ba sola taba yeo ya go dirwa ke Thellenyane.

(b) Ditiragalo tša legoro la gare

*** Thellenyane o wela mathateng**

- Lapeng la Batlabolela, go bolelwa ka diphadišano tša moopelo tšeo di lego kgauswi.
- Gaseselo o botša Thellenyane ka ga toro yeo a letšego a e lora.
- Ke letšatši la diphadišano, Thellenyane o bolela a nnoši. O duma ge a ka thopa sefoka.
- Thellenyane le Gaseselo ba ya Pulapula Barlounge.
- Ge ba fihla lefelong la bjala, Thellenyane o nwa kudu.
- Kgobadi o begela Thellenyane gore bana ba mo emetše ka holong.
- Thellenyane o amoga Kgobadi koloi ya Tintela.
- Thellenyane o bolaya ngwana wa sekolo ka koloi gomme yena o gobala leoto.
- Thellenyane o išwa bookelong.
- Ba lapa la boThellenyane le boMokopa ba tla bookelong.
- Mokopa le Moruti Thai ba laodišetša mooki Lerato ka fao kotsi e hlagilego ka gona.

(c) Ditiragalo tše legoro la mafelelo

*** Thellenyane o a sokologa**

- Lefehlo, Kgobadi le Gaseselo ba etela Thellenyane bookelong.

- Polelo ya Thellenyane (letl. 65) e laetša boitsholo, tebogo le boikokobetšo.
- Thellenyane o boela mošomong.
- Thellenyane o a sokologa, morago ga go kwa mantšu a khomotšo a boMokopa.
- Mmathapelo o utollela bana ba gagwe ka ga diinšorentshe le gore o nyaka Thellenyane a nyala.
- Ba ga Batlabolela ba lefa molato wa kolozi ya Tintela.
- Thellenyane o kgopela Tintela tshwarelo.
- Thellenyane o loša Lerato - ba kwana ka dipolelo.
- Mokopa o balela barutiši lengwalo la go tšwa go ba Kgoro ya Thuto, mabapi le go kaonafatša dithuto tša bona.
- Thellenyane o kgopelelwa mosadi.
- Thellenyane o kgopela setifikeiti sa 'age exemption' gore a kgone go ya yunibesithi.
- Mokopa o belaela ge Moruti Thai a mo tlogetše ge ba yo kgopelela Thellenyane mosadi.
- Thellenyane o laela Mokopa gore ngwaga wo o latelago o ya Yunibesithing ya Andronicus.
- Bagwera ba Thellenyane ba thoma go lemoga tshokologo ya Thellenyane.
- Mmathapelo o a hlokofala.
- Thellenyane o dira moletlo wa kgoparara wa ge a phetile dithuto.
- BoTintela ba swarelana le Thellenyane.

Go boletšwe gore sererwa se lemoša motho ditiragalokgolo ebile se hlaola magoro a tšona, eupša ka ntle le mešomo yeo e šetšego e boletšwe ya sererwa, go sa na le mošomo wo mongwe wa sona, e lego go **latelantšha** ditiragalo tša magoro, go tloga ka legoro la mathomo, go fihla ka la mafelelo.

Go fa mohlala, ditiragalo tša legoro la go sokologa ga Thellenyane (legoro la mafelelo), di ka se bewe pele ga tša legoro la gare (Thellenyane o wela mathateng), goba tša tla pele ga tša legoro la mathomo (Thellenyane o a ikgogomoša). Ka fao go ya ka sererwa, go swanetše go be **bošaedi, kotlo, morago go be tshokologo, e sego kotlo, bošaedi, tshokologo, goba tshokologo, kotlo, bošaedi, bjalobjalo.**

Ditiragalo tše bjalo ka magoro ao a ditiragalo, le tšona di laolwa ke dielemente tša nako le felo. Ke gore ge nako goba felo e fetoga, tiragalo le yona e a fetoga.

3.1.3 Tikologo

Kgopolo ye tikologo, go hlalošitšwe gore e na le dikarolwana tšeo di e bopago, e lego nako le felo. Ka ge dikgopolo tšeo tše pedi le tšona di šetše di hlalošitšwe, bjale di tla ahlaahlwa ge di lebane le *Thellenyane Batlabolela*.

3.1.3.1 Nako

Nako e arotšwe ka mehuta ye meraro e lego: **nako ya ditiragalo, nako ya histori le nako ye e itšego.** Mehuta yeo ye meraro bjale e tla lekolwa mo go *Thellenyane Batlabolela*.

(a) Nako ya ditiragalo

Ye ke nako yeo e sa akanywego. Ke yeo mongwadi a e bolelago thwii. Go yo tsopolwa mehlala e se kae ya mohuta wo wa nako:

- Le ge e ka ba nna le Tintela, o re feta ka nywaga ye meraro goba ye mene, ke kgale re gwerane. (letl. 7)

- Ka ge a feditše beke tše pedi a le mo go wena, o reng ka molomo wa go ja bogobe? (letl. 11)
- R227, 38! Ka kgwedi? ga ke kgolwe, ke nonwane. (letl. 13)
- Le tsebeng gore go šetše beke fela. (letl. 18)
- E šetše e le ngwaga wa boraro Thellenyane a le yunibesithing (letl. 107)
- Magagešo, mengwaga ye mebedi ya go feta, re be re kgobokane fa re inamišitše difahlego. (letl. 110)

Mehlala ye e filwego ya dinako, go tsebja mo (dinako tše) di thomago le mo di felelago gona. Go fa mohlala, ge Thellenyane a galala mogolo wo bengmošomo ba akanyago go mo fa wona ka kgwedi, o šetše a tseba gore kgwedi e thoma kae, ya felela letšatšing lefe, le gore e bopša ke matšatši a makae. Ka fao o galala moputso woo a šetše a etše nako yeo a tlogo o šomela ka yona. Gape ge Kekwele a botša Kgobadi le Tintela gore ba lemoge gore go šetše beke fela gore ba ye mošomong, le bona ba lemoga gabotse gore o šupa gore go šetše matšatši a a šupago, le gore beke yeo e thoma ka letšatši lefe, ya felela ka lefe.

*** Kelo ya nako ya ditiragalo tša *Thellenyane Batlabolela***

Ditiragalo tša tiragatšo ye di thomile mantšiboa, moo go ka akanywago gore e be e ka no ba ka iri ya lesome go ya le ka moo Thellenyane a makalago ge mmagwe a mo tsošitše bošegong bjo bokaalo. (letl. 2). Nako yeo ba e tšerego ge ba boledišana, e ka eleletšwa go ba diiri tše pedi. Taba ya go gana go boela sekolong ga Thellenyane, go ka akanywa gore go tšere lebaka la kgwedi ka moka gobane mmagwe o ile go katana le yena dibeke tše pedi, a ya a fetša gape dibeke tše pedi a le ga kgaetšediagwe Retlabona, e le ge a nyakana le matogwana. Kgweding yeo e latelago, ya Feberware, a kgopelwa

go tla go ruta sekolong sa Nthušeng. Seo se lemoša mmadi gore kgwedi yeo Thellenyane a bego a gana go ya sekolong ka yona, e be e le ya Janawari, ge ngwaga wa dithuto o thoma. Ge a fihla Nthušeng, o hweditše go itokišetšwa diphadišano tša meopelo, mo go ka akanywago gore go tšere lebaka la kgwedi gore letšatši la diphadišano le fihle. Kgweding ya boraro, letšatši la diphadišano la fihla. Thellenyane o ile a ya Pulapula Barlounge mo go eleletšwago gore a ka no ba a tšere diiri tše tharo (go tloga ka iri ya bošupa go fihla ka ya lesome) ge a tlo bitšwa ke Kgobadi. Ge a fihla kgothwaneng ya sekolo, a gata ngwana wa sekolo ka koloi, a ba a hlokofala, mola yena a ile a gobala leoto; gomme a išwa bookelong. Nako yeo Thellenyane a e tšerego ge a le bookelong, e ka ba dikgwedi tše tharo go ya le ka moo a bego a gobetše ka gona. Kgweding yeo go akanywago gore e ka ba ya Julae, Thellenyane a boela mošomong. Go tloga moo, go fetile lebaka leo e ka bago kgwedi pele Thellenyane a boledišana le Lerato ka tša lenyalo. Morago ga moo barutiši ba ile ba balelwa lengwalo go tšwa go ba Kgoro ya Thuto, gomme fao go akanywa gore e be e le ka kgwedi ya senyane. Kgweding ya lesometee, Thellenyane a kgopelelwa mosadi. Kgweding ye e latelago, a laela sekolong sa Nthušeng ka ge a be a gopotše go ya yunibesithing ngwageng wo o latelago. Ka fao go tloga bošegong bjola Thellenyane a boledišana le mmagwe go fihla ge a laela Mna Mokopa, go tšere lebaka la ngwaga. Ngwageng wo o latelago Thellenyane a ya Yunibesithing ya Andronicus. Erile ngwageng wa boraro ge a le moo sekolong, mmagwe a hlokofala. Morago ga poloko, a boela sekolong mo a go fetša ngwaga wo mongwe gape ka ge tikrii yeo ya gagwe e be e tšea mengwaga ye mene. Ngwageng wo o latelago, kgweding yeo go gopolwago gore e ka ba ya bone, a dira moletlo wa go leboga ge a feditše dithuto.

Ka go realo, tiragatšo ye go akanywa gore e tšere lebaka la mengwaga ye mehlano le seripa.

(b) Nako ya histori

Tiragatšo ye e lebane le nako ya sebjalebjae. Kgonthe ya taba ye e tiišwa ke mehlala ye: Motseng wa Mmabane go foka moya wa thuto ya ka sekolong, e sego ya ka thabeng bjalo ka mehleng ya bogologolo. Batho ba phenkgišana ebile ba ikgantšha ka thuto. Ke ka fao Thellenyane a ilego a ba a phegelela go tšwetša dithuto tša gagwe pele. Mešomo le yona ke ya sebjalebjae bjalo ka: boruti, booki, borutiši, boletadikgoro, bjalobjalo. Meago ke ya selehono, ya mabaibai, moo ntlo e rego e le e tee, ya kgaolwa ka diphapoši go ya ka mešomo ya tšona, bjalo ka: phapoši ya go robala, ya go dula, ya go apeela, bjalobjalo. Lehumo ke la mehleng yeno, la ditšhelete le dithoto tša go swana le dikoloi, e sego la sekgale, la leruo. Mabapi le se Puleng o re:

Kgobadi: Bonang! Thellenyane ka gabo ba a khora, ntlo yabo ke ya sebjalebjae, e sego ya go etša tša borena. Difatanaga ke motlalo - kombi, bene, Honda Prelude le Mercedes Benz.
(letl. 8)

Kabelano ya mahumo e dirwa ka go itlama ka mangwalo go bagolo ba dipanka. Tšhelete e lotwa pankeng, mola ditefo tša tšhelete ye ntši di dirwa ka ditšheke, gape go bolelwa ka diinšorensense, tšeo kgale di bego di se gona. Poloko ke ya selehono, moo mohu a bewago ka lepokisi pepeneneng, a pakwa mediro ya gagwe, mola kgale a be a bolokwa ka mokgopa le gona sephiring.

Ka boripana, go ka thwe *Thellenyane Batlabolela* e theilwe godimo ga nako ya selehono, ya tlabologo, moo batho ba ntshe le bona ba tibago ka mošito o tee le yona.

(c) **Nako ye e itšego**

Ye ke nako yeo e akanywago. Mongwadi a ka e akanya, goba a se e bolele le gatee, gomme mmadi a no ikakanyetša yona. Go tlo tsopolwa fela mehlala e se mekae ya mohuta wo wa nako:

- **Mantšiboa** ka phapošing ya go robala. Go tsena Mmathapelo, o boledišana le morwagwe, Thellenyane (letl. 1)
- Aowa hle, mma, le nkiša kae bošego bjo bokaaka? (letl. 1)
- **Mosegare** mokgotheng. Go tšwelela Kotentsho, o gahlana le Kgobadi a na le Tintela (letl. 5)
- Ga le nkwešiše. Nna ke ra go re: **Išago**, le tla be le phethile dithuto tša lena tša borutiši (letl. 5)
- **Lehono** o mpontšhitše gore o motho wa mohuta mang, Kgobadi (letl. 8)
- Ee, **lenyaga** di tšwele ka pele. (letl. 15)
- **Mesong**, Recreation Centre. Ke Mokibelo wa diphadišano tša meopelo. (letl. 41)

Mehlala ka moka ya dinako tše di boletšwego ka godimo, ga go tsebje gore di thoma neng le gore di felela neng. Go fa mohlala, ge Thellenyane a makala bošego bjo mmagwe a mo tsošitšego ka bjona, ga go hlathwe gabotse gore o kgotsa e le ge a tsošitšwe ka efe nako; mola Lefehlo le yena ge a re lenyaga dipelo tša boTintela di tšwele ka pele, go sa tsebje gore o ra ge di tšwele neng, gona kgwedding efe? Le ge go le bjalo, dinako tšeo di bohlokwa

ka ge di bontšha phetogo ya ditiragalo gobane ge tiragalo ye e itšego e direga lehono, ka moswane go tšwelela ye nngwe, mola maabane le gona go bile le ye nngwe. Ka fao tiragalo ye nngwe le ye nngwe e direga ka nako ya yona.

3.1.3.2 Felo

Felo ke fao baanegwa ba diragatšago ditiragalo gona. Go na le mehuta ye mebedi ya mafelo, e lego mafelo ao a ka bonwago ka mahlo le ao a ka naganwago fela.

*** Mafelo ao a ka bonwago**

Mehlala ya mafelo ao a ka bonwago ke ye:

- **Lekheišeneng la Molapomotle, mantšiboa ka khwitšhing ga Retlabona.** (letl. 10)
- **Le fiša tšhiritšhiri. Ba dutše mathuding ga Kotentsho** (letl. 15)
- **Mmabane ga boThellenyane e le Mokibelo ka morago ga dijo tša letena.** (letl. 33)
- **Mesong Recreation Centre.** Ke Mokibelo wa diphadišano tša meopelo. (letl. 41)
- Ke šišinya gore re ye mola **Pulapula Barlounge** re itlhabege ka nnitswana ya ‘whisky’ (letl. 44)
- **Bookelong** bja Rebabone mantšiboa. Go tsena Mmathapelo le Retlabona. (letl. 46)

Ge go lekodišišwa mafelo ka moka ao a filwego, go tlo lemogwa gore ke mafelo ao motho a ka a bonago ka mahlo, ebilego a ka kgonago go fihla go ona ge a gopotše go dira bjalo. Go fa mohlala, ge Puleng a bolela ka mafelo a go swana le **Lekheišeneng, Mmabane, Bookelong,** bjalobjalo, go tsebja

gabotse gore o bolela ka mafelo ao motho a ka a bonago ka mahlo a nama, a ebilego a ka etelwa.

Bjalo ka elemente ya nako, felo le yona e laola phetogo ya ditiragalo. **Mohlala:** ge Mmathapelo a boledišana le morwagwe mabapi le go boela sekolong, ba be ba le ka phapošing ya go robala; fela ge boMokopa ba tlo kgopela Thellenyane go tla go ruta sekolong sa Nthušeng, ba bonwa ba le ka phapošing ya go dula. Ka go realo, go lemogwa gore ge lefelo le fetoga, tiragalo le yona e a fetoga.

* Mafelo ao a naganwago

A ke mafelo ao motho a ka se a bonego ka mahlo a nama, eupša a monagano. Mabapi le mohuta wo wa felo, mehlala še:

- O bolela seo se lego mogopolong wa ka (letl. 53)
- Ka kwa lentšu le etšwa legodimong le re:
- Ngwala o re: Ba lehlogonolo ke bahu bao ba hwilego ba le Moreneng go tloga bjale. (letl. 108) ... O ka re nka phurolla diphego, ka yo dula kua pelo e nthomago ntshe ... (letl. 111)

Mafelo ao a boletšwego mo godimo, ke ao motho a ikagelago diswantšho tša ona ge a bolelwa. Go fa mohlala, ge go bolelwa ka legodimong, ga go yo a tsebago gore ke lefelo le lebjang; yo mongwe le yo mongwe o no ipopela seswantšho sa lona go ya le ka fao le laodišwago ka gona. Gape ge Gaseselo a bolela ka lefelo leo a rongwago ke pelo ya gagwe go lona, gona fao mmadi ga a tsebe gore o ra lefelong la mohuta mang, gona leo le lego kae? Ka ge go tseba yena ka noši gore o šupa kae.

Go ka rungwa ka go re, tikologo e akaretša makalana a mabedi, e lego nako le felo. Nako e šupa nako yeo ditiragalo di diregago ka yona, mola felo e le fao ditiragalo di phethagatšwago gona. Nako le felo di laola ditiragalo, mola tšona (nako le felo), di laolwa ke sererwa.

3.1.4 Kakaretšo

Mo go hlalošitšwe ka mo sererwa se hlaolago magoro a ditiragalo. Gape go gateletšwe gore magoro ao, a na le magorwana gotee le diphapantšho tšeo le lengwe le le lengwe la magoro ao a ditiragalo, le ka lemogwago ka tšona. Mehuta ya nako le yona e lekotšwe, gomme go lemogilwe gore *Thellenyane Batlabolela* e lebane gape le nako ya sebjalebja. Malebana le felo, go hlalošitšwe mehuta ye mebedi, e lego mafelo ao a ka bonwago ka mahlo, le ao a ka naganwago fela.

4. KGAOLO YA BONE

4.1 THULAGANYO

4.1.1 Tshepedišo

Kgaolo ye e malebana le letlalo la thulaganyo. Thulaganyo e yo arolwa ka dikarolo tše nne, e lego:

- * Thulaganyo I
- * Thulaganyo II
- * Thulaganyo III
- * Thulaganyo IV

Thulaganyo I e lebane le kgaolo ya bone, thulaganyo II e lebane le kgaolo ya bohloano, thulaganyo III e lebane le kgaolo ya boselela, mola thulaganyo IV yona e lebane le kgaolo ya bošupa.

4.1.2 Matseno

Mo go thulaganyo I, go yo hlalošwa dikgopolo tše di latelago:

- Moko wa ditaba
- Moakanyetšo
- Thaetlele
- Dikokwane tša thulaganyo

4.1.3 Moko wa ditaba

Moko wa ditaba ke tebanyo ya mongwadi mabapi le seo a ratago go se ruta babadi ba sengwalo sa gagwe. Le ge moko wa ditaba o šetše o hlalošitšwe

kgaolong ya mathomo, seo se dirago gore go boletwe gape ka wona mo, ke gore go sa na le se sengwe se bohlokwa seo se swanetšego go hlokomelwa mabapi le wona, e lego pharologanyo magareng ga wona le sererwa.

Groenewald (1993: 14) o laetša phapano gare ga moko wa ditaba le sererwa ka tsela ye:

Moko wa ditaba

* Moko wa ditaba o lebane le letlalo la thulaganyo

* Moko wa ditaba o tlemaganya dithekniki gore di lebane

* Moko wa ditaba ke tabakgolo (molaetša) yeo e lego kokwane yeo e laolago thulaganyo ya ditaba gore e be sengwalo.

Sererwa

* Sererwa se lebane le letlalo la diteng

* Sererwa se tlemaganya ditaba tša diteng gore di be kgopana

* Sererwa ke kakaretšo ya mafelelofelelo ya ditaba tša diteng.

Phapano gare ga moko wa ditaba le sererwa, Groenewald (1993: 16) le Mojalefa (1995: 18) ba e swantšha le phapano yeo e bago gona gare ga **diteng le thulaganyo**. Ge ba tšwela pele ba re mohola wa phapano ye ke go godiša **maatlakgogedi**, ao Groenewald gona letlakaleng leo la lesometshela a a hlalošago ka go re:

... Ke phišegelo yeo e gapeletšago mmadi gore a tšwele pele ka go bala, ka gobane a nyaka go tseba molaetša wa mongwadi.

Maatlakgogedi a, a na le mahlakore a mabedi ao e lego, la go tseba le la go se tsebe. Lehlakore la go tseba le lebane le sererwa le diteng tša sengwalo tšeo mmadi a di tsebago; mola la go se tsebe le lebane le moko wa ditaba le thulaganyo tšeo mmadi a sa di tsebego.

Go ka rungwa ka gore phapano gare ga moko wa ditaba le sererwa e bohlokwahlokwa ka ge bobedi bja tšona di sa swane, gobane le ge dingwalo di ka swana ka diteng, fela di tlo fapana ka moko wa ditaba.

4.1.4 Moakanyetšo

Mojalefa (1994: 63) o hlaloša moakanyetšo gore ke ‘motheo goba freime’ yeo go ka thwego kanegelo e bopilwe godimo ga yona. Ge a tšwela pele o re moakanyetšo ke morero goba lenaneo la patrone ya motheo wa kanegelo. Morero woo ke lenaneo la dikokwane tše bohlokwa tša go laola thulaganyo ya sengwalo gore go tle go bonagale moko wa ditaba, ke gore morero wo (wa sengwalo se sengwe le se sengwe) o tšweletša tebanyo (moko) ya mongwadi. Mošomo wa moakanyetšo ke gore o laola mohuta wa sengwalo, ke gore o thuša go lemoša gore sengwalo se wela mohuteng ofe. Ka fao ge go thwe sengwalo ke sa boitshwaro, masetlapelo goba botseka, bjalobjalo, se tla be se hlophilwe go ya ka lenaneo la mohuta wo wa sengwalwa.

Go na le phapano gare ga moko wa ditaba le moakanyetšo, yeo Mojalefa (1995: 12) a e bontšhago ka go re:

Moko wa ditaba o lebane le tebanyo ya mongwadi, mola moakanyetšo o lebane le thulaganyo ya sengwalo.

Ge a tšwela pele gona letlakaleng leo la lesomepedi, Mojalefa o re moakanyetšo woo o na le dikokwane tša thulaganyo ye e itšego, gomme kokwane ye nngwe le ye nngwe e lebane le mahlakore a mabedi, ao go kgethilwego le tee. Mahlakore ao a lebane le moanegwathwadi (molwantšhwa) yoo babadi ba itswalanyago le yena. Ka fao dikokwane tša moakanyetšo di re molwantšhwa ke:

- (a) Motho wa maemo goba wa ka mehla.
- (b) Motho wa bofokodi goba wa go hloka bofokodi.
- (c) Motho wa go kokobetšwa goba wa go se kokobetšwe.
- (d) Motho wa go amogelwa goba wa go se amogelwe.

Mo go tlo lemogwa gore ka ntle le go laola mohuta wa sengwalo, moakanyetšo o bile o laola semelo sa moanegwa (thwadi), ka ge ka wona go kgonwa go tseba gore ke motho wa mohuta mang. Ka fao ka mehla ge go sekasekwa semelo sa moanegwa ofe kapa ofe, go swanetše go lekolwa moakanyetšo wa sengwalo seo, go sego bjalo go tlo ba bothata go tsupolla dintlha ka moka tšeo di bopago semelo sa moanegwa yoo.

Dikgopolo tše pedi tše e lego moko wa ditaba le moakanyetšo, di tla hlokomelwa gape kua pele ge bjale di lebanywa le *Thellenyane Batlabolela*. Go tloga fa go yo lekolwa kgopolo ye **thaetlele**.

4.1.5 Thaetlele

The *Oxford English Dictionary* (1989: 155) e hlaloša thaetlele ka go re ke:

The name of a book, a poem or other (written) composition, an inscription at the beginning of a book,

describing or indicating its subject, contents, or nature and usually also giving the name of the author, compiler, or editor, the name of the publisher, and the place and date of publication.

Mo go gatelelwa gore thaetlele ke leina la puku, sereto goba sengwalo sefe kapa sefe. Ge a tliša seo se hlalošwago ke *Oxford English Dictionary*, John Fisher (Wilsmore, 1987: 403) go tšwa taodišwaneng ya gagwe ya go bitšwa **Entitling** o re:

Attending to titles, even subtitles, is in some instances absolutely essential to understanding, evaluating, and interpreting.

Se se šupa gore thaetlele ya puku e bohlokwa ka ge e na le khuetšo godimo ga sengwalo, gape seo se nyakegago mabapi le thaetlele, ke kwešišo ya yona. Bjale go yo tsinkelwa bohlokwa bja thaetlele.

***Bohlokwa bja thaetlele**

Wilsmore (1987: 402-8) go tšwa mo ditaodišwaneng tša go bitšwa **The role of titles**, ge a rulaganya maikemišetšo a gagwe ka ga kgonagalo ya mehola ye mengwe yeo thaetlele e ka bago le yona o re:

My concern will be to show that we can identify a work of art, by virtue of its having had a particular history, with an origin which suffices both to identify and individuate it. Although this paper will focus on literary works, it shall be implied that the act of entitling the

artwork is generally a normal constituent part of its identifying history of production.

Tabeng yeo, Lekganyane (1997: 57) o mo tlatša ka go re sengwalo se swanetše go laolwa ke maikemišetšo a mongwadi ka go bea goba go fa sengwalo seo leina. Ke ka lebaka leo go tlogo kgona go lemogwa bohlokwa bja thaetlele. Go tšwela pele o re dithaetlele ka moka tša sengwalo sefe goba sefe, di bohlokwa kudu ka lebaka la gore ke seripa sa sengwalo. Go gatelela seo se bolelwago ke Lekganyane, Wilsmore (1987: 404) o re maikemišetšo a mongwadi a swanetše go nepa tlhalošo ya sengwalo. Ke ka fao a rego:

But the role of titles cannot be understood without considering such intensions. To suppose otherwise would be absurd. We cannot read titles simply as parts of texts, since they belong both in and outside the literary work. We read literary works as entitled, and we refer to them, as written, by their titles. This duality is essential to the part they play between creator, work, and reader.

Go tšwela pele, Wilsmore (1987: 405) o swantšha thaetlele le leinakgwebo (“trademark”). O tšweletša kgopolo yeo ya gagwe ka go re:

The way in which titles are used artistically is illuminated by comparing them with common law trademark.

Mojalefa (1995: 92) o gatelela gore leinakgwebo setšweletšweng, le thaetlele sengwalong, bobedi di bontšha tlhago goba setšo seo se swanetšego go šupša gore se tsebjje. Ke ka fao setšweletšwa le sona sengwalo, di swanetšego go fiwa leinakgwebo goba thaetlele. Ge a tšwela pele o re modu wa

leinakgwebo ke motšweletši, ka lebaka la gore modu wa thaetlele wona e le mongwadi ka nama. Ke gona ka lebaka leo ka molao, leinakgwebo (goba thaetlele) le se la swanela go dirišwa ke mang goba mang, ge e se beng ba lona fela. ke ka fao Wilsmore (1987: 406) a rego:

The law forbids others to use the trademark; otherwise customers might be misled into believing that their goods come from the same origin as the original, and are therefore of equal taste and distinction.

Ka go realo, tshwantšho yeo ya thaetlele le leinakgwebo, e gatelela bohlokwa bja thaetlele sengwalong. Go ka rungwa ka gore thaetlele e tswalana kudu le sengwalo; gomme Wilsmore (1987: 407) o tiiša taba yeo ka go re:

... titles normally assume a dual rule; Interpretative and naming. In either role titles can be essential to the existence and proper reading of the literary work. We use a title in its role as name referring to a literary work by its means. Our reference is only successful, however inasmuch as it is the same literary work as is referred to by others if there is the causal and intentional link back to an initial creative baptism of the work by author. This gives the title an indexical function and explains how the literary work is identified through the creative art.

Se se bolela gore thaetlele e fa karabo e tee ya go kgotsofatša, le ge sengwalo se ka ba le ditlhalošo tša go fapafapana; ka ntle ga go amogela gore tlhalošo ye nngwe le ye nngwe, ke mošomo wo o fapanego le woo wa peleng.

Go ka akaretšwa mohola wa thaetlele ka go re:

- E na le khuetšo godimo ga sengwalo.
- E na le modiro wa tlhagišo (presentational function)
- E kgona go hlalošetša mmadi seo puku goba papadi e boletago ka sona.
- E lemoša/ sedimoša mmadi ka seo se tlogo hwetšwa ka gare ga puku

***Mehuta ya thaetlele**

Mojalefa (1995: 95) o bolela ka mehuta ye mehlano ya thaetlele e lego:

- (i) Tša mokgwa wa Victoria tša direto tše kopana: tšona ke direto tše kopana tša go retwa ke batho ba Victoria kua bogare bja Afrika.
- (ii) Tša sererwa: Tšona di lebane le sererwa mo sengwalong.
Mohlala, *Nonyana ya Tokologo* ka Kekana (1984).
- (iii) Tša moko wa ditaba: Tšona di lebane le moko wa ditaba mo pukung.
Mohlala, *Letsogo la molao* ka Mphahlele (1984)
- (iv) Tša tsopolo ya ka gare kudu mothaladi wa mathomo wa tlhabeletšo.
- (v) Tša sekatšhišinyo (symbolic suggestion) ke tšeo di lemošago babadi ka seo ba ka gahlanago naso ka gare ga sengwalo. Mohlala, *Megokgo ya Bjoko* ka Matsepe (1968).

Kgopolo ye thaetlele bjale e yo sekasekwa ge e lebane le tiragatšo ya Puleng, *Thellenyane Batlabolela*. Thaetlele ye *Thellenyane Batlabolela* ke leina le sefane sa molwantšhwa. Ge go lekodišišwa sefane se **Batlabolela**, go lemogwa gore se lebane thwii le molaetša wa tiragatšo ye. Ka sefane se, mongwadi o utolla taba ya gore ge motho a sa dire tšeo di kgahlago batho, gantši batho ga ba fetše go kgotsa le go bolela ka yena. Boitshwaro bja

Thellenyane bo be bo dira gore a dule a le melomong ya batho. Ka fao go lemogwa gore thaetlele ye *Thellenyane Batlabolela* e wela mohuteng wa tša moko wa ditaba. Go tiiša gore sefane se, Batlabolela, ke sona se rwelego moko wa ditaba wa tiragatšo ye, a go lekolweng mehlala ye e latelago:

Go laetša gore mmagwe o be a tloga a tshwenywa ke boitshwaro bjo bja Thellenyane, o be a fela a re ge a bolela le yena a re:

Ga ke nyake gore sefane seno sa ga Batlabolela se
bolelwe ke le mpeng ya lebitla (letl. 4)

Ge boMokopa ba tlike go mo kgopela go tla go ba morutiši sekolong sa Nthušeng, o ba fetola ka magetlana o re:

Go itaetša batho ba **ba itiša** ka nna mo Mmabane
(letl. 22)

Lentšu le go itiša le šupa gore le yena (Thellenyane) o be a šetše a lemogile gore motse ka moka o bolela ka boitshwaro bjo bja gagwe, le ge yena a be a tšea gore o hloilwe. Se se bile se tiišwa ke polelo ya Moruti Thai ge a mo fetola ka go re:

Thellenyane ga a lemoge gore go dula ka mo gae, ke gona
go bakago **dipolelo tše ntši** (letl. 22)

Gape mongwadi o šomiša sefane se go tšweletša boikgantšho bja Thellenyane, moo ka nako ye nngwe a tlogago a bo tšweletša ka boyena. Ge a bolela ka fao a bonago a tlo thopa sefoka diphadišanong, o re:

Ba tla bolela bao ba nago le melomo. (letl. 34)

le

Ba tla bolela ke feditše ka bona. (letl. 35)

Morago ga ge Thellenyane a dirile kotsi, Moruti Thai le Mokopa ba ile ba tshwa mantšu a:

Thai: Seo ke se re se bontšhitšwego

Ke Thellenyane Batlabelela.

Mokopa: Ka nnete, **ba tla šala ba bolela**. (matl. 48-49)

Ge Thellenyane a tlo laela Mna Mokopa, ka go se lemoge phetogo le maikemišetšo a Thellenyane, Mokopa o re:

Fela le a obaoba morwa' Batlabelela; batho **ba tla bolela** ka lena.

(Go swiswadiše monyakišiši ditsopolong tša ka godimo.)

Go ka rungwa ka gore thaetlele e kgontšha mmadi go ba le lesedi la seo a yago go bala ka sona ka pukung yeo a thomago go e bala. Go fa mohlala, ge motho a thoma go bona sefane se **Batlabelela**, o lemoga gore go na le selo se sengwe seo batho ba yogo bolela ka sona pukung yeo.

4.1.6 Dikokwane tša Thulaganyo

Thulaganyo e na le dikokwane tšeo di swanetšego go latelwa ge e sekasekwa mo go padi, papadi goba kanegelokopana. Heese le Lawton (1988: 116) ba hlaloša magato a thulaganyo ya tiragatšo ka go re:

The plot of a typical five act play has definite phases:
Exposition, complication or development, climax,
reversal and denouement (unravelling the complication.)

Dikarolwana tšeo tša thulaganyo di bolelwago ke boHeese, di gatelelwa gape ke Preminger le ba bangwe (1986: 192) ka go re:

If viewed in terms of the basis conflict the elements of a plot are:

- (1) The Exposition, (2) The Initiating Action,
- (3) The Rising Action (4) The Falling Action and
- (5) The Denouement or Conclusion

Serudu (1989: 48) ge a tlatša borateori bao o re dikarolo tšeo le tšona di na le diripana tša tšona, e lego kalotaba, sethakgodi, kgakgano, sehloa le khunollahuto. Ge go ka hlokomedišišwa dipolelo tša basekaseki ba, go tlo lemogwa gore ba tsenya thulano bjalo ka karolwana ya kalotaba, ka go realo ba arola kalotaba ka dikarolwana tše pedi. Mojalefa (1995: 19) le Groenewald (1993: 18-19) bona ba arola thulaganyo ka dikokwane tše nne e lego kalotaba, Tšwetšopele, Sehloa le Tlemollahuto.

Mo lengwalonyakišišong le, thulaganyo e yo lekolwa go ya ka dikokwane tšeo di bolelwago ke bao boMojalefa.

4.1.6.1 Kalotaba

Kalotaba ke matseno a ditaba. Brooks le a bangwe (1975: 7) ge ba hlaloša kalotaba ba re:

Exposition refer to such elements as to inform the reader of facts necessary to understand the plot, for instance, facts of time, persons, the preliminary condition of affairs, and what will be at stake in the basic motivation impelling the plot.

Se bohlokwa seo ba boBrooks ba se gatelelago ke gore mo go kalotaba, go swanetše go tšweletšwe dintlha tše bohlokwa bjalo ka baanegwa, nako, bjalobjalo, tšeo di tlogo thuša mmadi go kwešišia sengwalo seo a se balago. Serudu (1989: 25) o tliša le go tšwetša pele taba yeo ya kwešišo ya mmadi ka go re:

Mo mathomong a papadi goba padi, mongwadi o fa mmadi ditaba tše bohlokwa tše di tlogo mo thuša gore a kwešiše papadi, padi goba kanegelokopana. Dintlha tše di ama thulaganyo le ditiragalo tše di latelago. O tšweletša baanegwa le ge e se ka moka, maemo, matšo le tikologo ya bona.

Groenewald (1993:19) yena o tšwetša pele kgopolo ye ka go e amanya le maatlakgogedi ka ge a re:

Kalotaba e hlaloša boemo bja ditaba. Gona moo mongwadi o bolela se se hlolago maatlakgogedi. Ditaba tša kalotaba di lebane le dielemente tša kanegelo, e lego baanegwa, ditiragalo, nako le felo.

Mo Groenewald o gatelela dikarolwana tše nne tša kalotaba e lego baanegwa, ditiragalo, nako le felo.

Mojalefa (1995: 19) ge a akaretša tšeo borateori bao ba di boletšego, o hlaloša gore kalotaba ke ge mongwadi a alela mmadi ditaba, ke go re ge a rulaganya dikanegelo le dipadi. Gape o bolela le gore mongwadi o swanetše go utollela mmadi baanegwa (baanegwathwadi le baanegwanyane), mafelo ao ba phelago go ona, nako yeo ditaba goba ditiragalo di diregago ka yona, thulano, mathomo a ditiragalo, bjalobjalo. Go tšwela pele o re mohola wa kalotaba ke go fapantšha ditaba tša sengwalo le tšeo e sego tša sengwalo, ke gore tšeo e lego tša diteng gore di lebane le moko wa ditaba. Gape kalotaba e bopa maatlakgogedi. Mojalefa (1997: 13) o ruma kalotaba ka go re:

Kalotaba ke mo mongwadi a rotošago mathomo a thulano, mathomo a ditiragalo, bjalobjalo. Kalotaba e thoma mathomong a sengwalo ya felela mo go thomago thulano. Thulano ya mathomo yeo e lebanego le seo e lego molaetša wa mongwadi, ke mafelelo a kalotaba.

Ka go realo o gatelela ge thulano e le mollwane wa kalotaba, ke gore ke mo ditaba tša kalotaba di felelago gona. Ka fao thulano e bohlokwa ka gobane e dira gore ditaba tša puku di tšwele pele ka ge di theilwe godimo ga yona.

*** Thulano**

Cohen (1973: 18) ge a hlaloša thulano o re ke:

The collision of opposing forces in prose fiction, drama or poetry.

Mo Cohen o nepiša gore thulano e lebane le dinthulwane tše pedi tšeo di kopanago ka maatla a magolo mo sengwalong. Go fa mohlala, thulano yeo

a e bolelago e ka swantšhwa le maphoto a dinoka tše pedi ge a gahlana, a itiana ka maatla, morago a šwalalana. Thulano yeo Marggraff (1994: 21) o e logaganya le go ngangega ga ditaba gomme o re:

Conflict is a prerequisite for tension, and originates where good and bad, virtue and vice, strength and weakness are placed opposite one another.

Seo se gatelelwago mo ke gore maatla ao a bolelwago, a lebane le botse le bobbe. Serudu (1989: 48-49) yena o hlaloša maatla ao (a botse le bobbe) ka go a lebanya le baanegwa, ke gore a diragalela baanegwa, ke go re thulano e ka ba gare ga baanegwa ba babedi goba dihlopha tša baanegwa. Ka lehlakoreng le lengwe Mojalefa (1995: 16) o tšwetša pele kgopolo yeo ya Serudu ka gore gape thulano e ka ba gona magareng ga moanegwa le tikologo ya gagwe goba gare ga moanegwa ka boyena. Ke ka fao go thwego moanegwa o na le pelopedi. Seo se bolela gore thulano e na le mehuta ye mebedi yeo Serudu (1992: 49) a e fapantšhago ka go re:

Ge moanegwa a elwa le dikgopolo tša gagwe mabapi le taba tsoko goba tikologo ya gagwe, gona re re o na le thulano ya ka gare ... Thulanontle yona e šupa phapano ya pepeneneng gare ga baanegwa mo pading, papading goba kanegelongkopana. E ka ba go gebelana ka matswele, go rogana goba go hlabana ka marumo.

Se bohlokwa ka thulano ke go hlohletša mmadi go balela pele. Phišegelo yeo ya go balela pele ke ona maatlakgogedi.

***Maatlakgogedi**

Cuddon (1991: 937) ge a hlaloša lereo le maatlakgogedi o re:

A state of uncertainty, anticipation and curiosity as to the outcome of a story or play, or any kind of narrative in verse or prose.

Ka go realo, mmadi ge a le gare a bala sengwalo, o ikhwetša a le maaroganong a ditsela gobane ga a tsebe gore mafelelo a sona e tlike go ba a mabjang; gomme se ke sona se mo gapeletšago gore a tšwele pele le go bala. Ke ka fao Abrams (1988:140) a tlišago polelo yeo ya Cuddon ya phišegelo ya mmadi ka go re:

A concerned uncertainty about what is going to happen, especially to those characters whose qualities are such that we have established a bond of sympathy with them, is known as suspense.

Kgogedi e ba le maatla ge mmadi a šetše a itswalantše le moanegwa yoo a dirago go loka, ka gore ge a tlaišwa, mmadi ga a rate.

Groenewald (1993:16) o ruma ditaba tšeo tša kgogedi ka go re maatlakgogedi a na le mahlakore a mabedi. La mathomo le lebane le tše mmadi a di tsebago (di lebane le sererwa le diteng); la bobedi le lebane le tše mmadi a sa di tsebego (di lebane le moko wa ditaba le thulaganyo). Ka fao se se šupa gore ge mmadi a bala sengwalo go fihla mo se felelago gona, ke ka lebaka la go rata go tseba tšeo a bego a sa di tsebe.

4.1.7 Dielemente tša kalotaba

Kalotaba e na le dielemente tše:

- Baanegwa
- Ditiragalo
- Nako
- Felo

Ge dielemente tšeo di yo hlalošwa, go tla thongwa ka elemente ya baanegwa.

4.1.7.1 *Baanegwa*

Go na le phapano magareng ga baanegwa ba diteng le ba thulaganyo ka ge ba thulaganyo bona ba fiwa mešomo. Baanegwa bao ba thulaganyo ba arotšwe ka dikarolo tše pedi e lego:

- Baanegwathwadi
- Baanegwathuši

***Baanegwathwadi**

Serudu (1989: 33) ge a hlaloša moanegwathwadi o re ke:

Mogale goba mogaleadi wa padi, kanegelokopana goba papadi. Mahlo a diphedi ka moka a tsepeletše meragelo ya gagwe mo pading, papading goba kanegelokopaneng. Ke yena yoo a utswago pelo ya mmadi. Ditiro tša gagwe e ka ba tše botse goba tše mpe.

Se bohlokwa tsopolong ye ke gore moanegwathwadi o bohlokwa sengwalong ka ge ditaba tša sona di theilwe godimo ga gagwe. Ke ka fao Aristotle mo go Winks (1980: 33) a tlaleletšago ka go re:

... they must be consistent from first to last; the development of a character should not bring about drastic changes. He should remain the person we have always known from the beginning to the end.

Mo Aristotle o gatelela taba ya gore moanegwathwadi yoo o swanetše go se fetogefetoge; mmadi o swanetše go tloga naye mathomong a sengwalo go fihla mo se felelago gona. Baanegwathwadi bao le bona ba ka arolwa ka dikarolo tše tharo e lego:

- Molwantšhwa
- Molwantšhi
- Mohlohleletši

Baanegwathwadi ba bararo bao ba fapantšhwa go ya ka mešomo ya bona.

***Molwantšhwa**

Abrams (1988: 139) o hlaloša molwantšhwa ka go re ke:

The chief character in a work, on whom our interest centers.

Abrams o gatelela gore molwantšhwa ke yoo kgahlego ya babadi e letšego godimo ga gagwe, ebilego ba swanetše go itswalanya le yena. Ke ka fao Serudu (1989: 32) a rego:

Ke yena yoo a rwelego mathata le maima. Ditiragalo ka moka di lebišitšwe go yena. Ke yena yoo a tanyago šedi ya mmadi ka meragelo ya gagwe. Mabakeng a mangwe o šitwa go fihlelela dinepo tša gagwe ka baka la mafokodi a nama.

Go tlaleletša kgopolo yeo, Mojalefa (1995:14) o re molwantšhwa ke moanegwa yoo a ka lwantšhetšwago go loka goba go se loke ke moanegwa goba baanegwa ba bangwe.

***Molwantšhi**

Kruger (1988: 217) o hlaloša molwantšhi ka go re:

The antagonist is the cause of the trouble, pain and suffering ... and confusion.

Polelo yeo ya Kruger e šupa gore mošomo wa molwantšhi ke go thulana le mediro (ye mebe goba ye mebotse) ya molwantšhwa. Ke ka fao Serudu (1988: 33) a rego molwantšhi o thibela molwantšhwa go phethagatša dinepo tša gagwe.

***Mohlohleletši**

Mohlohleletši ke moanegwa yo a thulanyago molwantšhwa le molwantšhi ka dihlogo. Ke ka fao Pretorius le Swart (1983: 24) ba rego mohlohleletši gantši ke:

... the character who stands between the two extremes ...
He/she acts as a kind of catalyst between the positive and
the negative poles.

Ge a tiiša seo, Serudu (1989: 33) o re mohlohleletši o butšwetša mollo gare
ga molwantšhwa le molwantšhi.

Mojalefa (1997:14) o ruma dikgopolo tšeo ka go re molwantšhi gotee le
molwantšhwa ba lebane le thulano, mola ka thoko ye nngwe mohlohleletši
a lebane le tlemollahuto.

***Baanegwathuši**

Serudu (1989:33) o hlaloša moanegwathuši gore ke moanegwa yoo a
kgathago tema ye nnyane mo pukung. O thuša go bonatša ditiro tša mogale
goba mogaleadi. A ka tšwelela mo le mola goba a tlogelwa pele taba e fihla
mafelelong. Mojalefa (1994: 110) ge a tlaleletša seo se bolelwago ke Serudu
o re:

Baanegwathuši ke baanegwa bao ba nago le tebanyo ya
baanegwathwadi, ba thuša go hlaloša le go godiša semelo
sa moanegwathwadi, ke go re ba tlaleletša kgolo le
mediro ya moanegwathwadi yo a itšego.

Go tšwetša pele tlhathollo yeo ya baanegwathuši, Mojalefa (1997: 14) o re
mohola wa baanegwathuši ke go thuša baanegwathwadi le go godiša kgogedi.
Mojalefa o akaretša mešomo ya baanegwathuši ka go re ke:

- Go hlaloša semelo sa moanegwathwadi

- Go tiiša tlemollahuto
- Go tswalanya mmadi le moanegwathwadi wa molwantšhwa
- Go godiša kgogedi
- Go hlatholla tlemollahuto

4.1.7.2 Ditiragalo

Mojalefa (1995: 21) o re ditiragalo tša diteng di fapana le tša thulaganyo ka gobane tša thulaganyo di šomišwa bjalo ka diswantšho tšeo di swantšhago bophelo ka botlalo. Go tšwela pele gona letlakaleng leo la masomepeditee, Mojalefa o re ditiragalo tšeo di swantšha mahlakore a mabedi a bophelo e lego:

- * Lehlakore la go loka
- * Lehlakore la go se loke

Fa go lemogwa gore ditiragalo tše tša thulaganyo di šoma go thulanya molwantšhwa le molwantšhi, ka gore mo go bona go na le yo a dirago tše botse le yo a dirago tše mpe. Mongwadi o ngwala ka tsela yeo nepo e le go tšwetša moko wa ditaba pele. Ka go realo go ka thwe thulano e dira gore tebanyo ya mongwadi e tšweletšwe.

***Tikologo**

Tikologo e na le dikarolwana tše pedi tšeo di e bopilwego, e lego nako le felo. Go tlo thongwa ka go hlaloša nako.

4.1.7.3 *Nako*

Nako ge e lebane le thulaganyo e fiwa mošomo. Ka go realo nako ya thulaganyo e fapana le ya diteng. Nako e bolela lebaka leo ditiragalo di diregago ka lona. Ge a hlatholla gabotse mošomo wa nako, Mojalefa (1977: 16) o re:

Nako e bopa moya le atmosfere gore e be diswantšho. Ke gore e lebantšhwa le moko wa ditaba gore e fetoge diswantšho. Mohlala: bošego bo fetoga poifo, go se loke.

Go ya ka Maila (1997: 102), nako ye ya thulaganyo, e arolwa ka dikarolo tše tharo e lego:

- (a) Nako ya tshwanelo
- (b) Nako ya atmosfere
- (c) Nako ya seka/ seswantšho

Bjale go yo lekolwa tlhalošo ya mehuta yeo ya nako ya thulaganyo ye e fiwago mešomo.

***Nako ya tshwanelo**

Mojalefa (1997: 16) o hlaloša nako ye ka gore ke nako yeo e lego ya tlhago, gomme e swanetše go ba gona sengwalweng ka ge e laetša baanegwa le ditiro tša bona. Mohlala wo mobotse wa mohuta wo wa nako ke, bošego. Nako ye go tlo bolelwa kudu ka yona ge bjale e lebantšwe thwii le *Thellenyane Batlabolela*.

***Nako ya atmosfere**

Mojalefa (1997: 16) o re ke nako yeo e tšweletšago khuduego/ maikutlo moyeng wa mmadi. Ge a tšwela pele gona letlakaleng leo la lesometshela, Mojalefa o hlaloša gore nako ye ke yeo e tšhošago nako ya poifo le letšhogo: Ge a hlaloša atmosfere Cohen (1973: 175) o re ke:

The mood or moods of literary work created by the description of settings, by the actions and words of characters, by the tone of an author or the voice through which he speaks.

Fa go gatelelwa maikutlo a mongwadi ao a tšweletšwago ke ditiro tša baanegwa. Ke ka fao Abrams (1988: 1) a hlalošago mohuta wa maikutlo ao ka go re:

Atmosphere is the tonality pervading a literary work, which fosters in the reader expectations as to the course of events, whether happy or (more commonly) terrifying or disastrous.

Mo Abrams o bolela gore maikutlo ao e ka ba a lethabo, manyami, poifo, bjalobjalo. Ke ka fao Serudu (1989: 24) a rumago atmosfere ka go re ke moya le maikutlo tše di tanyago dikwi tša mmadi ge a bala modiro wa bokgabo. E ka ba moya wa lethabo, manyami, bonaba, goba segwera, bjalobjalo.

***Nako ya seka/ seswantšho**

Mojalefa (1997: 16) o re nako ye ke ya go swantšha mahlakore a mabedi, e lego lehlakore la botse le la bobbe. Go tšwela pele o re gantši bošego bo emela bobbe, mola mosegare o emela botse. Ke ka fao Lekganyane (1997: 85) a tlaleletšago ka go re mongwadi wa paditsela o diriša bošego bjalo ka seka/ seswantšho sa kotsi ka ge gantši bosenyi bo dirwa ka yona nako yeo.

Bjale go yo hlokomelwa karolwana ya bobedi ya tikologo e lego Felo.

4.1.7.4 Felo

Go ya ka Magapa (1997: 86), felo le yona (go swana le nako) e arotšwe ka dikarolo tše tharo e lego:

- Lefelo la tshwanelo
- Lefelo la atmosfere
- Lefelo la seka/ seswantšho

***Lefelo la tshwanelo**

Yelland le ba bangwe (1983: 14) ba hlaloša lefelo la tshwanelo ka gore ke lefelo la nnete leo ditiralo tša kanegelo di diragatšwago go lona. Lekganyane (1997: 85) o ba tlatša ka go bolela gore felo e lebane le tiragalo ye e hlalošwago. Go fa mohlala, ge go bolelwa ka go gama, motho o thoma go nagana ka lefelo leo go gamelwago go lona bjalo ka lešaka. Gona fao Mojalefa (1997: 16) o kgonthiša ka go re:

Mafelo ao a swanetše go ba gona sengwalong ka gobane

a bonagatša baanegwa le ditiro tša bona le yona nako yeo ba bonalago ka yona. Ke mafelo a bjalo ka lešokeng, kgolegong, bjalobjalo.

***Lefelo la atmosfere**

Fowler (1973: 14) o hlaloša lefelo la atmosfere ka go re:

It is often created by the viewing of ordinary events from an usual angle, giving them an air of mystery.

Gona fao Mojalefa (1997: 17) o ruma ka go re lefelo la atmosfere ke leo le hlolago gore go be le maikutlo; ke gore ke mafelo ao a ka bago a go tšhoša, a lethabo, a manyami, a mašoro, bjalobjalo.

***Lefelo la seka/ seswantšho**

Maila (1997: 105) o re mafelo a diswantšho ke ao a swantšhago ditiragalo tšeo di diregago go ona: E ka ba ditiro tše mpe goba tše botse tšeo di dirwago ke baanegwa. Lekganyane (1997: 85) o tiišetša polelo yeo ya Maila ka go re mongwadi wa paditseka o šomiša sethokgwa bjalo ka seka sa kotsi. Ka go realo, mafelo a emela ditiragalo tšeo di itšego ge a tšwelela mo sengwalong.

4.1.8 Dithekniki tša thulaganyo

Kerkhoff (1962: 16) o hlaloša kgopolo ye thekniki ka go re ke seo se bonwago, seo se tlogo kgona go dirišwa go tšweletša seo se bolelwago. Ka go šomiša thekniki, mongwadi o kgona go tšweletša tebanyo ya gagwe

gabotse. Mojalefa (1997: 17) ge a tlaletša seo se bolelwago ke Kerkhoff, o re Marshal McLuthan (Lazarus le Smith, 1983: 289) o tiiša taba yeo ka go re:

Ke seo mongwadi a se bolelago ka go ngwala, le ka wona mokgwa woo a se boletšego ka gona ka go se ngwala (the medium is the message)

Ka go le lengwe, Mark Schorer (Lazarus le Smith, 1983: 288) o hlaloša kgopolo yeo go tšwela pele ka go re:

(It) may well become the discipline that leads writers to discover what they have to say.

Go ruma tlhalošo ya kgopolo ye, Groenewald (1993: 17) o bolela gore thekniki ke mokgwa wo mongwadi a tšwetšago moko wa ditaba pele ka wona. E na le mediro ye mebedi e lego:

- * Go gatelela, go godiša, go tiiša kgopolo ye e itšego
- * Go lebantšha kgopolo yeo le moko wa ditaba

Ka tsela yeo mongwadi o bapetša dithekniki ka yona. Go tšwela pele go ka thwe dithekniki ke mokgwa woo o akaretšago wa go ngwala sengwalo. Ke mokgwa wa go amanya phapantšho ya mongwalelo le tše dingwe go tšwetša pele moko wa ditaba.

Go na le dithekniki tšeo di lebanego le thulaganyo le tšeo di lebanego le mongwalelo. Mehlala ya tšeo tša thulaganyo ke: nepišo, tebelelo, poledišano, poeletšo, phapantšho, tekolapejana, leboo, polelonoši,

tekolanthago, go akgofiša nako, go diegiša nako, bjaloobjalo. Ka ntle le mehlala ye e filwego ya dithekniki, go sa na le mohuta wo mongwe wa thekniki wo o šomišwago mo go thulaganyo, e lego ditaetšopapadi.

•Ditaetšopapadi

Groenewald (1995: 6) ge a hlaloša kgopolo ye, o bolela gore tiragatšo e lebane le dielemente tše nne tša sengwalo, e lego baanegwa, ditiragalo, nako le felo. Ge a tšwela pele o sedimoša gore le ge poledišano ya terama e amana le dielemente tše, ga se kgokanyo ye mongwadi a kago e šomiša go di hlaloša ka tshwanelo. Ke ka lebaka leo mongwadi a oketšago ka ditaba tše dingwe gore di tlaleletše tlhalošo yeo. Dikoketšo tše ke ditaetšopapadi. Tšona di ngwalwa ka moseka ka mašakaneng. Puleng ge a hlaloša ka fao Kekwele a bego a befetšwe ka gona mohlang a amogilwe khwaere, o re:

Kekwele (o befetšwe go fihla ka maribana): ... (letl. 28)

Kekwele (o gaketše: o itšhupa sefega): ... (letl. 28)

Kekwele (o itšhela dipherefere): ... (letl. 31)

Kekwele (a ntšha muši ka dinko): ... (letl. 31)

Mantšu ao a ka mašakaneng a bohlokwa ka ge mongwadi a a šomiša go tlaleletša tlhalošo ya ka fao a ratago go tsebiša babadi seemo seo moanegwa (Kekwele) a lego go sona; gomme ka mantšu ao, mmadi o kgona go bona ka leihlo la monagano, ka fao Kekwele a bego a tlalelane ka gona ka lebaka la pefelo.

Ge a tšwela pele gona letlakaleng leo la boselela, Groenewald o bolela gore ka ntle le ditaetšopapadi tše di tlaleletšago tlhalošo ya dielemente tša sengwalo, go sa na le taetšopapadi ye nngwe ye bohlokwa ye e lebanego le go rulaganywa ga ditaba, e lego seširo. Taetšopapadi ye e na le mediro ye mebedi:

- (a) Wa mathomo o lebane le temana ge o laetša go fetolwa ga nako, felo, baanega le tiragalo.
- (b) Wa bobedi o lebane le tema ge o laetša khutšo. Ke wo Seidler (1959: 579), a rego ke “eine Rolle in gesellschaftlicher Hinsicht”. Khutšo yeo ga e senye maatlakgogedi ka gobane tema yeo e rumilwe ka sehloa se se tsošitšego kgahlego ya babogedi. Mo tiragatsong ye, Puleng o kgonne go šomiša taetšopapadi ye (seširo) ka tshwanelo ka ge e bonala mafelelong a tema le temana ye nngwe le ye nngwe. Go fa mohlala, go tla šomišwa ditemana tše pedi tša tema ya bone ka tsela ye:

✓ Temana ya 1

(Mosegare ka kantorong ya hlogo ya sekolo. Go kgentholwa Thellenyane 'a marumo.)

Thellenyane (o nnoši): Ka mo ke kwa ka badimo, ka lehlakoreng le lengwe ke kwa ka Modimo. (o a kgotsa) Hm! bophelo bjo bo kotsi kudu. Bo tletše mašula le megokgo, bo a re gakantšha. Ga bo swane le letšatši leo o tsebago gore ka kang le tlo hlaba la ba la dikela ... (letl. 73)

(Seširo)

Temana ya 2

(Ka ga Batlabolela mantšiboa. Mmathapelo le Retlabona gotee le Thellenyane ba sohla tša lapa.) (letl. 74)

Ge go lekodišišwa ditemana tše pedi tše, go lemogwa go se swane ga tšona, ke go re, nako, felo, baanegwa gotee le ditiragalo tša temana ya pele, di

fetogile ge go thongwa temana ya bobedi; gomme seo se gatelela wo mongwe wa mediro ya seširo, e lego go laetša go fetolwa ga dielemente tša thulaganyo. Go laetša phetogo yeo, go yo šomišwa lenaneo le:

	Temana ya 1	Temana ya 2
nako	mosegare	mantšiboa
felo	ka kantorong	ka ga Batlabolela
baanegwa	hlogo ya sekolo (Mokopa) Thai Thellenyane	Mmathapelo Retlabona Thellenyane
tiragalo	Go kgalwa Thellenyane	Go sohlwa tša lapa

Ge go tsinkelwa lenaneo le, go lemogwa gore le sepelelana le ka mkgwa woo temana ya terama e tšwelelago ka gona. Gantši go thongwa ka nako, felo, baanegwa, gomme go fetšwe ka tiragalo. Go fa mohlala, Puleng o tšweletša bonnete bja taba yeo ka go thoma temana ya 2.2 ka tsela ye:

Mantšiboa ka khwitšhing. Kekwele o bolela le Kotentsho...)
(letl. 28)

Ka lehlakoreng le lengwe, boKeuris (1997: 76) ba tlaleletša tlhalošo yeo ya Groenewald ka go hlaloša ditaetšopapadi, tšeo bona ba di bitšago ditaetšosefala ka go re:

Lereo le “ditaetšosefala” le šupa se sengwe le se sengwe terameng ntle le poledišano, ke go re, leina la terama, lenaneo la baanegwa, matseno, ketapele, epiloko, le tšona ditaetšosefala, bjalobjalo.

Ka fao go ya ka boKeuris, ditaetsšopapadi di akaretša leina la terama, lenaneo la baanegwa, matseno, ketapele, epiloko le ditaetsšosefala. Mo nyakišišong ye, ditaetsšopapadi tše pedi, e lego matseno le epiloko, go ka se boletwe selo ka tšona ka ge di sa tšwelele mo tiragatšong ye ya Puleng. Tšeo di tlogo hlokomelwa ke tše: leina la terama, ketapele, lenaneo la baanegwa le ditaetsšosefala.

(i) Leina la terama

Leina la terama gantši le hwetšwa ka godimo ga puku, gomme la boeletšwa letlakaleng la mathomo, go iša go la bobedi la terama yeo. BoKeuris (1977: 76) ge ba bolela bohlokwa bja leina la terama ba re mohola wo mogolo wa lona ke go reela lefase la boikgopolelo la seteramatiki, le go šupetša mmadi ntlha ye bohlokwa ya lefase le. E ka ba moanegwa goba baanegwa ba bohlokwa, goba ditiragalo tše bohlokwa goba seswantšho se bohlokwa, bjalobjalo. Ka go realo, leina la terama ke sešupo go mmadi go mo thuša go hlatholla terama, ka mantšu a mangwe, leina ke tšhupetšo ya mathomo go mmadi yeo e mo tsebišago seo terama e bolelago ka sona. Leina le *Thellenyane Batlabolela*, ke leina le sefane tša lesogana terameng ye, tšeo di sedimošetšago mmadi gore ka gare ga tiragatšo ye, go bolelwa ka lesogana leo le nago le bokgoni bjo bo itšego, eupša ka lebaka la go hloka mekgwa ye mebotse ga lona, batho ba motse wa gabolona ga ba fetše go bolela ka lona.

(ii) Ketapele

Ketapele ke ditshwao tša pulamadibogo go puku; gomme tšona gantši di hwetšwa ka morago ga letlakala la leina la terama. Mohola wo bohlokwa wa ketapele ke go tsebiša mmadi/ mmogedi lefase la boikgopolelo. Mo go *Thellenyane Batlabolela*, Puleng o šomišitše lentšu le 'Ditebogo' bjalo ka

ketapele ya tiragatšo ye. Mo karolwaneng ye, Puleng o thoma ka go leboga Barena H.A. Mahlase le L.P. Sebothoma, barutiši, barutišigadi le barutwana ba sekolo sa Shikoane, seo se lego Moletlane, Kgobadi 'a Nyedimane; moo a thomilego go ruta gona go tloga ka 1982, go fihla ka 1988; gomme a fetša ka go leboga batsinkedi ba polelo ya segagabo le go ba kganyogela mahlatse le mahlogonolo bophelong bja bona; ebile ga a lebale go leboga mohu malomeagwe, e lego Josias Chaba Molele. Tshedimošo ye e sepelelana le diteng tša tiragatšo ye, mo go bonwago molwantšhwa, Thellenyane, le yena e le morutiši yoo le yena a ilego go boa mošwamawatle, letšatšing la moletlo wa gagwe a se lebale go leboga barutiši le batho bohle bao a šomilego le bona ge a sa le sekolong sa Nthušeng. Ka gona go ka thwe ketapele ye e rwele molaetša go babadi wo o rego: 'montshepetsabošego ke mo leboga bosele'. Ka fao mongwadi o šomišitše thekniki ya seema go tšweletša molaetša go babadi.

(ii) Lenaneo la baanegwa

Lenaneo la baanegwa gantši le hwetšwa letlakaleng leo le latelago la ketapele mo terameng. Mabapi le mošomo wa lenaneo la baanegwa, boKeuris (1997: 76) ba re mohola wa mathomo wa lenaneo la baanegwa ke go reela baanegwa ba go fapafapana lefaseng la boikgopolelo la seteramatiki, ke gore, go hlaola baanegwa ka go fapafapana ga bona lefaseng le. Tlhaolo ya baanegwa ba go fapafapana ka maina e sepelelana le tlhagišo ya tsebišo ka boripana ka ga yo mongwe le yo mongwe bjalo ka, bogolo, mošomo, leloko, bjalobjalo. Ka go realo, e sa na le mohola wa tshedimošo. Go tšwela pele ba re lenaneo la baanegwa mathomong a terama le ka ba gape le mohola wa popego. Maina a baanegwa a dirišwa terameng ka botlalo go šupetša yo a swanetšego go bolela. Gantši mmadi a ka lemoga maemo a moanegwa lefaseng la boikgopolelo go ya ka makga ao moanegwa a bolelago ka ona. Gape lenaneo

la baanegwa e ka ba sešupo sa taba ye ge le hlopha baanegwa go ya ka bohlokwa bja bona. Mo go *Thellenyane Batlabolela*, lenaneo la baanegwa le akaretša baanegwa ba 14, bao ba reetšwego maina. Lenaneo leo la baanegwa le na le mohola wa go tsebiša mmadi ka ga beng ba malapa a bohlokwa tiragatsong, e lego: Lapa la ga Batlabolela, la ga Mahloatlala le la ga Mpoti. Gape le tsebiša mmadi ka ga banna bao ba hlokometšego tša tshepedišo ya sekolo, e lego Moruti Thai le hlogo ya sekolo, Morena Mokopa. Ntle le baanegwa bao, go sa na le ba bangwe bao lenaneo leo le sedimošago mmadi ka bona, e lego Morutišigadi Lefehlo, Kgobadi, e lego mothekgi wa Thellenyane, le Gaseselo, yo le yena e lego mogwera wa Thellenyane. Gape lenaneo leo le tsebiša mmadi gore Lerato o nyetšwe ke Thellenyane.

(iv) Ditaetšosefala

Go ya ka boKeuris (1997: 77), mohola wo mogolo wa ditaetšosefala ke go sedimošetša mmadi. Mmadi yena a ka hlatholla tshedimošetšo ye ka mekgwa ye mebedi, e lego:

- (a) Bjalo ka tsebišo ka ga lefase la boikgopolelo
- (b) Bjalo ka tsebišo ka ga mokgwa woo lefase le le ka kgonthišišwago tiragatsong ya terama

Mo lengwalonyakišišong le, go tlo hlokomelwa fela yeo ya mathomo, e lego tshedimošo ka ga lefase la boikgopolelo. Tshedimošo ye e tlišwago ke ditaetšosefala gantši ke ya mahlo (pono) le ditsebe (kwagalo) ka tlhago.

***Tshedimošo ya mahlo (pono)**

Tšhedimošo ya mahlo yeo e ka hlagišwago ka ga moanegwa mo go ditaetšosefala, ke tshedimošo yeo e amago (a) popegoponagalo (b) dika tša sefahlego le (c) dika tša diatla le mmele tša moanegwa.

(a) Popegoponagalo

Tlhalošo ya dipopegoponagalo tša moanegwa e ka fiwa ka botlalo mo go ditaetšosefala. Tebelelego ya moanegwa gantši e sepelelana le dintlha tše bohlokwa tša semelo sa gagwe. Diterameng tša metlae (k.g.r. dikhomeding), gantši go hwetšwa baanegwa ba hlophelwa magorong go ya ka popego ya mmele, bjalo ka baratiwa ba bafsa ba go lebelelega, mohlankedi yo moko (to/-wana), yo a ba thušago bokammagobona, bjalobjalo. Gantši ditlhalošong tše di amago popego ya mmele go hwetšwa le ditlhalošo ka ga tebelelegokakaretšo ya moanegwa: diaparo, seo se rwelwego hlogong goba se se šireletšago sefahlego (dikefa, dikgare goba dikorone, digakiši goba dikgakantšhane, mašira, dipheta, mafofa, bjalobjalo), gammogo le ditlabelo tša go swana le ditšhoša, dithunya, difokišamoya, melamo, dipatla, marumo, bjalobjalo. Papalong ya terama, dilo tšeo di tla fa babogedi tshedimošo ya mahlo ka ga moanegwa mabapi le mošomo, bogolo, maemo setšhabeng le tše dingwe tša gagwe. Mabapi le tshedimošo ye e lebanego le popegoponagalo, matlakaleng a 6 le 113, Puleng o tšweletša ditebelelego tša Tintela le Kotentsho bjalo:

Tintela (A šikinya hlogo ya nkgokolo): (letl. 6)

Kotentsho (ka boinyatšo): ... (A bile a ingwaya nko ya khabetšhe) (letl. 113)

Ditaetšosefala tše pedi tšeo, di fa mmadi tshedimošo ya gore Tintela o na le hlogo ye kgolo, mola Kotentsho yena a na le nko ye kgolo. Ka go realo, ditaetšosefala tšeo di sedimošetša mmadi gore masogana ao a kgobe go laetša a be a tloga a befile goba e le batho ba magareng.

(b) Dika tša sefahlego

Dika tša sefahlego di sepelelana le tiragatšo ya terama moo baraloki ba swantšhago baanegwa mme babogedi bona ba kgona go bona le go hlatholla dika tšeo. Seka sa sefahlego se ka hlalošwa, gomme gantši ditlhalošo tšeo di hwetšwa mo go ditaetšosefala. Diterameng tšeo di ikemišeditšego go swantšha bonnete, go hwetšwa go na le kamano gare ga maikutlo a a itšego le seka se se itšego sa sefahlego. Monywanyo goba lesego ka tlwaelo o šupa gore moanegwa o thakgetše goba o kgotsofetše; sefahlego seo se šošobantšwego se ra gore moanegwa o swabile, bjalobjalo. Tlhalošo ya seka se sa sefahlego goba maikutlo a mo go ditaetšosefala, e thuša mmadi/mmogedi go hlatholla mantšu a moanegwa/ moraloki. Botebo bja maikutlo a moanegwa (go befelwa kudu, go swaba kudu, bjalobjalo) bjona bo ka hlalošwa gomme mmadi o tla bo lemoga bjalo ka kutollo ya semelo sa moanegwa. Mo go *Thellenyane Batlabolela*, tshedimošo yeo e amago dika tša sefahlego e tšwelela ka tsela ye:

1. Kotentsho (A lomantšhitše meno): ... (letl. 31)
2. Thellenyane (A pontše e ke o bona seina sa gagwe): ... (letl. 40)
3. Tintela (A sentše sefahlego): ... (letl. 43)
4. Mokoia (A emišitše ditsebe): ... (letl. 57)
5. Kotentsho (O ribega sefahlego, gomme o šikinya hlogo): ... (letl. 60)

Ditaetšosefala tšeo di na le mohola wa go sedimošetša mmadi ka ga maikutlo ao a fapafapanego a baanegwa bao. Ge di lekodišišwa go hwetšwa go re: Ya mathomo e laetša gore Kotentsho o be a befedišitšwe ke seo Kgobadi a se bolelago mabapi le taba ya go tšeelwa khwaere ga Kekwele. Ya bobedi e laetša gore Thellenyane o be a ile kgole le mogopolo, ge a ekwa seo Lefehlo a mmotšago sona mabapi le Tintela. Ya boraro e laetša gore Tintela o be a selekegile ge a bona Thellenyane. Ya bone e laetša gore Mokopa o be a maketše le go rata go kwa gore yo Mmathapelo o re Tintela o reng mabapi le sefatanaga. Ya mafelelo, ya bohloano, e laetša ka fao Kotentsho a nolegilego moko ka tšeo a bego a di bolela le mosadi wa gagwe.

(c) Dika le ditšhišinyego tša mmele

Ka tlwaelo dika tša diatla le ditšhišinyego tše dingwe tša mmele tšeo di dirwago ke moanegwa, di sepelelana le mantšu a gagwe. Le ge dika tša diatla le ditšhišinyego tša mmele di ka tšwelela ka dibopego tše dintši, diterameng tšeo di ikemišeditšego go swantšha bonnete, go hwetšwa dika le ditšhišinyego tše di itšego di na le ditlhalošo tšeo di sepelelanago le ditlwaelo tša setšo tša setšhaba se se itšego, go swana le go fogohla diatla ge motho a tshwenyegile goba a tšhogile, go ngwaya hlogo ge a tlabegile, bjaloobjalo. Le ge go le bjalo, seka sa mohuta wo se ka ba le ditlhalošo tše mmalwa, gomme ke ka fao go lego bohlokwa kudu gore mmadi/ mmogedi, sa mathomo a kgonthišiše mabaka ao go ona seka se se itšego se hlagilego gona. Tiragatšong ye, Puleng o tšweletša dika tšeo di dirwago ke Kotentsho nakong ya ge a bolela le mosadi wa gagwe Kekwele ka mokgwa wo:

Kotentsho (ka lebelo a bile a mo šupa ka tšhupabaloi):

(letl. 16)

Kotentsho ... (o kiba fase ka leoto ka pefelo) (letl. 17)

Dika tšeo di dirilwego ke Kotentsho ge a bolela le mosadi yo wa gagwe, di lemoša mmadi gore monna yo o be a bonala a befetšwe o šoro ge mosadi yo wa gagwe a bolela ka Thellenyane, mola yena a sa mo rate.

***Tshedimošo ya tsebe (kwagalo)**

Mabapi le tshedimošo ya tsebe, boKeuris (1997: 83) ba bolela gore mo go ditaetšosefala, mmadi ga a hwetše fela tshedimošo ya mahlo, eupša o fiwa le tsebišo ya ditsebe ka ga moanegwa. Tshedimošo ya mohuta wo e tla kudu ka mokgwa wa tlhalošo ya lentšu la moanegwa, mohlala: segalo, tempo, goba lebelo leo a bolelago ka lona, khuetšo ya semmotwana, bjalobjalo. Go tšwela pele ba re medumo ye mengwe yeo e tšweletšwago ke moanegwa go swana le go gohlola, go ona, go goelela, bjalobjalo, le yona e hlalošwa mo go ditaetšosefala. Tsebišo ya mohuta wo e thuša mmadi/ mmogedi go lemoga seemo sa maikutlo a moanegwa go swana le ge a tšhogile, a tshwenyegile, a swerwe ke boroko, bjalobjalo. Mo go *Thellenyane Batlabolela*, Puleng o diriša tshedimošo ya ditsebe bjalo:

- Kotentsho o rile a sa bolela le Kekwele, gwa direga se:
(Go kwala mokokoto lebating, gomme go tsena Lefehlo le Tintela)
(letl. 60)
- Letšatšing la poloko ya Mmathapelo, Puleng o diriša tshedimošo ya ditsebe ka go re:
(Go opelwa sefela seo se tsikinyago pelo ... go kwala dillo) (letl. 107)
- Letšatšing la mokete wa go lebogiša Thellenyane, mongwadi o tšweletša tshedimošo ya ditsebe bjalo:
(Ba opa magoswi, go kwala direto le mekgolokwane) (letl. 110)

4.1.9 Kakaretšo

Go hlalošitšwe dikgopolo tše di lebanego le thulaganyo, e lego moko wa ditaba, moakanyetšo le thaetlele. Gona fao go bontšhitšwe le phapano yeo e lego gona magareng ga moko wa ditaba le sererwa. Mabapi le moakanyetšo, go hlalošitšwe gore tiragatšo ye ya Puleng e lebane le boitshwaro. Bohlokwa bja moakanyetšo, e lego go kgontšha mmadi go lemoga semelo sa moanegwathwadi, le bjona bo gateletšwe. Go tloga fao go lekotšwe thaetlele ya *Thellenyane Batlabolela*, yeo go lemogilwego gore e lebane le boitshwaro bja bošaedi bja Thellenyane, bjo bo lebanwego ke kotlo. Gape thaetlele e hlalošitšwe ge e le bohlokwa ka ge e lemoša mmadi ka seo a tlogo bala ka sona. Go dikokwane tša thulaganyo, go lekotšwe fela kalotaba gotee le dielemente tša yona, e lego baanegwa, ditiragalo, nako le felo. Baanegwa ba hlalošitšwe ge ba arotšwe ka mehuta ye mebedi, e lego baanegwathwadi le baanegwathuši. Baanegwathwadi le bona ba arotšwe go ya ka mešomo ya bona ge ba nepišwa le bolwantšhwa, bolwantšhi le bohlohleletši. Baanegwathuši ba hlalošitšwe ge e le bao mošomo wa bona e lego go thuša baanegwathwadi, go hlola kgogedi le go hlatholla tlemollahuto. Mabapi le ditiragalo, go gateletšwe gore di na le mahlakore a mabedi: la go loka le la go se loke. Tikologo e hlalošitšwe ge e na le mehuta ye meraro: ya tshwanelo, ya atmosfere le ya seka. Kgopolo ye, thekniki, e lekotšwe gwa ba gwa fiwa le mehlala ya dithekniki tšeo di ka šomišwago mo go thulaganyo. Mafelelong, go rumilwe kgaolo ye ka go lekola ditaetšopapadi/ ditaetšosefala. Mabapi le tšona, go lemogilwe gore ka kakaretšo di šoma:

- Go tlaleletša tlhalošo ya mongwadi.
- Go laetša phetogo ya dielemente
- Go laetša khutšo/ mafelelo
- Go reela lefase la boikgopolelo
- Go reela baanegwa ba tiragatšo maina
- Go fa mmadi tshedimošo ya mahlo le ditsebe

5. KGAOLO YA BOHLANO

5.1 THULAGANYO II

5.1.1 Matseno

Kgaolo ye e lebane le thulaganyo II. Mo go thulaganyo II, go yo tsinkelwa tirišo ya dikgopolo tše: moko wa ditaba, moakanyetšo le dikokwane tša thulaganyo ge di lebantšhwa le papadi ya *Thellenyane Batlabelela*.

5.1.2 Moko wa ditaba

Moko wa ditaba wa *Thellenyane Batlabelela* o lebane le boitshwaro; ke go re, motho o swanetše go phela bophelo bjo bobotse, gape bja go hlomphe batho. Ge a sa dire bjalo, gona o tlo ikhwetša a lebane le mathata ao a tlogo be a mo lemoša phedišano ye botse. Mo tiragatsong ye, molwantšhwa, e lego Thellenyane, o godile e le lesogana la go hloka maitshwaro bathong ba gabo, a nyatša dikeletšo tša mmagwe, a ikgogomoša, a sa hlomphe batho ebile a ipona go ba ngwana wa bahumi. Maitshwaro a mabe ao a gagwe, a ile a dira gore a wele kotsing ya koloi, mo a go ba a bolaya ngwana wa sekolo, gomme yena a gobala, a ba a ripša leoto. Ge a lemoga bothata bjo a wetšego go bjona, a thoma go fetoga, a itshola, a boela a ba lesogana la maitshwaro a mabotse. Seo se lemoša mmadi gore ke nnete mathata ke kalafo ya maitshwaro a mabe.

5.1.3 Moakanyetšo

Thellenyane Batlabelela ke tiragatšo ya boitshwaro; gomme moakanyetšo wa mohuta wo wa sengwalo o re molwantšhwa e ka ba motho wa maemo goba

wa ka mehla; yo a nago le bofokodi; yo a išwago fase ke bofokodi bjoo bja gagwe; gomme mafelelong a amogelwa/lebalelwa. Ka fao go ka thwe Puleng o kgonne go latela lenaneo leo ka tshwanelo ge a ngwala tiragatšo ye, ka gobane mo go yona molwantšhwa, e lego Thellenyane, o tšweletšwa e le:

- Motho wa maemo.
- Wa bofokodi.
- Wa go kokobetšwa.
- Wa go amogelwa.

Ge go yo lekolwa dimelo tša baanegwathwadi (molwantšhwa le molwantšhi) mo go kalotaba, go yo latelwa dikarolo tše pedi tša mathomo tša moakanyetšo e lego: Motho wa maemo le wa bofokodi fela, ka ge e le tšona di lebanego le kalotaba le tšwetšopele, ebile di lebane le ge go hlalošwa semelo sa motho; mola tše pedi tša mafelelo e lego go kokobetšwa le go amogelwa, di lebane le sehloa le tlemollahuto.

5.1.4 Tirišo ya dikokwane tša thulaganyo

5.1.4.1 Kalotaba

Kalotaba ke karolo ya mathomo ya sengwalo. Moo mongwadi o tšweletša baanegwa, ditiragalo le tikologo, e lego dielemente tše di lebanego le thulano.

5.1.4.1.1 Baanegwa

Ge go hlalošwa semelo sa molwantšhwa le molwantšhi, go yo latelwa dikokwane tša moakanyetšo tše di lebanego le yo mongwe le yo mongwe

wa baanegwathwadi bao. Semelo seo se yo lekolwa go ya ka diphapantšho tše:

- * Diphapantšhotshwanelo.
- * Diphapantšhotlaleletšo.

Diphapantšhotshwanelo

Go ya ka Mojalefa (1995:12) diphapantšhotshwanelo di hlaloša semelo sa moanegwa thwii, ntle le go dikadika ka gobane di nepiša dikokwane tše pedi tša mathomo tša moakanyetšo. Ge e le *Thellenyane Batlabolela*, dikokwane tše di re molwantšhwa ke motho:

- Wa maemo.
- Wa bofokodi.

Tlhalošo ya dikokwane tše tša semelo sa molwantšhwa le molwantšhi, e yo dirwa go lebeletšwe: tlhalošo ya mongwadi, polelo ya moanegwa, gotee le tše baanegwa ba bangwe ba di bolelago ka yena. Gape go tlo hlokomelwa le dithekniki tše mongwadi a di šomišitšego ge a hlaloša semelo seo.

Molwantšhwa: Thellenyane

Thellenyane ke motho wa maemo a godimo. Ge go lekodišišwa maemo ao a gagwe, go hweditšwe gore go na le diphapantšho tše di itšego tše di hlalošago semelo seo sa gagwe. Tšona ke:

- Bohumi
- Thuto

- Bodumedi
- Moaparo
- Bothakga
- Bokgoni

Go yo thongwa ka phapantšho yeo ya bohumi.

- Bohumi

Mongwadi o tšweletša Thellenyane e le ngwana wa ka makhureng. Ntlo ya gabo ke ya mabaibai, ya go ba le diphapoši tše ntši gotee le phahlo ya mabonwa. Taba yeo e tiišwa ke polelo ya Puleng ge a re:

- Mantšiboa ka phapošing ya go robala ... (letl. 1)
- Mantšiboa ka phapošing ya go dula ... (letl. 19)
- Go lla polata ya mmimo ... (letl. 19)
- Gaseselo o boela pejanya ga sofa (letl. 38)
- Thellenyane o kiba tafolana kgauswi le malao (letl. 2)
(Go swiswadišwe monyakišiši.)

Mo mongwadi o šomišitše theknini ya nepišo ka ge ditaba tšeo mabapi le bohumi bja boThellenyane, di tloga di tšweletšwa ke yena ka nama. Ge Groenewald (1991:16) a hlaloša kgopolo ye nepišo, o re ke ge mongwadi a lebanya moanegwa goba selo go hlaloša moanegwa goba selo seo. Ka gona Puleng o nepiša ntlo gotee le dithoto tša lapa la Batlabolela go gatelela bohumi bja boThellenyane gore maemo a molwantšhwa (Thellenyane), a golele godimo.

Gape mongwadi o šomišitše le thekniki ya **phapantšho** go gatelela phapano yeo e lego gona gare ga maemo a ka lapeng la boThellenyane le a boKotentsho. Ge a hlaloša phapantšho, Cohen (1973:182) o re:

Contrast is the juxtaposition of opposites details, concepts, or people.

Mo Cohen o bolela gore phapantšho ke thekniki yeo e šomišwago go gatelela go bontšha dilo tše pedi tša go fapana. Ke ka fao Serudu (1989:39) a fogo tlaleletša ka go re:

Phapantšho ke mokgwa wa go bapetša diswantšho goba dikgopolo tše pedi tše di sa swanego ka nepo ya go hlaloša taba goba ditiragalo ka tsela ya maatlakgogedi.

Ka thekniki ye, Puleng o tšweletša mahlakore a mabedi a go se swane bophelong, e lego bohumi le bodiidi, ka maikemišetšo a go gatelela le go godiša maemo a molwantšhwa, gobane Thellenyane o tšeelwa maamong a godimo ka baka la bohumi bjabo, mola maemo a bagwera ba gagwe a išwa fase ka lebaka la go hloka ga batswadi ba bona.

Go tšwela pele Puleng o nepiša bohumi bjo bja boThellenyane ka go šomiša molwantšhwa ka boyena. Letlakaleng la pele, Thellenyane o nyaretša taba ya maemo a mmagwe ka go re:

Ke le ngwana wa mooki, e sego mooki fela - sister tutor - mohlalabaoki, ka tla ka goboga pele ga manaba a ka ke itebeletše?

Mo mongwadi o šomišitše thekniki ya phetogonepišo, ka ge bjale go bonala gore taba ya go huma ga boThellenyane ga e sa rotoga ka mongwadi, eupša e hlalošwa ke molwantšhwa ka boyena. Ke ka fao Groenewald (1993:23) a rego ge a hlaloša phetogonepišo a rego:

Mongwadi o kgona go nepiša taba ka go šomiša moanegwa yo mongwe wa kanegelo ya gagwe. Re ka re o nepiša ka go fetola tebelelo.

Thekniki yeo ya phetogonepišo, Puleng o e bontšhitše gape ka go šomiša yo mongwe wa baanegwa ba tiragatšo yeo, e lego Kgobadi ge a re:

Bonang! Thellenyane ka gabo ba a khora, ntlo yabo ke ya sebjalebja e sego ya go etša tša borena. difatanaga ke motlalo - kombi, bene, Honda prelude le Mercedes Benz. (letl.8).

Ka go šomiša phetogonepišo yeo, Puleng o nyaka gore yo Kgobadi a tšwele pele go gatelela go huma ga boThellenyane. Go ya ka polelo yeo ya Kgobadi, go molaleng gore baisesa ba ka mehla ba be ba duma Thellenyane ka ge lapa labo le be le phala a bobona, mola a bile a be a ba phala ka go ba le tšhelete ya go ithekela seo a se nyakago. Ka fao lehumo labo gotee le maemo a batswadi ba gagwe, di be di mo thuša gore dithaka di mo tšhabe, di be di se mo tšeele fase, ka go realo maemo a gagwe a fele a le godimo. Mohola wa thekniki ye ke gore Puleng o rata go kgontshiša bohumi bja boThellenyane go babadi.

Go ka rungwa ka go re go huma ga boThellenyane gotee le maemo a godimo a batswadi ba gagwe, ke gona go dirago gore go thwe ke motho wa maemo.

Go hlaloša maemo ao, mongwadi o šomišitše thekniki ya nepišo, phetogonepišo gotee le phapantšho. Ka nepišo le phetogonepišo, mongwadi o gatelela tša bohumi bja boThellenyane bjo bo mmeago maamong a godimo, mola ka phapantšho, a tšweletša phapano yeo e lego gona gare ga lapa la boThellenyane le a bobagwera ba gagwe. Dithekniki tšeo boraro bja tšona di na le mohola wa go godiša maemo a Thellenyane.

- **Thuto** (ya batswadi)

Go rutega ga batswadi ba Thellenyane le gona go ka thwe go mmea maamong a godimo. Mongwadi o nepiša go rutega moo ga batswadi ba Thellenyane ka go šomiša molwantšhwa (Thellenyane) ka boyena. Letlakaleng la boraro Thellenyane o hlaloša go rutega ga tatagwe ka go re:

... mohu tate e be e le moruti wa purabura.

Lentšu le 'purabura' le utolla gore boruti bjoo Mokgalabje Batlabelela o be a tloga a bo tšwela pitšeng tše kgolo (sekolong). Ka go le lengwe o tšweletša go rutega ga mmagwe ka go re:

Ke le ngwana wa mooki, e sego mooki fela - sister tutor

- mohlahlabaoki ... (letl. 1)

Puleng o šomišitše thekniki ya phetogonepišo gobane polelo yeo ya go rutega ga Mokgalabje Batlabelela le Mmathapelo ga e tšwelele ka yena, eupša go bolela morwa wa bona. Ka phetogonepišo yeo, mongwadi o rata gore Thellenyane a gatelele le go kgonthiša maemo a batswadi bao ba gagwe gore bagwera ba gagwe ba se mo nyatše; gomme maemo a gagwe a hlatlogele godimo.

Go tšwela pele go gatelela thuto ya batswadi ba Thellenyane, mongwadi o šomiša baanegwa ba bangwe ba babedi, e lego Kotentsho le Tintela ge ba re:

Kotentsho: Bjale ka gore nna tate ke moletakgoro ebile mma ke mohlatswadiaparo tša ditshehla, ke swanetše go amogela kgatelelo ya Thellenyane? (letl. 8)

Tintela: Ge nna tate e le sefofu, ebile mma le A ya A a sa e tsebe, ke dumelele Thellenyane go nnamela mokokotlo? (letl. 8)

Mo mongwadi o šomišitše thekniki ya **phapantšho**. Batswadi ba Thellenyane bao ba rutegilego (moruti le mooki), ba fapantšhwa le ba Kotentsho le Tintela. Ka thekniki yeo go lemogwa go rutega ga batswadi ba Thellenyane (moruti le mooki) le go se rutege ga batswadi ba Kotentsho (moletakgoro le mohlatswadiaparo) le ba Tintela bao go itšhupago gore le ka mojako wa sekolo ga se ba ka ba tsena. Taba yeo e hlaloša maemo a go fapana a boThellenyane le ao a boKotentsho, gomme seo ke sona se godišago maemo a Thellenyane.

- Bodumedi

Borapedi bja lapa la boThellenyane le bjona bo godiša maemo a gagwe. Tatagwe e be e le moruti yo a bego a hlomphega, a bile a tsebja kudu ka ga bokgoni bja go rera lentšu la Modimo. Letlakaleng la lesomesenyane, Puleng o nepiša bodumedi bja lapa leo ka go re:

Mantšiboa ka phapošing ya go dula. Go lla polata ya mmmino wo o tseletšego wa **sedumedi**, gomme o llela tlasana.

Lentšu leo “sedumedi”, Puleng o le kgethile go tšweletša bodumedi bja lapa leo gobane ga se malapa a mantši ao a letšago, ebilego a na le dipolata tša mmmino wa Sedumedi mehleng ya lehono. Ka thekniki yeo ya **nepišo**, mongwadi o rata go gatelela bodumedi bja lapa leo, bjoo le bjona bo godišago maemo a Thellenyane.

Go tšwela pele Puleng o šomiša Thellenyane go hlaloša borapedi bjoo bjabo ka go re:

Lapa lešo ke la borapedi, gobane mohu tate e be e le moruti wa purabura. Le nna ke morapedi. Ke bona ka mahlo a moya. (letl. 4)

Taba yeo ya borapedi e boeletšwa gape ke mmagwe (Mmathapelo) ge a re:

Ngwanaka, o ngwana yo a belegwego ka lapeng la borapedi (letl. 79)

Mo mongwadi o šomišitše thekniki ya **boipoeletšo**. Ge a hlaloša kgopolo yeo, Groenewald (1993:23) o re boipoeletšo ke ge mongwadi a gatelela tiragalo ye nngwe, gomme taba yeo e tlo bolelwa nako ye nngwe le ye nngwe. Mojalefa (1994:174) o tlaleletša tlhalošo yeo ka go re:

Boipoeletšo ke thekniki yeo mongwadi a e šomišago ge a rata go gatelela tiragalo goba taba ye e itšego; yona

taba yeo a e gatelelago o tlo e bolela goba a e hlaloša gantši le gantši ... ke mokgwa wo mongwadi a o dirišago go tšweletša ditiragalo tše di swanago, a ka di boeletša mafelong a a fapanego, ditiragalo tše di ka tšweletšwa ke batho ba ba fapanego ka dinako tše di fapanego, ka nepo ya go gatelela.

Ka fao mongwadi o gatelela tiragalo ye e itšhego, lebaka e le go nepiša selo seo se itšhego. Ke ka fao Shole (1997:171) a rumago kgopolo yeo ka go fo re:

According to Genette (1988:), narrative frequency refers to the various forms of repetition in the occurrence of events and in their narration or presentation in the text.

Bohlokwa bja boipoeletšo bjoo bja ditiragalo ke gore ka bjona mongwadi o kgona go tliša maatlakgogedi le go sedimoša mmadi ka taba ye nngwe yeo e iphihlilego. Gape bo gatelela tiragalo ye e itšhego yeo e lego ye bohlokwa, go swana le ka fao Puleng a gatelelago bodumedi bja batswadi ba Thellenyane bjoo bo thušago go godiša maemo a gagwe ka gona.

Thekniki yeo ya boipoeletšo, Puleng o sa tšwela pele go e šomiša ka go boeletša tiragalo ya go rapela makga a mane. Yona e tšwelela mabakeng a:

- Mmathapelo o ile go bolela le morwagwe mabapi le taba ya go boela sekolong, a ruma poledišano yeo ya bona ka thapelo ye e tseneletšhego ya motswadi yo a hlomogilego. (letl. 4)

- Letšatšing la diphadišano, Thellenyane o ile a re pele modiro wa diphadišano o thoma, a gopola Modimo ka **thapelo** yeo a rego:

Modimo, nkuke o nnametše
bophagamong ke thope difoka tše ... Fela
Modimo nthuše. (letl. 41)

- Mmathapelo o ile go fetša go utollela bana ba gagwe diphiri le go ba bontšha diinšorensa tšeo tatagobona a bego a ba beetše tšona a re go bona:

Bjale bana ba ka, a re emeng ka dinao, re
faneng diatla, re atlaneng gomme re
rapeleng **thapelo** ya Morena. (letl. 76)

- Letšatšing leo Thellenyane a bego a leteše Mooki Lerato, go tla go mo loša, o ile a bea **thapelo** ka go re:

Modimo wa ka, bophelong bjo bjo
bokopana bja mabalabala, na nna mmala
wa ka ke ofe? Ke go rapetše ke kgopela
thušo le mahlogonolo ka dithapelo tša ka
tše telele le tše kopana. Ka nako ke be ke
go opelela difela le dipesaleme ge ke
tshwenyegile goba ke thabile kudu.
(letl. 83)

Mo ditsopolweng tše ka moka, go lemogilwe gore lapa la Batlabolela le be le tshepile Modimo mabakeng ka moka, ke go re mathateng le mathabong.

Ka go šomiša thekniki yeo ya boipoeletšo, Puleng o gatelela taba ya go dumela go Modimo ga ba lapa la Batlabolela, gomme seo ke sona se bego se dira gore maemo a Thellenyane a golele godimo.

- Moaparo

Thellenyane ke motho wa go rata lešela. O be a sa apare diaparo tša theko ya tlase. Taba yeo e tiišwa ke polelo ya gagwe, poledišanong ya gagwe le Retlabona ge a re :

Kgaetsedi, hlokomela gore le diaparo tšeo ke di aparego
gonabjale, di tla ka kua ga sekete sa diranta. (letl. 13)

Taba yeo ya go rata diaparo tša go turwa, Thellenyane o e boeletša gape letlakaleng la masomeseswaitharo ka go re:

... mmeleng diaparo di tla ka kua ga sekete sa diranta.

Mongwadi o sa šomišitše thekniki ya boipoeletšo. Thellenyane o boeletša gantši theko ya diaparo tša gagwe (sekete sa diranta), nepo e le go itlhaloša maemong a gagwe. O nyaka gore batho ba mo lemoge gore ga a rate diaparo tša majaja, tšeo di tlogo mmea maemong a fase. Ka fao diaparo tša go tura, tšeo a di ratago, di mo thuša go balwa le batho ba maemo a godimo.

- Bothakga

Thellenyane ke sethakga mmeleng wa gagwe; gomme seo le sona se thuša go godiša maemo a gagwe. Go ithata moo ga gagwe go tšwelela nyanyeng ge Lefehlo a re:

Gape matšatši a o phutše le ditsebe, o apara le mangina
... ka mo meriri o ka re ke ya Michael Jackson. (letl. 19)

Puleng o šomišitše thekniki ya **phetogonepišo**, yeo ka yona bokgwari bja lesogana leo bo hlalošwago ke yo mongwe wa bagwera ba gagwe, e lego Lefehlo.

Gona mo tsopolong yeo go bile go tšwelela le thekniki ya **tshwantšhanyo**. Ge ba hlaloša tshwantšhanyo, Brooks, Purser le Warren (1975:887) ba re ke sekapolelo seo e lego gore selo se swantšhwa le se sengwe. Ka go le lengwe Pretorius le Swart (1982:41) ba hlaloša kgopolo yeo go tšwela pele ka go re:

Here an explicit comparison is made between two different objects/scenes/actions, usually connected by a comparative conjunction.

Go tlaleletša borateori bao Serudu (1989:51) o bolela gore ke sekapolelo seo ka sona selo se swantšhwago goba se bapetšwago le se sengwe. Nepokgolo ke go bopa seswantšho seo mmadi a ka se bonago gabotse ka leihlo la kgopolo. Ka go swantšha meriri ya Thellenyane le ya motho wa go tuma go swana le Michael Jackson, Puleng o rata gore batho ba lebelele Thellenyane ka leihlo la godimo, ka ge botsoro bja gagwe bo gatelelwa.

Go iša pele go nepiša bothakga bjo bja Thellenyane, mongwadi o šomiša Thellenyane go ipolela mabapi le bothakga bja gagwe bja mmele, yo a rego:

Ke itebeletše ka gare ga seipone ge ke tloga gae. Ga ke sole selo mmeleng wa ka. mahlong ke lahletše dipeketsanetsatši. Mmeleng diaparo di tla ka kua ga

sekete sa diranta. Dibipalefetla tša ka ke tša senna tša theko ya godimo. Legano la ka ke le tlabile ka difotšhelo tša lerato. Ga ke ipelaele, ga ke bolele ke beile seatla molomong. (letl. 83)

Mo mongwadi o šomišitše thekniniki ya polelonoši; yeo Serudu (1989:41) a e hlalošago ka go re:

Ke polelo ye teletšana yeo go yona moanegwa a ntšhago maikutlo a a lego pelong ya gagwe a hlaboša lentšu pele ga babogedi mo sefaleng.

Ka fao mohola wa polelonoši ke go dira gore moanegwa a kgone go ntšha seo se lego mafahleng a gagwe; ke gore ka yona, maikutlo a gagwe le tšeo di lego pelong ya gagwe di tšwele nyanyeng. Bohlokwa bja polelonoši yeo ke gore ditaba tšeo moanegwa yo a di bolelago, babadi ba tseba gore ga se maaka; eupša ke nnete ye e tletšego ka ge di tloga di hlalošwa ke yena ka nama. Ka go realo, Puleng o šomiša Thellenyane go itlhaloša bothakga bja gagwe ka boyena gore babadi ba nape ba mo kgolwe, gomme taba yeo ya bothakga e a kgonthišišwa.

- Bokgoni

Thellenyane o be a na le bokgoni bja dilo tše mmalwa bophelong. O be a na le bokgoni bja leleme la Seisimane, ngangišano, go fa polelo, gotee le go bapala diterama. Taba yeo e nepišwa ke kgobadi ge a re:

Fela motho wa batho, ka sejahlapi o be a fiša tšhiritšhiri gobane le diphegišanong tša polelo e be e le yena

mothopasefoka ka mehla. (letl. 9)

Puleng o šomišitše thekniki ya **phetogonepišo** ka ge a dirile gore ditaba tšeo tša bokgoni bja gagwe di tšwelele ka yo mongwe wa bagwera ba gagwe. Ka go realo mmadi o tseba gore taba yeo ya bokgoni ke nnete ka ge e bolelwa ke yo Kgobadi, yo go tsebjago e le mogwera wa nnete wa Thellenyane.

Gape Thellenyane o be a kgona go opela gotee le go hlahla dikhwaere. Gona moo letlakaleng la senyane, Kgobadi o lemoša Kotentsho mabapi le bokgoni bjoo bja Thellenyane ka go re:

Ke lebetše go go botša, o tsebe gore moisa yoo o filwe
ka mo mminong. Ge a ahlama, legano le ntšha melodi,
gape ke sethakga ka diatleng.

Le gona mo mongwadi o sa dirišitše **phetogonepišo**. Ka thekniki yeo o rata gore yoo Kgobadi a gatelele le go tiiša bokgoni bjo bja tša mmimo. Ka go realo, o dira gore bagwera bao ba gagwe ba tsebe ge Thellenyane e le sekgwari ka ganong, ka gona maemo a gagwe a rotošwa.

Go tšwela pele Puleng o šomiša Mokopa le Moruti Thai go gatelela bokgoni bja Thellenyane go tša mmimo. Mokopa o tšweletša taba yeo ka go re:

Mmawešo, re lemogile gore Thellenyane o na le
bokgoni bja mmimo ... a ka ba a hlahla le khwaere ya
sekolo. (letl. 20)

Letlakaleng la masomepedipedi, taba yeo e boeletšwa ke Moruti Thai ge a re:

Gape re ile ra gakologelwa ka ga bokgoni bja gago bja mmino. Se se ra gore o tla hlhla le khwaere ya sekolo.

Mongwadi o šomišitše thekniki ya boipoeletšo ka ge tiragalo ya go kgona mmino ga Thellenyane, e boeletšwa makga a mantši. Ka boipoeletšo bjoo Puleng o nyaka go utolla se sengwe seo babadi ba sa se tsebego, e lego go kgona mmino ga Thellenyane. Gape bokgoni bjoo bo a gatelelwa go godiša maemo a gagwe.

Puleng o tšwela pele go nepiša bokgoni bja Thellenyane ka go mo fapantšha le Kekwele ka go re:

Ka morago ga iri ya bobedi mathapama sekolong sa praemari sa Nthušeng. Dikwaere di itokišetša diphadišano tša moopelo. Ka ntle ga kantoro go eme Thellenyane, Gaseselo le Mokopa. Go kwala khwaere ya Kekwele e šaetša. (letl. 25)

Mo mongwadi o šomišitše thekniki ya **phapantšho**. Bothakga bja Thellenyane bja mmino bo fapantšhwa le bošaedi bja Kekwele. Ka go realo, mongwadi o rata go gatelela taba ya go kgona moopelo ga Thellenyane, gomme seo ke sona se dirago gore maemo a gagwe a golele godimo.

Bokgoni bja Thellenyane bo tšweletšwa gape ke leina gotee le sereto sa gagwe. Leina le Thellenyane, le tšwa go lediri le 'thelela', gomme go 'thelela' go šupa go atlega modirong wo o itšego. Bjale Thellenyane o atlegile dithutong tša gagwe tša B.Mus. gomme seo se šupa gore o be a na le bokgoni. Mabapi le katlego yeo ya gagwe, mongwadi o hlaloša ka go re:

Ga Batlabelela mantšiboa. Ke moletlo wa go lebogiša
Thellenyane ge a phethile dithuto tša gagwe tša BMus.
Go foka moya wa lethabo. Koša e kuketšwe godimo.
(letl. 110)

Go tšwela pele go gatelela bokgoni bja Thellenyane bjo bo tšweletšwago ke
leina la gagwe, Ziervogel le Mokgokong (1975:1330) ge ba hlaloša leina le
Thellenyane ba re:

Thellenyane, (n-)/di-: leier, kampioen, dapper man//
leader, champion, brave man.

Ka fao go ya ka boZiervogel, leina le Thellenyane, le šupa motho yo e lego
moetapele, mofenyi, yo ebilego e le mogale.

Mo Puleng o šomišitše thekniki ya go reela leina. Ka go kgetha leina leo, o
be a rata go gatelela mpho yeo Thellenyane a e filwego, e lego bokgoni.

Gape mongwadi o nepiša bokgoni bja Thellenyane ka go šomiša sereto.
Thellenyane o be a fela a bitšwa Mogale 'a marumo. Ka setšo, mohlabani yo
bogale, yo a tšogo fenya marumong, o bitšwa Mogale 'a marumo. Ka go
realo, o be a retwa le go tumišwa ge a tšo ba hlabanela manaba. Ka gona
sereto seo le sona se lebane thwii le Thellenyane ka ge le yena a tšo tšwelela
ka dihloro dithutong tša gagwe mošwamawatle. Go tiiša taba yeo ya
bohlokwa bja sereto, mongwadi o šomiša Mmathapelo go tšweletša bokgoni
bja Thellenyane ka go re:

E tla be e se Thellenyane
Ka thinyathinya.

Ka thankobela ke tobatobetša.

Ka lerumo ka thothobetša.

Ka kgontlhetša bokamoretha

O itiriša ... (letl. 34)

Puleng o šomišitše thekniki ya sereto. Bohlokwa bja sereto seo ke gore se tumiša le go reta Thellenyane; ka fao se tšweletša bokgoni bja gagwe. Ke ka fao go thwego leina le sereto tšeo Thellenyane a bego a bitšwa ka tšona, di thuša go godiša maemo a gagwe.

Kokwane ya mathomo ya moakanyetšo e ahlaahlilwe, bjalo go yo lekolwa ya bobedi yeo e lebanego le bofokodi bja molwantšhwa.

Thellenyane: Motho wa bofokodi

Thellenyane ke motho wa bofokodi. Bofokodi bja gagwe bo tšweletšwa ke diphapantšho tše:

- Go hloka tsebe
- Boikgogomošo
- Lenyatšo
- Botagwa
- Bobogo

- Go hloka tsebe

Go se theeletše ditaello tša mmagwe, ke gona go laetšago gore Thellenyane o na le bofokodi. Mmagwe o be a dula a mo opelela ka taba ya go boela sekolong, fela yena a gana go kwa seo. Taba yeo ya go gana go boela sekolong, e tšweletšwa ke poledišano ya bona ge ba re:

Mmathapelo: Gabotse o tla nkwa neng
ge ke duletše go opela
koša e tee bošego le
mosegare. (letl. 1).

Thellenyane: Mma, na e sa le taba yela ya gore
ke boela sekolong? (letl. 1)

Mongwadi o tšweletša bofokodi bjo ka go šomiša thekniki ya **poledišano**. Go hlaloša kgopolo yeo Groenewald (1991:49) o re:

Ka lehlakoreng le lengwe poledišano ke tebelelo (viewpoint) ye e itšego ye bohlokwa, ka gobane e emela mmakgonthe, nnete, ke polelo ye e lego therešo/nnete. Ga se polelo ya mongwadi goba molaodiši ye a e šomišago ge a laodiša ditaba tše di lebanego le therešo/nnete. Poledišano ke therešo ye e sokologilego.

Ka go šomiša thekniki yeo, go ka thwe mongwadi o fetola tebelelo ya gagwe, o rata gore bonnete bja bofokodi bja Thellenyane bo tšweletšwe ke Mmathapelo gotee le Thellenyane ka boyena. Ka poledišano yeo, mmadi o tla lemoga gabotse gore ke therešo moisa yo o be a hlokomologa ditaelo tša mmagwe, ka gona ga a na tlhompho.

Ge mongwadi a tšwela pele go nepiša go hloka tsebe ga Thellenyane, o sa šomiša yena Thellenyane gore a tšweletše bofokodi bjoo bja gagwe ka boyena. Letlakaleng la bobedi, o fetola yoo mmagwe ka go re:

Fela mma, sekolong gona ga ke sa ya. Ke enne le pelo ya ka.

Taba yeo ya go se sa boela sekolong, o e boeletša gape gona moo letlakaleng la bobedi ka go re:

Mma, bjale ke dire eng gobane ke šetše ke tšere sephetho.

Fa Puleng o šomišitše thekniki ya boipoeletšo. Taba ya go gana go boela sekolong, Thellenyane o e boeletša nako le nako; gomme seo se gatelela go hloka tsebe ga gagwe. Gape go bolela gore o šetše a feditše le pelo gore ga a sa nyaka go boela sekolong, le gona go utolla go hloka tlhompho go motswadi wa gagwe, yoo a lekago go mo aga; ka gona taba yeo e gatelela bofokodi bja gagwe.

- Boikgogomošo

Thellenyane ke motho wa go ikgogomoša. Ge mmagwe a mmošša ka taba ya go boela sekolong, o mo fetola ka makokwana o re:

Ke le ngwana wa mooki, e sego mooki fela - sister tutor - mohlalabaaki. Ka tla ka goboga pele ga manaba a ka ke itebeletše? (letl. 1).

Puleng o dirišitše thekniki ya phetogonepišo. Boikgogomošo bjo bja Thellenyane, ga bo hlalošwe ke mongwadi, eupša bo hlalošwa ke Thellenyane ka boyena gore nnete ya gore ke moikgogomoši, e tšwelele nyanyeng.

Gape mongwadi o šomiša Mmathapelo go tiišetša boikgogomošo bja morwagwe ka go re:

Mmele wa gago o beputše moya wa go inyaka. Na o tla ikhwetša neng? (letl. 3)

Fa le gona mongwadi o sa šomišitše **phetogonepišo**. Mmathapelo o šomišwa go gatelela boikgogomošo bjoo bja Thellenyane. Ka go dira bjalo, Puleng o kgonthišiša gore babadi ba kgolwe taba yeo ya go ikgogomoša ga Thellenyane ka ge e tloga e tšweletšwa ke mmagwe yo a mmelegege. Go tšwela pele go šomiša **phetogonepišo** yeo, mongwadi o šomiša Tintela go hlaloša boikgogomošo bja Thellenyane. Yena ge a fetola Kgobadi, o bolela ka kgatelelo, o re:

... ke mmagwe godimo ga moo le makokwana ao a gagwe le boikgantšho. (letl. 6)

Ka go šomiša thekniki yeo, mongwadi o gatelela boikgogomošo bja lesogana leo, bjo bo mo dirago gore go thwe ke motho wa bofokodi.

Gape boikgogomošo bja Thellenyane bo bonala ge a nyaka tefo ya godimo ya matogwana ao kgaetšediagwe a mo nyaketšego ona, le ge thuto ya gagwe e le tlase. Go tiišetša taba yeo, Thellenyane o re:

Ke nyaditše moputso wo ba rego o ka ntshwanela!
(letl. 12)

Letlakaleng lona leo o tšwela pele ka taba yeo ya moputso ka go re

R227, 38. Aowa, aowa, ke a gana. E sego nna.

Taba yeo ya moputso, o e boeletša gape ka go re:

R227, 38! Ka kgwedi? Ga ke kgolwe, ke nonwane!

(letl. 13)

Fa Puleng o šomišitše thekniki ya boipoeletšo ka ge taba yeo ya go galala ditefo, a e bolela gantši. Go galala ditego moo ga Thellenyane, go gatelela boikgogomošo bja gagwe, gomme seo ke sona se tšweletšago bofokodi bja gagwe.

Boikgogomošo bja Thellenyane bo tšwelela gape ge a gana boMokopa ge ba tlo mo kgopela go ya go ruta ka Nthušeng. Se se tsupollwa ke poledišano ya gagwe le mmagwe ge ba re:

Thellenyane (A eme ka dinao ebile a itshwere dinoka): Nna ka ba morutiši wa praebete ka praemari?
(O kiba fase ka leoto) Ga ke kgwolwe, ke nonwane!

Mmathapelo: Ngwanaka, magetla a ka se go bušetše selo le gatee. Ga ke kgone go kwešiša gore o motho wa mohuta mang? (letl. 22).

Puleng o sa dirišitše thekniki ya **poledišano**. Ka poledišano ye ya bona, mmadi o kgona go bona matepe le go ba le magetla ga Thellenyane ka mahlo. Polelo yeo ya bona e kgonthišiša boikgantšho bja Thellenyane, gomme go lemogwa gore ke nnete ke motho yo a tletšego bofokodi.

-Lenyatšo

Thellenyane ke motho wa lenyatšo. Lenyatšo la gagwe le tšwelela ge a re go fihla sekolong sa Nthušeng, a amoga morutišigadi Kekwele khwaere, e le ge a re ga a kgone moopelo. Mongwadi o nepiša lenyatšo leo la gagwe ka go šomiša yena Thellenyane ka boyena ge a re:

Na afa le kwa bošaedi bjo bo dirwago ke khwaere ya basetsana? ... Aowa, aowa, aowa! Ka mokgwa wo, ke go lobiša mantšu a bana le go ba bolaiša tlala ka lefeela. (letl. 25-26)

Mongwadi o tšweleditše bofokodi bjoo ka thekniki ya **phetogonepišo** gobane lenyatšo leo la Thellenyane le tšwelela ka yena mong, e sego ka mongwadi. Mantšu ao a Thellenyane a tloga a laetša go ba le borumolane ga gagwe. Go tšwela pele ka lenyatšo leo la gagwe, letlakaleng la masomepedišupa, o re:

Hlogo, fela ke bona ke tla gapeletšega go tšea khwaere ya morutišigadi Kekwele gore e be ka tlase ga taolo ya ka.

Mo le gona Puleng o sa dirišitše thekniki ya **phetogonepišo**. Ka yona Thellenyane o tšweletša lenyatšo la mathomo le mafelelo. Ka go realo, o nyatša tsebo ya Kekwele, kudu ka ge a sa tliše kakanyo yeo ya go mo amogetša khwaere ka moya wa setho le tirišano. Thekniki yeo mongwadi o

e dirišitše gore bonnete bja lenyatšo la Thellenyane, bo tšweletšwe ke yena ka nama; ka gona babadi ba tseba gore ka kgonthe ke motho wa lenyatšo.

- Botagwa

Thellenyane ke lesogana la go rata seno se bogale. Botagwa bja gagwe bo nepišwa ke Mmathapelo ge a mo kgala ka go re:

Tseba gore bjale e fula e akometše ka leope; ge o sa eme senna, thoto yeno e tlo lewa ke bašele, gobane o tla be o re o ikhomotša ka dipiri mola nna ke ragile phušušu. (letl. 4)

Mongwadi o šomišitše phetogonepišo. O fetola tebelelo ya gagwe gore botagwa bja Thellenyane bo tšwelele ka mmagwe. Polelo yeo ya Mmathapelo, e gatelela botagwa bja Thellenyane ka ge go le molaleng gore o be a šetše a lemogile gore yo morwagwe o nwa bjala. Gape phetogonepišo yeo, e thuša mmadi go ba le therešo ya go re lesogana leo ke motho wa go rata bjala ka ge taba yeo e tiišwa ke mmagwe.

Go tšwela pele Puleng o tšweletša botagwa bja Thellenyane ka go šomiša thekniki ya **poledišano**. Letlakaleng la masomennenne, Thellenyane o boledišana le Gaseselo gomme ba re:

Thellenyane: Ke šišinya gore re ye mola Pulapula
Barlounge, re itlhabege ka nnitswana ya
whisky.

Gaseselo: Re ka se ditelege na?

Thellenyane: Aowa, mekgotswana e se mekae, re tla
be re boile. Kgang ke go taufala.

Gaseselo: Hei, le ge ke sa we pelo, a re gate re
gatoga hle.

Thellenyane: O se ke wa tshwenyega.

Poledišano yeo ya bona, e utolla ka fao Thellenyane a ratago bjala ka gona,
gobane go bonala le ge Gaseselo a be a sa thabele go ya fao lefelong la bjala,
yena a ile a feleletša a mo gapeleditše.

Gape poledišano yeo e gatelela bofokodi bja Thellenyane bja go fenywa ke
tumo ya seno se bogale le letšatšing leo a bego a se a swanela go se kgwatha,
ka ge a tlo opediša bana. Botagwa bja Thellenyane bo tšwelela gape ge
Puleng a re:

Ba a tlogelela, gomme ba ikhwetša ba le Pulapula.
Mmino go lla wo bofelo eupša wo o tsenelelago
pelong, o rumola megokgo. Ba a bo gelela. (letl. 44)

Gona letlakaleng leo, o sa tšwela pele ka go re Thellenyane o a bo gamola ...
a buša a re: ... o sa bo gampela.

Mo go dirišitšwe thekniki ya nepišo gobane go rata bjala moo ga
Thellenyane, go laodišwa ke mongwadi ka boyena. Ka go šomiša mantšu a:
'gelela' le 'gampela', Puleng o rata go gatelela ka moo Thellenyane a ratago
bjala ka gona, le gore ke motho yo a rego ge a hweditše bjala, a se bo
bapadiše. Ka go realo, bofokodi bja gagwe bo a gatelelwa.

- Bobogo

Bofokodi bjo bongwe bja Thellenyane ke go bogwa. Ka tsela yeo e bego e le mpogeng ka gona, o be a bile a topetše bagwera ba gagwe. Taba yeo e hlatselwa ke poledišano ya bona ge ba re:

Kotentsho (O tshwela mare ka thoko): Mpogeng wa go swana le yena!

(O mo hlapa diatla). Nna ke mo khoše!

Tintela (A šišinya hlogo ya nkgokolo): Nna ga sa ka ka mo rata, le gateetee!

Kotentsho: Ke re ge mmagwe a ka mo rekela seaparo se sefsa goba a tšhitšhimela ka gare ga bofsa, re tla topelwa ke yena kua mošomong.

Tintela: O a bogwa gape; ke eng tšeo? O nyaka gore baoki ba Rebabone ba mmone ge a tlile pošong. (letl. 6-7)

Puleng o šomišitše thekniki ya **poledišano**. Ka yona o rata gore kgontha ya go bogwa ga Thellenyane e tšwelele nyanyeng ka ge bjale bobogo bjoo bo tla be bo laodišwa ke bagwera bao ba mo tsebago, ba gotšego le yena. Ka fao babadi ba kgolwa tšeo bagwera bao ba di bolelago, gomme taba yeo e tiišetša go ba le bofokodi ga gagwe.

* Diphapantšhotlaleletšo

Go ya ka Lekganyane (1997:64), diphapantšhotlaleletšo ke tšeo di hlalošago ka go široga bogane ga di nepiše dikokwane tše di itšego tša moakanyetšo wa

sengwalo gabotse. Go tšwela pele go ka tlaleletšwa ka gore tšona gabotse di lebane le go itswalanya goba go se itswalanye ga mmadi le molwantšhwa goba molwantšhi.

Diphapantšhotlaleletšo tseo di dirago gore babadi ba itswalanye le Thellenyane ke tše:

- Boikokobetšo
- Tlhompho
- Mahlahla
- Kgotlelelo
- Phišegelo
- Go amogela
- Go loka ga Mmathapelo le Lerato

- **Boikokobetšo**

Thellenyane ke motho wa boikokobetšo. Kgonthe ya taba yeo e tšwelela nakong ya ge a arabišana le mmagwe ka taba ya go boela sekolong. Le ge ba be ba laetša go se kwane ka dipolelo, o be a sa fetole mmagwe ka tsela ya lenyatšo. Letlakaleng la boraro o re:

Mma, ke go kwele. Ga ke nyatše maele a gago, ebile
nka se kgone go arabišana le wena.

le

(Ka boikokobetšo): Aowa hle, Mma, ke kwele.

Mo Puleng o šomišitše thekniki ya phetogonepišo ka ge boikokobetšo bjo bo tšweletšwa ke polelo ya moanegwa (Thellenyane) e sego mongwadi goba

molaodiši. Ka thekniki yeo, mongwadi o rata go gatelela go ba le boikokobetšo ga Thellenyane bjo bo tšwelelago ge a bolela le motswadi wa gagwe. Ka tsela yeo a fetolago mmagwe ka gona, babadi ba thoma go lemoga boikokobetšo bja gagwe, gomme ba itswalanya le yena ka ge boikokobetšo e le mokgwa wo mobotse.

- Tlhompho

Go nepiša go ba le tlhompho ga Thellenyane, Puleng o šomiša yena Thellenyane gore a ipolele ka fao e lego motho wa tlhompho ka gona. Ge a itaodiša ka fao e lego ngwana wa tlhompho o re:

Batho ba mo Mmabane ba ntseba ke le ngwana wa go loka, gape wa tlhompho. (letl. 4)

Le gona fa go sa dirišitšwe phetogonepišo ka gobane go loka le go hlompha fao ga Thellenyane, ga go rotošwe ke mongwadi, eupša go bolelwa ke Thellenyane ka nama. Taba yeo e napile e dira gore mmadi a mo kgolwe, a be a itswalanye le yena.

- Mahlahla

Thellenyane ke motho wa mahlahla mošomong. Taba yeo e bonala gabotse ge a ile a sa tšo fihla sekolong sa Nthušeng, a napa a tsena fase ka go hlahla khwaere ya bašemane. Puleng o šomiša gape phetogonepišo go tšweletša seo ka go šomiša Gaseselo yo a rego:

Hlogo, nna ke mmone ka a ka mahlo gape ke mo kwele ka tša ka ditsebe ge a be a dira thobollantšu le khwaere ye kgolo ya sekolo (letl. 25).

Ka phetogonepišo yeo, mongwadi o nyaka gore Gaseselo a gatelele go ba le mafolofolo ga Thellenyane ka ge polelo yeo ya gagwe e laetša gore Thellenyane o tšere boikarabelo bjo bja go hlahla khwaere a sa tšo fihla; gomme seo se laetša go ba le mahlahla, ao a dirago gore mmadi a itswalanye le yena gobane motho wa mahlahla gantši o fela a ratega.

- Kgotlelelo

Thellenyane ke motho wa kgotlelelo. O kgotleletše dipolelo tša bagwera ba gagwe bao ba bego ba re o palelwa ke matriki, go fihlela ge ba 'matriculation board' ba mo fa setifikeiti sa 'age exemption'. Gape o katane le ba dipasari, bagwera ba mo kwera, fela seo ga se sa ka sa mo duba moko, go fihlela a hwetša seo a se nyakago. Go tšweletša kgotlelelo yeo ya gagwe, Puleng o šomiša Moruti Thai yo a rego:

... Bešo Moreneng, Modimo o file ngwana yo wa gagwe kgotlelelo go tše di ripago molomo polelo, a mo fa maatla go tše di katago moya le nama. Lehono šo, o nametše thaba ya Mehllware. Eke Modimo a ka mo atišetša ditšhegofatšo gotee le lapa la gagwe le lefsa.
Amen! (letl. 111)

Puleng o sa šomišitse thekniki ya phetogonepišo ka ge kgotlelelo yeo ya Thellenyane e hlalošwa ke yo mongwe wa baanegwa. Mohola wa phetogonepišo yeo ke gore batho ba kgolwa gore Thellenyane ke motho wa kgotlelelo ka ge ba ekwa go gatelelwa ke Moruti Thai. Gona fao mmadi o napile o itswalanya le Thellenyane ka ge a laeditše gore kgotlelelo e tswala katlego.

- Phišegelo

Thellenyane ke motho wa go fišegelwa ge a nyaka selo se se itšego. Ga se motho wa go katakatela morago ge a bona mathata. Maikemišetšo a gagwe a go nyaka go ba serutege, ga se a phuhlamišwa ke kgobalo ya gagwe. Taba yeo e tšweletšwa ke yena ge a re:

Bogole bo ka se ke bja nkema pele, bja nthibela go phethagatša dinepo le ditlhologelo tša ka. (letl. 65).

Mo go sa šomišitšwe **phetogonepišo** ka ge go ba le phišegelo ga Thellenyane go bolelwa ke yena, e sego mongwadi. Maatla a thekniki yeo ke gore bonnete bja gore ke motho wa go ba le phišegelo, bo tšwelela molaleng. Ka go realo babadi ba re go lemoga gore ke motho wa go se tšokatšokišwe ke mathata, ba nape ba itswalanye le yena.

- Go amogela

Thellenyane ke motho wa go amogela seo se diregilego. Le ge a wetšwe ke kotsi ya go garola matswalo, ga a felelwe ke tshepo, o amogela tšohle tšeo di diregilego. Taba yeo e tšweletšwa gabotse ke polelo ya gagwe mohlang a etetšwe ke boLefehlo bookelong ge a re go bona:

Le se ke la tshwenyega ka leoto la ka leo le ripilwego
... Lona le ile go khutša ditapišego tša lefase le. Nna ke
tla no kolakoletša ke ruta dipinyana gona kua Nthušeng
le boMna Mokopa le boKekwele. (letl. 65)

Go amogela fao ga Thellenyane go tšweletšwa ke yena ka nama. Ka gona mongwadi o fetola tebelelo ya gagwe. O šomiša thekniki ya **phetogonepišo**.

Go tšwela pele ka thekniki yeo, Puleng o sa šomiša yo mongwe wa bagwera ba gagwe, e lego Gaseselo ge a re:

Nna ke kgahlwa ke ge o amogela seo o lego sona lehono, mogwera (letl. 65).

Ka phetogonepišo yeo, mokgwa wa Thellenyane wa go amogela mathata, o a gatelelwa, gomme seo se dira gore babadi ba mo kwele bohloko ka mathata ao a mo hlagetšego, ao a dirilego gore leoto la gagwe le ripše gammogo le polao ya ngwana.

- Go loka ga Mmathapelo le Lerato.

Go tšwela pele go tswalanya mmadi le molwantšhwa (Thellenyane), mongwadi o šomiša thekniki ya go rulaganya ditaba. O dira bjalo ka go šomiša baanegwa ba go loka, e lego Mmathapelo le mooki Lerato gore mmadi a ikgweranye le molwantšhwa.

- Mmathapelo

Mmathapelo ke motho wa go loka, wa lerato le botho. O na le pelo ya botswadi, ya go phegelela go aga ngwana wa gagwe ka go mmontšha tsela ya nnete bophelong. Gape Mmathapelo ke mohlologadi yo babadi ba mo kwelago bohloko le go ikgweranya le yena. O godiša Thellenyane ka tsela ya go loka gape o a mo rata. Ka lebaka leo, babadi ba ka se kgone go nyatša Thellenyane ka ge ba bona a ratwa ke mmagwe, yo e lego motho wa go loka.

- Lerato

Mooki Lerato ke mosadi wa lerato le mabobo. Ka fao go ka thwe leina la gagwe ke sekai sa botho le lerato. Lerato le botho bjo bja gagwe, di tšwelela ge Thellenyane a le bookelong. O mo okile ka botho le kwelobohloko; gomme ge Thellenyane a fodile, a nyala Lerato. Ka fao mmadi o itswalanya le Thellenyane ka lebaka la mosadi yo wa gagwe (Lerato) wa go loka, gape wa go ba le lerato.

Semelo sa molwantšhwa (Thellenyane) se ahlaahlilwe, bjale go yo hlokomelwa semelo sa molwantšhi (Tintela).

Molwantšhi: Tintela

Tintela ke motho wa maemo a mehleng. Ge go tsinkelwa maemo ao a gagwe, go hweditšwe gore go na le diphapantšho tšeo go ka thwego ke tšona di mmeago maemong ao a lego go ona. Diphapantšho tšeo ke:

- Go ba moithuti

- Bodiidi

- Go ba moithuti

Puleng o utolla go ba moithuti ga Tintela ka go šomiša thekniki ya **poledišano**. Ka go realo taba ya go ba ngwana wa sekolo ga gagwe, ga e nepišwe ke mongwadi, eupša e tšweletšwa ke yana Tintela ka nama gotee le bagwera ba gagwe ge ba boledišana bjalo:

Kotentsho: Hei, lena le ipshina ka dithuto.

- Kgobadi: O ra bjang, Kotentsho?
- Tintela: O mmotšišitše gabotse Kgobadi, e re a re botše.
- Kotensho: Banna, ke ra ka gore šemo le tswaletše.
- Tintela: Re swanetše go tswalela, go khutša ke ga batho.
- Kotentsho: Ga le nkwešiše. Nna ke ra go re: Išago le tla be le phethile dithuto tša lena tša borutiši. (letl. 5)

Ka poledišano yeo, kgonthe ya go re Tintela ke moithuti, e a gatelelwa. Ka gona mmadi o lemoga maemo a fase a molwantšhi (Tintela); gobane gantši ge motho e sa le ngwana wa sekolo, ga a be le selo bjalo ka tšhelete, dithoto, bjalobjalo; gomme seo se mmea maamong a fase.

- Bodiidi

Go hloka ga batswadi ba Tintela, le gona go bonala go mmea maamong a mehleng. Go hloka fao ga boTintela, go tšwelela ka mahlakore a mabedi, e lego:

- Go se rutege ga batswadi
- Leina la mmagwe

- Go se rutege ga batswadi

Batswadi ba Tintela ke batho bao ba bonalago gabotse gore ga se ba ka ba ya sekolong. Go tšweletša kgonthe ya taba yeo, Puleng o šomiša thekniki ya phetogonepišo ka ge a diriša morwa wa bona Tintela, go hlaloša maemo a batswadi bao ba gagwe mabapi le tša thuto; gomme yena o re:

Ge nna tate e le sefofu, ebile mma le A ya A a sa e
tsebe, ke dumelele Thellenyane go nnamela mokokotlo?
(letl. 8).

Ka phetogonepišo yeo, mongwadi o rata gore go se rutege fao ga batswadi
ba Tintela, go gatelelwe ke yo morwa wa bona. Gape seo se dira gore babadi
ba kgonthišiše go hloka thuto ga bona; gomme seo ke sona se išago maemo
a gagwe fase.

- Leina la mmagwe

MmagoTintela go thwe ke Marathana. Marathana ke dikobjana tša go onala;
gomme lona le šupa motho yo a hlokago goba a se nago le selo. Ka fao
mongwadi o šomišitše thekniki ya go reela leina go tšweletša bodiidi bja
boTintela, gobane sa pele ge mmadi a bona leina leo, o lemoga bohloki bja
mong wa lona. Ke ka fao go thwego leina leo la mmagwe le lona le gatelela
maemo a mehleng a Tintela.

Maemo a Tintela a lekotšwe, bjale go yo hlokomelwa bofokodi bja gagwe,
e lego kokwane ya bobedi ya moakanyetšo.

Tintela: Motho wa bofokodi

Go tloga mathomong a puku ye, Tintela o tšwelela e le motho wa go ba le
bofokodi ka mo go sa belaetšego. Bofokodi bjo bja gagwe bo tšweletšwa ke
diphapantšho tše di latelago:

* Lehloyo

* Lenyatšo

- * Tseba
- * Go hloka lešoko
- * Go hloka tlhompho

*** Lehloyo**

Tintela ke motho wa lehloyo. O be a hloile Thellenyane ka mo go šiišago. Puleng o nepiša lehloyo la moisa yoo ka go šomiša yena Tintela ka nama ge a re:

Nna ga sa ka ka mo rata, le gateetee! (letl. 6)

Ka gona mongwadi o šomišitše thekniki ya **phetogonepišo** ka ge a fetotše tebelelo ya gagwe, a šomiša Tintela ka boyena, gore go ba le lehloyo moo ga gagwe, go gatelelwe ke yena (Tintela) ka nama. Ka go realo babadi ba tla napa ba mo tseba gore ke motho wa go se loke.

Go tšwela pele go tšweletša lehloyo la Tintela, Puleng o diriša thekniki ya **boipoeletšo**, ka ge go lemogwa gore ona mantšu ao a go laetša lehloyo, Tintela o a boeletša gape morago ga ge Thellenyane a mo senyeditše koloi ka go re:

... O tseba gabotse gore Thellenyane ga ke mo rate ebile ga ke mo nyake, ke mo hloile, wena o ithatiša yena ka seo nna ke se adimilego ka ditšhelete tše telele.
(letl. 51).

Ka boipoeletšo bjoo, Puleng o rata gore Tintela a gatelele ka tsela yeo a hloilego Thellenyane ka gona, gore bofokodi bja gagwe bja go ba le lehloyo, bo kgonthišišwe ke babadi.

* Lenyatšo

Bofokodi bjo bongwe bja Tintela, ke go nyatša batho. Ka tsela yeo a bego a hloile Thellenyane ka gona, o be a bile a sa tšhabe go mmitša “mpša”. Kgonthe ya taba yeo e tšweletšwa ke yena ge a re:

Hei, mpša yela ba e lemile (letl. 6)

Polelo ya lesogana le, e šupa lenyatšo la mafelelo gobane le letšatši la go hlola, motho wa moriri a ka se tsoge a swantšhitšwe le mpša, ka ge mpša e se motho, e le phoofolo. Go tšweletša lenyatšo leo, mongwadi o sa dirišitše thekniki ya phetogonepišo gobane ga se yena ka nama a rotošago taba ya go nyatša ga Tintela, eupša e tšwelela ka yena Tintela ka nama. Taba yeo e napile e dira gore babadi ba se kgokgone gore ke nnete ke motho wa lenyatšo, yo ba ka se ikgweranyego le yena.

Gape lenyatšo la Tintela le tšwelela molaleng nakong ya ge a ekwa gore Thellenyane o kgopela dipasari tša go yo ithuta mošwamawatle, le gona fao o fetola Kotentsho ka lenyatšo ka go re:

M, m, m, m ...! mošemane yo o tloga ka dirupu, he! A
ya moše, a šitilwe ke matriki mo? (letl. 7)

Fa le gona go sa tšwelela thekniki ya phetogonepišo ka ge mongwadi a šomišitše moanegwa (Tintela) ka boyena gore a tšweletše go ba le lenyatšo ga gagwe, gore babadi ba nape ba lemoge gore o na le bofokodi bja go nyatša megopolo ya batho ba bangwe, go swana le ka fao a nyatšago tsebo ya Thellenyane ka gona.

*** Tseba**

Tintela ke motho wa go ba le tseba. O palelwa ke go reta Thellenyane ge a na le bokgoni bja mmimo. Ge Kgobadi a tumiša Thellenyane ka fao a bilego le khuetšo ya dihlopha tša mmimo wa sedumedi motseng wa gabo, o mo fetola ka go selekega, o re:

Ke bona ba lalago ba re foka mo mašego, ba re hloba maroko. (letl. 10)

Se ke sešupo sa go ba le mona ge ngwaneno a go phala ka selo se sengwe. Go tšweletša go ba le tseba mo ga Tintela, mongwadi o dirišitše thekniki ya **phetogonepišo** gore Tintela ka boyena a gatelele bofokodi bjo bja gagwe; gomme seo se lemoša babadi gore ga se motho yo ba ka ikgwerenyago le yena.

Gape tseba yeo ya Tintela, e bonala gabotse ge kgobadi a ba lemoša ka fao ka gaboThellenyane ba khorago ka gona go phala malapeng a bobona; ka lebaka la mona woo wa gagwe, le ge a bona nnete ya seo kgobadi a se bolelago, O fetola ka go re:

Ee, dilo tšeo ka moka ke ditšhelete tša diinšorensense tša tatagwe. (letl. 8)

Mantšu a a Tintela a laetša gabotse go ba le tseba ga gagwe go Thellenyane, gobane ga se phošo ge motswadi a bolokela bana ba gagwe tšhelete ka ge a tla be a rata gore ka moso ba be le sa go iphediša bjale ka ge Mohu Batlabolela a dirile bjalo. Mo le gona mongwadi o sa gateletše go ba le tseba ga Tintela ka thekniki ya **phetogonepišo** ka ge mantšu ao a go laetša go ba

le tseba ga gagwe a sa tšweletšwe ke yena, eupša e le mantšu a moanegwa (Tintela) ka nama.

*** Go hloka lešoko**

Tintela ga a na lešoko. Ge Thellenyane a hlagetšwe ke kotsi, ga a mo kwele bohloko, o mo kwera ka go re:

Ba tla le ripa, o lokile a le bjalo. Ba kwana le go wela dilo tša batho godimo. Seo se mo šaletšego ke go boa Nthušeng le go tla go lebelelana le bogoboga bjoo a bo dirilego ka mahlong. (letl. 61)

Mo Puleng o šomišitše thekniki ya phetogonepišo gobane go hloka lešoko fao ga Tintela, go tšweletšwa ke mantšu a Tintela e sego mongwadi. Gape polelo yeo ya Tintela e kgontšha babadi go lemoga bopelompe bja lesogana leo. Gape bopelompe bjo bja gagwe bo tšwelela gabotse ge a re mola Thellenyane a le diphateng tša lehu, a sa šie go ntšha polelo ya gore o nyaka go ya go mo feleletša. Taba yeo e tšweletšwa ke ge a re:

Ke nyaka go mo nkgišetša mohlatloša wa Mike Tyson,
a le dilaong gore a di tsene. (letl. 52)

Go tšweletša go hloka lešoko mo ga Tintela, mongwadi o sa dirišitše phetogonepišo go kgonthiša mkgwa wo mobe wo wa Tintela, nepo e le go gatelela bofokodi bja gagwe.

Go iša pele go bontšha go hloka kwelebohloko ga Tintela, mongwadi o diriša thekniki ya phapantšho ka go tšweletša Kekwele le Tintela ge ba arabišana

ka go re:

Kekwele (Ka pelothlomogi): Ijo! Thellenyane wa batho. Ruri ke thoma go tlelwa ke lešoko.

Tintela: Kekwele, o lobiša kwelobohloko ya gago ka lefeela. Mohlomongwe motho yo ge nkabe a se go amoge khwaere, nkabe re sa bolele ka koma yeo re e bonego mo Mmabane (letl. 61-62).

Ka thekniki yeo ya **phapantšho**, boitshwaro bja Kekwele bo fapantšha le bja Tintela; gomme seo se utollela mmadi gore Kekwele o na le lešoko, mola Tintela e le motho wa pelo ye mpe. Ka go fapantšha baanegwa bao, Puleng o rata gore mmadi a lemoge go se loke moo ga Tintela, gomme a se itswalanye le yena, ka ge bopelompe e le boitshwaro bjo bo ka se dungwego ke motho.

*** Go hloka tlhomphe**

Tintela ga a na tlhomphe le ye nnyane. O be a sa tšhabe go tlontlolla batswadi ba gagwe pele ga baeng. Kgontho ya taba yeo e tšwelela gabotse mohlang bommagoThellenyane ba tlile go phophotha molato wa morwa wa bona ge a senyeditše Tintela sefatanaga. Ge ba bolela le yena goba ba mmotšiša dipotšišo mabapi le sona sefatanaga seo, ga a bolele ebile ga a ba arabe; gomme ge batswadi ba gagwe ba leka go mo kgala, o ba fetola ka go re:

Ga le tlo nkgapeletša go bolela, gobane molato ke wa ka. Le tseba eng lena ka mo gae, gobane le sefatanaga ga sa ka la ba naso. (letl. 55)

Puleng o nepišitše go hloka tlhompho ga lesogana le ka go diriša thekniki ya phetogonepišo, ka gore boitshwaro bjo bobo bjoo, ga bo tšweletšwe ke yena, eupša bo tlišwa ke polelo ya Tintela ka nama. Ka gona mmadi o ba le bonnete bjo bo tletšego bja gore Tintela ke motho wa bofokodi; gomme seo le sona se lemoša mang le mang gore ga se motho yo o ka ikgweranyago le yena.

Go tšwela pele go nepiša go hloka mekgwa mo ga Tintela, Puleng o sa diriša phetogonepišo ka go šomiša yo mongwe wa bagwera ba Tintela, e lego Gaseselo ge a re:

Hai, ruri tlhompho ka nako ye nngwe e bohlokwa. Go fekeetšwa ke maikutlo, go ka go senyetša dilo tše ntši.
(letl. 55)

Ka go šomiša phetogonepišo yeo, mongwadi o nyaka gore Gaseselo a gatelele go hloka tlhompho ga Tintela, gomme ka ge taba yeo e tloga e tlišwa ke yo mongwe wa bagwera bao ba gotšego le yena, ga go ka tsela yeo babadi ba ka se kgolwego gore ke nnete Tintela ke motho wa go hloka tlhompho. Ka go realo, bofokodi bja gagwe bo tšwelela nyanyeng.

Go ka rungwa ka gore Tintela o na le boitshwaro bjo bo sa kgahlego batho bao a phelago le bona. Ge go lekodišišwa diphapantšho tšeo di dirago gore go thwe o na le bofokodi, go lemogwa gore ke motho wa go se loke, yoo babadi ba ka se dumego go itswalanya le yena. Ka fao mohuta wa bobedi wa diphapantšho tšeo di lekolwago ge go sekasekwa semelo sa moanegwa, e lego diphapantšhotlaleletšo, o ka se hlokomelwe fa, ka ge go le molaleng gore babadi ba ka se ikgweranye le yena.

5.1.5 Kakaretšo

Kgaolong ye go hlalošitšwe moko wa ditaba wa papadi ya *Thellenyane Batlabolela*. Mabapi le moakanyetšo, go hlalošitšwe ge terama ye ya Puleng e wela go dingwalo tša boitshwaro. Go dikokwane tša thulaganyo, go lekotšwe kokwane ya mathomo fela, e lego kalotaba. Mo go kalotaba, go sekasekilwe elemente ya mathomo, e lego baanegwa. Go ahlaahlilwe semelo sa molwantšha (Thellenyane) ka go šomiša diphapantšhotshwanelo le diphapantšhotlaleletšo, mola ge go hlalošwa semelo sa molwantšhi (Tintela), go dirišitšwe fela diphapantšhotshwanelo. Dithekniki tšeo di tšwelelago kgaolong ye, tšeo mongwadi a di šomišitšego ke: nepišo, phapantšho, phetogonepišo, boipoeletšo, tshwantšhanyo, polelonoši, go reela leina, poledišano le sereto.

6. KGAOLO YA BOSELELA

6.1 THULAGANYO III

6.1.1 Matseno

Mo go thulaganyo III, go yo lekolwa dielemente tša kalotaba tšeo di sego tša hlalošwa mo kgaolong ya bohloano, e lego ditiragalo, nako le felo. Go yo thongwa ka ditiragalo.

6.1.2 Ditiragalo

Go ya ka Groenewald (1993: 20), ditiragalo tša kalotaba ke tšeo di thulantšhago molwantšhwa le molwantšhi. Ke ka lebaka leo go thwego thulano ke sehloa sa kalotaba. Thulano e hlola maatlakgogedi, e gapeletša mmadi go balela pele gore a kgone go bona tharollo ya mathata ao a thulano. Go tloga gona moo, go balwa ka ga katano gare ga molwantšhwa le molwantšhi.

6.1.2.1 Kakaretšo ya diteng tša kalotaba

Diteng tša kalotaba di ile go akaretšwa go ya ka ditemana. Ditemana tšeo di lebanego le kalotaba ke tše di seelago, e lego: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5 le 2.1; gomme tšona di ka akaretšwa ka tsela ye:

Mmathapelo o boledišana le Thellenyane mabapi le go boela sekolong gore a phethe lengwalo la matriki. Thellenyane ga a kwane le taba yeo mmagwe a e bolelago ka ge a re yena o tšhaba go itshegiša bagwera le go iša seriti sa gagwe fase. Mmathapelo o befetšwe, o mmotša gore a tlogele go

ikgogomoša, a ipetlele bokamoso. Go tloga fao bagwera ba Thellenyane ba gahlana mokgotheng, go sa bolelwa ka boikgogomošo bja gagwe. Gare ga bona go bonala mogwera yo mongwe wa gagwe, e lego Kgobadi, a sa kwane le dipolelo tša bona. Ge ba re Thellenyane o a ikgogomoša, o re ba bona ge ka gabo e le bahumi. Kua ga Retlabona, Mmathapelo le Retlabona ba gahlane, ba bolela ka boitshwaro bjo bja Thellenyane bja go se loke. Ba sa bolela, Thellenyane o a tšwelela, o ba botša ge a tšo nyatša matogwana ao kgaetšediagwe a mo nyaketšego ona. Go tloga moo bagwera ba Thellenyane ba gahlana gape ga Kotentsho, go bolelwa ka dipolelo tša boTintela. Tintela o rutlomotše STD ka dihloro, mola Kgobadi a no tšwelela fela. Dipolelong tša bona, Kekwele o bololla Kotentsho gore ga a na matriki, gape o botšiša bagwera gore mogwera wa gagwe wa potego (Thellenyane) o kae, mola monna wa gagwe (Kotentsho) a mo hloile. Gona fao Kotentsho a befelwa, a ba a mmotša ge a se a swanela go hlwa a gwerane le Thellenyane. Ge ditaba di tšwela pele, Moruti Thai le Mna Mokopa ba ya gaboThellenyane, go yo mo kgopela gore a tle a rute ka Nthušeng. Gona moo lesogana la ntšha mokgwa, la ba fotlela, la ba la ba botša ge yena e se morutiši, ebile a ka se tsoge a bile morutiši wa praebete, le gona ka praemari. Bakgalabje bao ba ile ba mo fa maele, mafelelong go bonala a ile a kwa dikeletšo tša bona, a dumela kgopelo yeo ya bona. Ge a tsena moo Nthušeng, o hweditše go itokišetšwa diphadišano tša moopelo. Ka go ba tsebanyane moo ga gagwe, a bolela ge Kekwele a sa tsebe mmimo, a šaediša bana; ka gona o bona bokaone e le go mo amoga yona. Gaseselo le Mokopa ba ile ba mo thekga tabeng yeo, le ge Mokopa a ile a mo lemoša gore fela a lemoge gore ‘pshio tša tlou ga di pataganywe, le gona gore ‘maebana mabedi ga a rakwe’. Maele a mokgalabje yoo, go bonala a ile a wela fase ka ge phokgo e ile ya tloga yona nako yeo go ya go amoga Kekwele khwaere yeo.

6.1.2.2 Ditiragalo tša kalotaba

I. Poledišano gare ga Thellenyane le mmagwe (Mmathapelo)

Mmathapelo o botša Thellenyane gore a boele sekolong gore a hwetše matriki. Thellenyane o ganana le seo mmagwe a se bolelago, o re ga a rate go segwa ke bagwera le go iša seriti sa gagwe fase. Thulano magareng ga bona ga e na maatla gobane ke thulano gare ga motswadi le ngwana wa gagwe. Gape ke thulano gare ga molwantšhwa le moanegwathuši. Le ge go le bjalo, thulano yeo e godiša maatlakgogedi ka ge mmadi a fišegelwa go tseba gore ngwana yo o tla feletša kae le bongangele bjo bja gagwe.

II Poledišano gare ga bagwera ba Thellenyane

Bagwera ba Thellenyane e lego: Kotentsho, Tintela, Lefehlo, Kekwele le Kgobadi, ba gahlane mokgotheng, gomme ba bolela ka boikgogomošo bja gagwe. Kgobadi ga a kwane le bona, o re ba tsebafalela Thellenyane ge ka gabo ba humile. Taba yeo e napile e hlola thulano gare ga gagwe le bagwera bao, ka ge ba re o emelela Thellenyane. Thulano gare ga bona e na le maatla gobane ke mo Tintela (molwantšhi), a itšweletšago gona gore o hloile Thellenyane; mola Thellenyane le ge a be a se gona gare ga bona, a emelwa ke Kgobadi. Ka go realo, go ka thwe Kgobadi ke moriti wa Thellenyane. Ke ka fao go thwego thulano yeo e gare ga go loka (Kgobadi) le go se loke (Tintela). Ka gona e na le maatlakgogedi.

III Mmathapelo o boledišana le Retlabona le Thellenyane

Mmathapelo o etetše ga Retlabona (morwediagwe), ba bolela ka ga go ikgantšha le go gana sekolo ga Thellenyane. Ba sa bolela, go tšwelela

Thellenyane, o ba botša ge a tšo gana matogwana ao Retlabona a mo nyaketšego ona. Thulano gare ga Thellenyane le ba lapa, ga e na maatla, gobane ke thulano gare ga motho le mmagwe, gotee le kgaetšediagwe. Ge ba mo kgala, ba tlelwa ke lešoko, ba feletše ba mo rapeletša ka direto. Le ge go le bjalo, thulano yeo e godiša phišegelo go mmadi ka ge a nyaka go bona gore Thellenyane o tla feletša kae ka go hloka tsebe le go ba le magetla moo ga gagwe.

IV Bagwera ba Thellenyane ba gahlana ga Kotentsho

Bagwera ba Thellenyane ba gahlane ga Kotentsho, ba bolela ka dipelo tša boTintela tša STD. Tintela o tšweletše ka dihlora, mola Kgobadi a no tšwelela fela. Kekwele o bololla monna wa gagwe Kotentsho gore ga a na matriki. Gape o bolela ka Thellenyane mola Kotentsho a mo hloile, a re o a ikgogomoša. Thulano gare ga Kotentsho le Kekwele, ga e na maatla ka ge e le thulano gare ga baratani; gape e gare ga baanegwathuši.

V BoMokopa ba tlo kgopela Thellenyane

Moruti Thai le Mna Mokopa ba tlile go kgopela Thellenyane gore a tle go ruta ka sekolong sa Nthušeng. Thellenyane o ganana le kgopelo yeo ya bona. Bakgalabje bao ba mo eletša, mafelelong a dumela seo ba bego ba tlo mo kgopela sona. Thulano ga e na maatla gobane o feleditše a dumetše kgopelo ya bona. Gape ke thulano gare ga go loka (Thellenyane) le go loka (boMokopa).

Le ge go le bjalo, thulano yeo e tšweleditše boikgogomošo bja gagwe ge a fetolana le bakgalabje bao mo mathomong a poledišano ya bona.

VI Thellenyane o amoga Kekwele khwaere

Thellenyane o amoga Kekwele khwaere o re ga a kgone mmino, ka gona o šaediša bana le go ba bolaiša go hlwa ba ahlame. Thulano gare ga Thellenyane le Kekwele, e na le maatla ka ge e le thulano ya nnete gobane ke thulano yeo e rumago kalotaba. Ka go realo, ke sehloa sa kalotaba. Ke mo maatlakgogedi a letšego gona gobane go tloga fao mmadi o rato tseba gore phapano yeo ya bona, e tla feletša kae. Le gona moo boikgogomošo bja Thellenyane bo a godišwa.

6.1.2.3 Tlhalošo le tšhomišo ya dithekniki tša kalotaba

Go rulaganya ditaba tša kalotaba, Puleng o šomišitše dithekniki tše di latelago:-

- (a) Go arola ditema ka ditemana
- (b) Boipoeletšo
- (c) Polelonoši
- (d) Phapantšho
- (e) Tlogelo

Bohlokwa bja dithekniki tše ke go godiša maatlakgogedi le go tšwetša moko wa ditaba pele. Mo go dithekniki tše, go tlo hlalošwa thekniki ya go arola ditema ka ditemana le tlogelo fela, ka ge tše tše dingwe di šetše di hlalošitšwe ge go be go sekasekwa baanegwa.

(a) **Go arola ditema ka ditemana**

Go hlatholla kgopolo ye, Groenewald (1995: 2) o bolela gore mongwadi wa terama; mošomo wa gagwe ke go ngwala terama. Mongwadi o swanetše go kgetha tše bohlokwa fela tšeo a tlogo di rulaganya go tšweletša maikemišetšo a gagwe, e lego moko wa ditaba. Gantši ditiragalo tšeo tše bohlokwa, di hlalošwa ge di ikemela, gomme di bitšwa **ditemana**. Ge a tšwela pele letlakaleng la bone, o re ge ditemana tšeo di hlophelwa felo gotee gore di be kgopana, di bitšwa **tema**.

Puleng o šomišitše thekniki ye ka go arola tiragatšo ye ka ditema tše tlhano. Ditema 1, 2, 4 le 5, o di arotše ka ditemana tše tlhano ye nngwe le ye nngwe, mola tema ya 3, e na le ditemana tše nne. Bohlokwa bja ditemana tšeo ke gore di gatelela boitshwaro bja bošaeidi bja Thellenyane. Go fa mohlala, ditiragalo tša ditemana 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5 le 2.1, ka moka di gatelela boikgogomošo bja Thellenyane, ka ge mo go tšona, baanegwa ba bolela ka boitshwaro bjo bo sa lokago bja gagwe. Ge a tšwela pele mabapi le taba yeo ya peakanyo ya ditema le ditemana tša terama, Groenewald (1995: 5) o re thulaganyo ye e tlwaelegilego ya terama ya ditema tše tlhano e ka lebantšhwa le thulaganyo ye e latelago:

Ke kalotaba (tema ya 1), tšwetšopele (tema ya 2 le 3), sehloa (tema ya 4) le tlemollo ya lehuto (tema ya 5). Gape e lebane le go kopantšhwa ga ditema gore di be kgopana, gore moko wa ditaba o tšwele pele, gore maatlakgogedi a godišwe.

Ge go lekolwa thulaganyo ya *Thellenyane Batlabolela*, go lemogwa gore ga e latela gabotse lenaneothulaganyo leo le bolelwago ke Groenewald, ka ge

yona e rulagantšwe ka tsela ye:

Kalotaba:	Tema 1:	ditemana 1-5
	Tema 2:	temana 1
Tšwetšopele:	Tema 2:	ditemana 2-3
Sehloa:	Tema 2:	temana 4
Tlemollo ya lehuto:	Tema 2:	temana 5
	Tema 3:	ditemana 1-4
	Tema 4:	ditemana 1-5
	Tema 5:	ditemana 1-5

Le ge Puleng a sa latele lenaneo la thulaganyo leo le tlwaelegilego, bonnete ke gore ditema le ditemana tšeo di na le mediro ye bohlokwa, e lego go tšwetša moko wa ditaba wa tiragatšo ye, le go godiša maatlakgogedi. Karolo yeo ya mediro ya ditema le ditemana, e tla hlokomelwa ka botlalo mo go tšwetšopele.

(b) Boipoeletšo

Mongwadi o šomišitše thekniki ya **boipoeletšo** mo go kalotaba ka go tšweletša thulano gare ga Thellenyane le ba lapa labo makga a mabedi. Dithulano tšeo di ipoeletša ka tsela ye:

Temaneng ya mathomo, ya tema ya pele, Thellenyane o thulana le mmagwe, ba lwela taba ya go gana go boela sekolong; mola temaneng ya boraro, ya yona tema yeo ya pele, go sa tšwelela thulano gape gare ga gagwe le

mmagwe gotee le kgaetšediagwe, ge bjale a gana matogwana ao ba mo nyaketšego ona. Ka go realo, mo go kalotaba, Puleng o gatelela thulano ya Thellenyane le ba lapa labo ka go e boeletša makga a mabedi. Ka tsela yeo Puleng o gatelela boitshwaro bja go se loke bja Thellenyane, gomme seo se hlaloša Thellenyane bjalo ka ngwana wa go hloka tsebe.

(c) Polelonoši

Go tšweletša boikgantšho bja Thellenyane, Puleng o diriša polelonoši. Ge Mmathapelo a tlogela Thellenyane ka phapošing yeo ba bego ba boledišana ka tša go boela sekolong, Thellenyane o šala a swere lekgotla a nnoši, gomme polelo yeo ya gagwe e utolla go ikgantšha gagwe ka tsela ye:

- O makala gore mmagwe o tshwenywa ke eng ka bokamoso bja gagwe.
- O ganana le go tsošwa bošego a opelelwa koša ya thuto le bokamoso.
- O makala ge mmagwe a mmotša ka ga tlhalano ya Retlabona, o re tšeo ga di mo ame ka selo.
- O re yena ke mošemane a nnoši, le gona ke mošalalapeng, ka gona ga a tshwenyege ka taba ya go boela sekolong. (letl. 2-3)

Ka polelonoši yeo, go gatelelwa boikgogomošo bja gagwe. Gape o ntšha sa mafahleng a gagwe; gore go nepišwe bonnete bja gore ke motho wa go ikgantšha le go itebelela a nnoši. Ke ka fao Serudu (1989: 41) gotee le Cohen (1973: 196) ba gatelelago taba ya gore poledišano ke thekniki yeo mongwadi a e šomišago go dira gore moanegwa a utolle tšeo di lego mafahleng a gagwe.

(d) Phapantšho

Puleng o šomišitše phapantšho mo go kalotaba makga a mantši. Yona e tšwelela mabakeng a a latelago:

- Ge mongwadi a nepiša ntlo ya boThellenyane. E phala tša bobagwera ba gagwe. (letl.1. 19)
- Ge Kgobadi a bolela ka bohumi bja boThellenyane (letl. 8): Le gona fao polelo ya Kgobadi e utolla gore ka gaboThellenyane ba na le ditseka, mola ka gabobona ba se na selo. Ka gona malapa a a fapantšhwa: la bohumi le la bodiidi.
- Ge Kotentsho le Tintela ba bolela ka ga go se rutege ga batswadi ba bona, mola ba Thellenyane ba rutegile. (letl. 8)
- Tintela o fapantšhwa le Kgobadi mabapi le tša dithuto. (letl.15) Tintela o tšweletše ka dihloro, mola Kgobadi a no tšwelela fela.
- Kekwele o fapantšhwa le Thellenyane. Kekwele ke lešaedi la mmino, mola Thellenyane e le sethakra mminong. (letl. 25)

Puleng o gatelela phapano yeo e tšwelelago gare ga baanegwa ba tiragatšo ye, nepo e le gore go lemogwe go se swane ga bona.

(e) Tlogelo

Ge a hlaloša kgopolo ye, Magapa (1997: 123) o re:

Tlogelo ke thekniki ya mongwadi ya go akgofiša nako. Ke tsela ya go se hlaloše ditaba ka botlalo goba go ka thwe ke tsela ya go hlaloša ka go široga, e lego go se

nepiše taba thwii. Ka yona tlogelo mongwadi ga a hlaloše ditaba ka botlalo le ge e le gore ditaba tšeo di bonala di le bohlokwa. Ka yona o ka re o re mmadi a ikhweletše ditlhalošo tšeo yena a sego a di bolela, ka gore ge ditaba tšeo di ka hlalošwa ka botlalo, di tla utollela mmadi sephiri.

Puleng o tšweletša tlogelo mo go kalotaba ka go tlogela tiragalo ye e itšego gare ga ditemana 1.5 le 2.1. Tlogelo yeo e tšwelela ka tsela ye: Mo temaneng ya 1.5, boMokopa ba tlile go kgopela Thellenyane go tla go ruta ka sekolong sa Nthušeng. Temaneng ye e latelago ya 2.1, Thellenyane o hwetšwa a šetše a šoma ka Nthušeng. Gona fao mmadi o lemoga gore gare ga ditemana tšeo tše pedi (1.5 le 2.1), go na le tiragalo ye bohlokwa yeo mongwadi a e tlogetšego, e lego tumelano ya Thellenyane le bao boMokopa. Ka go realo, tlogelo yeo e tlišitšwe ka tirišo ya ditemana, gomme ka thekniki yeo, mongwadi o akgofiša nako gore moko wa ditaba, e lego boitshwaro bja Thellenyane bjo bo sa lokago bo tšwetšwe pele. Gape mongwadi o utela mmadi sephetho sa Thellenyane gore a ikakanyetše sona ka boyena. Ka tsela yeo, maatlakgogedi a a godišwa ka gobane mmadi o gapeletšega go balela pele le pele, go rata go bona ge Thellenyane e tla no fela e le motho wa sengangele goba aowa.

6.1.3 Nako

Nako ke karolo ya tikologo yeo le yona e arotšwego ka diripa tše tharo, e lego nako ya tshwanelo, ya atmosfere le ya seka/ seswantšho. Nako yeo ya thulaganyo, ga e swane le ya diteng ka gobane yona e fiwa mošomo. Mehuta ye meraro yeo ya dinako, e tla sekasekwa ge e lebantšwe le *Thellenyane Batlabolela*.

(a) Nako ya tshwanelo

Nako ya tshwanelo ke yeo e lego ya tihago; yeo e swanetšego gore e be gona sengwalong sefe goba sefe ka ge e laetša baanegwa le ditiro tša bona. Mo go tiragatšo ye, Puleng o šomišitše mantšiboa le mosegare bjalo ka dinako tša tshwanelo, tšeo ditiragalo tša tiragatšo ye di swanetšego go diragatšwa ka tšona. Mongwadi o šomišitše nako ya mantšiboa go ba nako yeo ba lapa la Batlabolela (Mmathapelo le Retlabona), ba e šomišago go kgala, go eletša le go lemoša Thellenyane gore o swanetše go tlogela boikgogomošo, a ipetlele bokamoso, ka go hlokomela thuto. Gape ke nako yeo Mokopa le Moruti Thai ba tlogo kgopela Thellenyane go tla go ruta sekolong sa Nthušeng ka yona. Go tiiša seo, Puleng o thoma ditaba tša tiragatšo ye temaneng ya pele ka go re;

Mantšiboa ka phapošing ya go robala. Go tsena Mmathapelo, o boledišana le morwa, Thellenyane.
(letl. 1)

Go tšwela pele go šomiša nako yeo, letlakaleng la lesome o sa buša o re:

Lekheišeneng la Molapomotle: mantšiboa ka khwišing ya Retlabona. Retlabona o boledišana le mmagwe, Mmathapelo. Go tsena Thellenyane.

le

Mantšiboa ka phapošing ya go dula. Go lla polata ya mmimo wo o tseneletšego wa sedumedi gomme o llela tlasana. Moruti Thai le Mna Mokopa ba boledišana le Mmathapelo. Go tsena Thellenyane. (letl. 19)

Ge go lekodišišwa ditsopolwa tše tharo tše, go lemogwa gore nako ya mantšiboa e bohlokwa go ba lapa leo la gaboThellenyane ebile ba bona e le maswanedi gore ba rere ditaba tša lapa ka yona. Ka go le lengwe boMokopa le bona ba napile ba tlatša la mogologolo leo le rego: Molato wa phiri o fela bošego ka go tla go kgopela Thellenyane e le bošego, gore ditaba tše di rerwe sephiring, ba sa bonwe ke motho.

Gape Puleng o šomišitše nako ya mosegare go ba yeo bagwera ba Thellenyane ba gahlanago ka yona nako le nako ge ba sola boitshwaro bjo bo sa lokago bja Thellenyane. Mabapi le taba yeo o re:

Mosegare mokgotheng. Go tšwelela Kotentsho, o gahlana le Kgobadi a na le Tintela. (letl. 5)

le

Le fiša tšhiritšhiri. Ba dutše mathuding ga Kotentšho. Ke Kotentšho, Lefehlo le Kekwele. Go tsena Tintela le Kgobadi. (letl. 15)

Gape nako ya mosegare ke yeo Thellenyane a ilego a amoga morutišigadi Kekwele khwaere sekolong sa Nthušeng. Go tliša bonnete bja taba yeo, letlakaleng la masomepedihlano mongwadi o re:

Ka morago ga iri ya bobedi mathapama sekolong sa praemari sa Nthušeng. Dikhwaere di itokišetša diphadišano tša meopelo. Ka ntle ga kantoro go eme Thellenyane, Gaseselo le Mokopa. Go kwala khwaere ya Kekwele e šaetša.

Go tšweletša dinako tše tša tshwanelo, Puleng o dirišitše thekniki ya poeletšo ka ge di boeletšwa mo ditemaneng tše tshela tša tema ya mathomo ka go šielana, ke go re e ba:

Mantšiboa (1.1)

Mosegare (1.2)

Mantšiboa (1.3)

Mosegare (1.4)

Mantšiboa (1.5)

Ka morago ga iri ya bobedi mathapana (2.1)

Ge go lebeledišwa go hwetšwa gore mantšiboa e boeleditšwe gararo, mola mosegare le yona e boeleditšwe gararo; ka gobane le ge go thwe mathapama, go sa tšewa gore ke mosegare ka ge letšatši le sa le godimo. Ge a hlaloša kgopolo ye poeletšo, Serudu (1989: 40) o re:

Ke poeletšo ya lefoko, lentšu goba mothalotheo.
Poeletšo e bonala kudu mo thetong le ge bangwadi ba
dipadi bjalo ka O.K. Matsepe, ba e diriša kudu.

Ka go diriša thekniki yeo ya poeletšo, Puleng o rata go gatelela bohlokwa bja dinako tšeo gore go lemogwe ge e le tšeo ditiragalo di swanetšego go diragatšwa ka tšona; ka go realo, moko wa ditaba o tšwetšwa pele.

6.1.4 Felo

Felo bjalo ka karolo ya tikologo, le yona go no swana le nako, e arotšwe ka dikarolo tše tharo, e lego lefelo la tshwanelo, la atmosfere le la seka/seswantšho.

(a) **Mafelo a tshwanelo**

Mafelo a tshwanelo ke ao ditiragalo tša sengwalo di swanetšego go diragala go ona; gomme mafelo ao a tšweletša baanegwa, ditiro tša bona, gotee le nako yeo ba tšwelelago ka yona. Mo tiragatšong ye, mafelo a tshwanelo ao a lebanego le kalotaba ke:

Lapeng la Batlabelela, mokgotheng, ga Retlabona, ga Kotentsho le sekolong.

Lapeng la Batlabelela ke mo Thellenyane a dulago le go kgalwa gona ge a dira tša go tšwa tseleng. Gape ke moo a tšhabelago gona bjalo ka legae la gabo ge a tšo lapišwa ke tša ka ntle. **Mokgotheng le ga Kotentsho**, ke moo bagwera ba Thellenyane ba kopanelago gona, ba bolela ka boitshwaro bja Thellenyane bjoo ba sa bo ratego. **Ga Retlabona** gona ke moo Thellenyane a etelago gona, ge a nyaka matogwana, ebilego a eletšwa gona mabapi le tša bophelo. Ge e le **sekolong**, ke fao Thellenyane a bontšhago boikgantšho le bomphenyašilo gona, ka ge a amoga Kekwele khwaere gona, mola a sa tšo fihla.

Puleng o sa šomišitše thekniki ya poeletšo ka ge **lapa la boThellenyane** bjalo ka lefelo, le boeditšwe gabedi. Lekgeng la pele ke ge Mmathapelo a tsošitše Thellenyane bošego, ba boledišana ka tša thuto. Temaneng ya bohloko, o boeletša lefelo leo gape ge Mna Mokopa le Moruti Thai, ba tlo kgopela Thellenyane. Ka go boeletša lefelo leo, bohlokwa bja lona bo a gatelelwa.

6.1.5 Kakaretšo

Go hlalošitšwe ditiragalo tša kalotaba ya *Thellenyane Batlabelela*, tšeo mošomo wa tšona e lego go thulantšha molwantšhwa (Thellenyane) le

molwantšhi (Tintela). Le ge go le bjalo, go lemogilwe gore bontši bja dithulano tšeo di tšwelelago tiragatsong ye, ga di thulantšhe molwantšhwa le molwantšhi thwii, ka ge gantši mongwadi a šomiša meriti ya baanegwagolo bao, go di tšweletša. Go feta fao, ditiragalo tšeo di bohlokwa ka ge di gatelela moko wa ditaba wa tiragatšo ye. Gape tše dingwe tša dithulano tša tiragatšo ye, bjalo ka thulano gare ga Thellenyane le Kekwele, di hlola maatlakgogedi ka ge mmadi a eba le phišegelo ya go rata go tseba gore Thellenyane o tla feletša kae le megabaru yeo ya gagwe ya go pataganya dikhwaere. Go godiša maatlakgogedi le go tšwetša moko wa ditaba pele, Puleng o šomišitše dithekniki tše: go arola ditema ka ditemana, boipoeletšo, polelonoši, phapantšho le tlogelo. Malebana le tikologo, go boletšwe ge nako e arotšwe ka dikarolwana tše tharó, e lego nako ya tshwanelo, ya atmosfere le ya seka. Lefelo le lona le arotšwe ka dikarolwana tšeo, e lego lefelo la tshwanelo, la atmosfere le la seka. Gona fao go lemogilwe gore tiragatšo ye, ga e na nako le felo tša atmosfere le seka. Go gatelela tikologo ya terama ye, Puleng o dirišitše thekniki ya poeletšo go feta tše dingwe.

7. KGAOLO YA BOŠUPA

7.1 THULAGANYO IV

7.1.1 Matseno

Mo go thulaganyo IV, go yo lekolwa dikokwane tše dingwe tša thulaganyo tše di sego tša hlalošwa, e lego (a) tšwetšopele, (b) sehloa le (c) tlemollahuto.

7.1.2 Tšwetšopele

BoKeuris (1997: 60) ge ba hlaloša kgopolo ye, tšwetšopele, ba e nyalantšha le khuetšo yeo nako e bago le yona mo go katološo goba tšwetšopele ya ditiragalo. Ke ka fao ba rego:

Khuetšo yeo e bonala kudu mahlakoreng a mabedi, e lego tatelano le lebelo (tempo). ... mongwalaterama a ka kgetha go thoma mathomong a ditiragalo mme a tšweletša se sengwe le se sengwe go ya ka tatelano ya nako; mola yo mongwe yena a ka kgetha go raloka ka tatelano ya nako ka go thoma terama ya gagwe bogareng goba mafelelong.

Go tšwela pele go hlaloša kgopolo ye, Mampuru (1986: 176) o re:

This phase encompasses that part of the story from the first event of the plot to the climax. Here the author will indicate the development of the basic situation, suggest any important conflict and develop his character.

Mo go gatelelwa go direga ga ditiragalo tšeo di lebanego le tharano yeo e tlogo dira gore ditaba di lebe sehloeng. Ka gona go nepišwa bohlokwa bja tharano. Ke ka fao boBrooks (1975: 8) ba hlalošago tšwetšopele ka go re:

... complication implies resistance to movement towards solution of the problem from which the plot stems.

Ka go le lengwe, Mojalefa (1995: 17) o nepiša kgopolo ye tšwetšopele ka go hlaloša gore e bolela go direga le go rarana ga ditaba. Ke moo ditaba tšela tša go tšweletšwa mo go kalotaba, bjale di tšwetšwago pele. Tšwetšopele e thoma mola kalotaba ya go felela gona gomme e felela ka thulano ya mafelelo. Go tloga fao ga go sa tlo ba le thulano ye nngwe. Go tlaleletša tlhalošo yeo ya Mojalefa, Groenewald (1993: 21) o hlatholla mošomo wa tšwetšopele ka go re:

... e na le modiro wa go godiša maatlakgogedi. Ka tsela yeo moko wa ditaba o tšwetšwa pele. Polelo e lebane le dielemente tša kanegelo: baanegwa, ditiragalo nako le felo.

Nyakišišo ye e yo nepiša tshekatsheko ya tšwetšopele go ya ka fao e hlalošwago ke boGroenewald ka gona.

Ge go yo sekasekwa tšwetšopele, go tlo latelwa lenaneo le:

- (a) Kakaretšo ya diteng tša tšwetšopele.
- (b) Tlhalošo le tirišo ya dithekniki
- (c) Tlhalošo le tirišo ya ditema le ditemana.

7.1.2.1 *Kakaretšo ya diteng tša tšwetšopele*

Ditemana tša tšwetšopele ya *Thellenyane Batlabolela*, di bopilwe ke ditemana tše pedi tša tema ya bobedi, e lego 2.2 le 2.3, gomme ditiragalo tša ditemana tšeo di ka akaretšwa ka mokgwa wo:

Morago ga gore Thellenyane a amoge Kekwele khwaere, go ile gwa senyega. Kekwele ge a fihla ka lapeng, o tšhela monna wa gagwe Kotentsho gore o amogilwe khwaere. Gona fao gwa tsoga lerole, ba fufulelwa, ba rogaka Thellenyane, moo Kotentsho a go ba a nagana go yo bolaya Thellenyane goba go mo kweša dingwathameratha o šoro. Ba ile ba sa befetšwe ka tsela yeo, gwa tšwelela Tintela, Kgobadi le Lefehlo. Ge bagwera bao ba dikiša bao boKotentsho, Kgobadi yena a napa a tšhela lebolobolo ka mabu ka go thekga seo Thellenyane a se dirilego. O ba botša serokaphatla gore Thellenyane ge a tla amoga Kekwele khwaere, ke gore khwaere yeo e swanetše go ba e be e šaetša, le gona ke kgale Nthušeng e sa thope sefoka. Ka go realo, o ema le Thellenyane. Gona fao polelo yeo ya Kgobadi ya napa ya hlola thulano gare ga gagwe le boKotentsho. Ka gona maatlakgogedi a golela pele le pele.

Matšatši a ile ge a šuthela pele, nako ya letšatši la diphadišano le yona ya batamela. Go be go šetše beke fela, ge ba lapa la boThellenyane le mogweragwe, Gaseselo, ba iketlile ka lapeng, ba mo kganyogela mahlatse a gore a thope sefoka. Mmathapelo le Retlabona ba ile go tlogela Thellenyane le Gaseselo, gore ba šale ba iketlile, Gaseselo a utollela Thellenyane toro yeo a letšego a e lora. Toro e be e le mabapi le kotsi ya sefatanaga, yeo e tlogo wela Thellenyane. Thellenyane o ile a kgotsa, fela a botša Gaseselo gore a se tšhošwe ke toro yeo. Ge ba sa swere tšeo tša toro, ke ge go tšwelela Lefehlo, yo le yena a go tla a thanthollela Thellenyane ka fao Kotentsho le

Tintela ba mo hloilego ka gona, gomme ba dulago ba bolela ka yena.

7.1.2.2 *Tlhalošo le tirišo ya dithekniki*

Mo go tšwetšopele, go tšwelela thekniki e tee fela, yeo Puleng a e dirišitšego ge a rulaganya ditaba. Thekniki yeo ke ya **tekolapejana**. Lebaka leo le dirago gore go se tšwelele dithekniki tše mmalwa mo, ke go re, tšwetšopele ya tiragatšo ye, e bopilwe ke ditemana tše pedi fela; gomme seo se dira gore go be le karolwana ye nnyane ya tšwetšopele.

***Tekolapejana**

Serudu (1989: 48) o hlaloša kgopolo ye, tekolapejana, ka go re:

... ke thekniki ye mongwadi a e dirišago ge a rata go tšweletša seo se tlogo direga mafelelong goba seo se utollago gannyane ditiragalo tše di sa tlogo direga ka moragonyana mo pukung ya gagwe.

Go tlaleletša kgopolo ye ya Serudu, Cohen (1973: 185) o re:

Foreshadowing is a technique whereby an author uses details which suggest the ultimate outcome of a plot or which meaningfully preclude the appearance of other details in a literary work.

Seo borateori bao ba se gatelelago ke gore mafelelong ditiragalo tšeo di bolelwago, di tlo phethagala.

Puleng o šomišitše toro ya Gaseselo bjalo ka **tekolopejana**. Thellenyane o rile a sa iketlile le Gaseselo, Gaseselo a mmošša gore o lorile toro ya go tšhoša, gomme a laodišetša Thellenyane tša toro yeo ka go re:

Mosegare e be e le wa sekgalala. Batho e le mabu le matlakala, kudu bafsa. Ba apere mebala ka dihlophahlopha. Go foka moya wo mokoto wa lethabo le kgahlego. Ee, ke sa maketše bjalo, gwa tsoga sesasedi se maatla dikaleng tša maru. Ka lebelo la go feta la sephatšamaru gateete go ile gwa swiswala. Gwa swiswala, swiswi la ntshe ya nke o ka le lokela ka gare ga mokotla. Gona moo, gwa ngautša mengau, gwa kwala dimpša di hlaba modi. Ka morago go ile gwa re kgwathitse. Ke sa re ke tšona, gwa kwala lešata le modumo wo mogologolo wo o bego o thiba ditsebe. Lentšu la kgalema ka bogale ... La re: Ke nna “A” le “O”. Ka morago ga go tšwa kudumela ye ntši, ke re ke a tšhaba ke ewa, ge ke re ke a tsoga, ke šitwa - ge ke thoma go lla, ka phafoga. (letl. 36-37)

Bohlokwa bja thekniki ye, ke gore Puleng o diriša toro go lemoša babadi ka ga kotsi e šoro yeo e tlogo hlagela Thellenyane. Temošo yeo e godiša maatlakgogedi go babadi, ka ge go tloga nakong yeo ba kwago ka ga toro yeo, ba tlo dula ba letetše gore kotsi yeo e hlaga neng, le go rata go bona gore a ka nnete Thellenyane o tla hlagelwa ke mathata ao, bjalo ka ge a ukangwa mo torong, goba aowa. Ka go realo, ba lemoga boitshwaro bjo bo sa lokago bja Thellenyane, bjo bo lebanwego ke kotlo.

7.1.2.3 *Tlhalošo le tirišo ya ditema le ditemana*

Tshepedišo

Mo tlhalošong ya dikgopolo, go ya go thongwa ka go hlaloša dikgopolo tše pedi, e lego tema le temana. Morago ga fao, go tlo lekolwa mediro ya tšona go ya ka fao borateori bao ba fapanego ba e bonago ka gona.

(a) Tema

Groenewald (1995: 4) o hlaloša kgopolo ye tema ka gore ke ditemana tšeo di hlophetšwego felo go tee gore di be kgopana e tee. Go tšwela pele o re diterama tše dingwe di na le tema e tee, bjalo ka *Papadi tše kopana* (Kgatle, 1965) le *Ledile le dipapadi tše dingwe* (Mamadi, 1979). Go tlaleletša seo, Seidler (1959: 578) o re gantši diterama di na le ditema tše tharo goba tše tlhano. Mapotokisi le Masepania ba rata tša ditema tše tlhano. Le bangwadi ba Sepedi ba rata tša ditema tše tlhano. Ke ka fao *Thellenyane Batlabolela* le yona e rulagantšwego ka ditema tše tlhano.

(b) Temana

Go ya ka Groenewald (1995: 3), ditemana ke ditiragalo tše bohlokwa tša sengwalo. Go tšwela pele o bolela gore Seidler (1959: 577) o re ditemana ke “szenen”, gomme o di hlaloša ka go re:

Solche Unterglieder eines Aktes Können Keimzellen dramatischer Handlung Sein. Es sind kleinste Einheiten dramatischen Lebens. In Solchen Szenen ballt sich und gipfelt zugleich ein Drama.

Ge a hlatholla polela yeo ya Seidler, Groenewald (1995: 3) o bolela gore Seidler o gatelela bohlokwa bja temana; o re ke tiragalo ye nnyannyane ya terama ye e lebanego le moko wa ditaba. Ka ntle le temana ye e lego tiragalo ye nnyane, Seidler o sa bolela ka ga tiragalo ye nngwe ye nnyane, e lego “Auftritt”, gomme o re “Auftritt” yeo e felela ge go na le “Personenwechsel”, ke go re, ge go tloga moanegwa yo mongwe, go tsena yo mongwe. Ka gona ke tiragalo ye e lebanego le go fetolana ga baanegwa mo sefaleng.

***Mediro ya tema le temana**

Mo tlhalošong ya mediro ya ditema le ditemana, go na le dihlopha tše pedi tša basekaseki, e lego (a) sehlopha sa bao ba hlophelago dikgopolo tše pedi tše (tema le temana) felo go tee ge ba hlaloša mediro ya tšona; le (b) sehlopha sa bao ba aroganyago dikgopolo tše. Ge go yo ahlaahlwa mediro yeo ya tema le temana, go tlo thongwa ka tshekatsheko ya sehlopha sa (a) morago go latele ya sehlopha sa (b).

(a) Sehlopha sa bao ba hlophelago tema le temana felo go tee

BoKeuris (1997: 63-65) ba nepiša mediro ya tema le temana ka go e nyalantšha le tikologo. Mediro yeo e hlalošwa go ya ka dintlha tše: kgetho ya tikologo ye e itšego; diphetošotikologo le go tsena le go tšwa ga baanegwa.

(i) Kgetho ya tikologo ye e itšego

Lefelo (sekgoba/ tikologo) leo ditragalo di diragalago go lona, ke ntlha yeo e huetšago popego ya ditiragalo tše. Ka gona, ditiragalo tše di itšego di sepelelana le ditikologo tše di itšego, bjalo ka ge di phethagatšwa

lefelwaneng le lennyane leo le ageletšwego go swana le phapoši, goba lefelong le legolo le le bulegilego, go swana le nageng. Go fa mohlala, temaneng ya mathomo ya tema ya pele, Mmathapelo o boledišana le Thellenyane ka phapošing ya go robala, gomme go ka thwe lefelo leo ke le lennyane, leo le sepelelanago le tiragalo yeo; mola temaneng ya bobedi, bagwera ba Thellenyane ba gahlane mokgotheng, ba bolela ka ga boikgogomošo bja gagwe. Le gona fa, go lemogwa gore tikologo yeo e sepelelana le tiragalo yeo ka ge e le ye e bulegilego, moo go ka gahlanago sehlopha se segolo sa batho.

(ii) Diphetošotikologo

Phetošotikologo ka tlwaelo e šupa mathomo goba sephetho sa tiragalo ye e itšego. Ka fao peo ya ditiragalo tše mo go ditema/ ditemana tša go fapana, e bolela gore tema/ temana ye mpsha e sepelelana le tikologo ye nngwe ye mpsha. Ge ditiragalo tšohle di phethagatšwa tikologong e tee, go thwe ditiragalo tše di ‘ageletšwe’ ke tikologo ye. Ge ditiragalo tše di latelanago, di diragala tikologong ye mpsha, di agelelwa ke ‘legora’ le lefsa. Mo go *Thellenyane Batlabolela*, tema 1: ditemana 1-3, di tšweletša ditikologo tše mpsha ka tsela ye:

Temana 1: Ka phapošing ya go robala (letl. 1)

Temana 2: Mokgotheng (letl. 5)

Temana 3: Ka khwitšhing ga Retlabona (letl. 10)

Ka fao, ka ge ditikologo tša ditemana tšeo di fapana, le ditiragalo tša tšona di a fapana. Go fa mohlala:

- Temana 1: (Ka phapošing ya go robala): Go bolelwa ka thuto.
Temana 2: (Mokgotheng) : Go bolelwa ka boitshwaro bja Thellenyane.
Temana 3: (Ka khwitšhing ya Retlabona) : Go bolelwa ka ga go gana matogo ga Thellenyane.

(iii) Go tsena le go tšwa ga baanegwa

Popego ya ditiragalo e huetšwa gape ke go tsena le go tšwa ga baanegwa. Go tsena ga moanegwa yo mofsa, go ka huetša tshepelo ya ditiragalo. Go fihla ga moanegwa yo bjalo ka mehla go hlola ditetelo tše di itšego mo go mmadi/mmogedi. Ditetelo tše di ka be di šetše di hueditšwe ke tšeo baanegwa ba bangwe ba bego ba di bolela ka yena. Mohlala: temaneng ya 5 ya tema 1, boMokopa ba boledišana le Mmathapelo mabapi le ka fao ba kganyogago ge Thellenyane a ka tla a ba thuša sekolong sa Nthušeng. Ba sa bolela bjalo, go tsena Thellenyane gomme o phumphanya dikakanyo tšela tša bona. Ka fao go tšwelela fao ga Thellenyane mo temaneng yeo, go senya tshepelo ya ditaba tšeo baanegwa bao ba bego ba di bolela.

Go ya ka boKeuris, tema/temana ye nngwe le ye nngwe e na le modiro wa go tšweletša tiragalo ye e itšego, mo tikologong ye e itšego; gomme ge tema/temana yeo e fetoga, go tšwelela tiragalo gotee le tikologo ye mpsha. Gape ge baanegwa ba fetoga, tiragalo le yona e a fetoga.

(b) Sehlopha sa bao ba aroganyago tema le temana.

***Mediro ya tema**

Groenewald (1995: 5) o re Seidler (1959: 578-9) ge a hlaloša bohlokwa bja tema o re:

“Da Akte also immer gewisse Einheiten im Ablauf darstellen, sind auch ihre Schlüsse meist in irgendeiner Weise herausgehoben; als mächtige Steigerungen, in unglaublicher Knappheit”.

Go ya ka Groenewald (1995: 5), dikgopolo tšeo tša Seidler go ka thwe di laetša ditaba tše tharo:

- (a) Bofelo bja karolo ye e itšego ya thulaganyo, le ge e se karolokgolo ya lenaneo leo le boletšwego la kalotaba, tšwetšopele, sehloa le tlemollo ya lehuto. (“in praktischer Hinsicht”)
- (b) Khutšo goba go felela ga taba ye e itšego (“in gesellschaftlicher Hinsicht”), bjalo ka bofelo bja kgaolo ya padi. Ke go kgaoletša tlhokomedišišo ya babogedi (le ge e le mmadi); ba dumelelwa go boledišana le ge e le go emelela le go tšwela ntle.
- (c) Go gatelelwa ga tiragalo ye e lego sehloa sa tema yeo, se se godišago maatlakgogedi (“in ästhetischer Hinsicht”).

Mabapi le taba yeo ya dihloa, yeo e gatelelwago ke Seidler, go lemogwa gore mo go *Thellenyane Batlabolela*, Puleng o rulagantše ditaba gore sehloa sa tema ye nngwe le ye nngwe, se lebane le moko wa ditaba. Bjale go yo lekolwa ka fao ditaba tša tema ye nngwe le ye nngwe ya tiragatšo ye ya Puleng, di fihlago sehloeng ka gona:

- 1.5 Ke temana ya sethakgodi. Mo bokgoni bja Thellenyane bja mmimo, bo a gatelelwa.

- 2.5 Thellenyane o gobetše; o ka bookelong. O a kokobetšwa. Baanegwa ke ba bohlokwa: Mmathapelo le Retlabona ba emela go loka ga Thellenyane; Mokopa le Thai ba na le mošomo wa bohlohleletši. Gape ke temana yeo Lerato a lemogwago gona; gomme yena (Lerato) o laetša babadi phetogo ya Thellenyane.
- 3.4 Temaneng ye, Lefehlo, Kgobadi le Gaseselo ba etela Thellenyane bookelong. Mo ke fao phetogo ya Thellenyane e bonalago gona. Thellenyane o thabile le ge leoto la gagwe le ripilwe.
- 4.5 Mokopa o begela barutiši ka ga kaonafatšo ya mangwalo a bona a borutiši. Thellenyane o thekga polelo yeo ya hlogo ya sekolo.
- 5.5 Thellenyane ke serutegi, o hweditše tikrii ya moopelo.

Go ka rungwa ditaba tše tša dihloa tša ditema tša tiragatšo ye, ka go re, go lemogilwe gore temana ya mafelelo ya tema ye nngwe le ye nngwe, e lebane le moko wa ditaba wa terama ye, e lego boitshwaro.

***Mediro ya temana**

Groenewald (1995: 3) o bolela gore mediro ya temana ke ye mebedi:

- (a) Wa mathomo ke go lemoša kgetho ya ditiragalo tša histori goba tša diteng, tše di tlogo rulaganywa.
- (b) Wa bobedi ke go laetša bohlokwa bja tiragalo yeo mabapi le moko wa ditaba. Ka tsela yeo mongwadi o nepiša tiragalo, baanegwa le tikologo ye e itšego; a di rulagantšha ka go di amantšha seng sa tšona,

le ka go di hlophela felo go tee, gore di be kgopana ye e bitšwago tema. Go di amantšha, o a di fapantšha le go di tlaleletša.

Go hlaloša mešomo ya ditemana tša tšwetšopele, go tlo hlokomelwa fela ditemana tše pedi tša tema ya bobedi (2.2 le 2.3) ka ge e le tšona di bopago tšwetšopele ya tiragatšo ye.

Temana ya 2.2

Bagwera ba Thellenyane ba gahlane ga Kotentsho. Mošomo wa temana ye ke go godiša thulano yeo e šetšego e šenne meno gare ga Thellenyane le Tintela. Mongwadi o tšweletša seo ka go šomiša meriti ya molwantšhwa (Kgobadi) le molwantšhi (boKotentsho), gobane ge boKotentsho ba sola ge Thellenyane a amogile Kekwele khwaere, Kgobadi ga a eme le bona; o thekga Thellenyane. Ka go realo thulano e napile e golela pele le pele. Gape temana ye go ka thwe e sa na le modiro wa go tlaleletša ditaba tšeo di diregilego temaneng ye e fetilego (2.1).

Temana ya 2.3

Thellenyane, Mmathapelo le Retlabona ba tšere magang; morago go tsena Gaseselo, o latelwa ke Lefehlo. Modiro wa temana ye ke go fapantšha ditiragalo tša temana yeo (2.3) le yeo e sa tšwago go feta (2.2), gobane temaneng ya 2.2 bagwera ba Thellenyane ba nyatša boitshwaro bja gagwe bja go se kgahliše, mola temaneng ya 2.3, ba lapa la Batlabelela gotee le bagwera ba Thellenyane (Gaseselo ke Lefehlo), ba mo reta le go mo fa mafolofolo a gore e be mothopasefoka diphadišanong. Ka temana ye, Puleng o nyaka go lemoša babadi gore bjale gona thulano ya molwantšhwa le molwantšhi, e batametše go fihla mafelelong, ka ge bjale Thellenyane a le kgauswi le go welwa ke mathata.

Go akaretša ditaba tše tša ditema le ditemana, ge di hlalošwa ke Groenewald, go ka thwe go lemogilwe gore ditema le ditemana tša sengwalo di na le mošomo wo mogolo wa go dira gore moko wa ditaba o tšwele pele. Gape go lemogilwe gore go fapantšha le go tlaleletša bjalo ka modiro wa ditemana, ke dikokwanekgolo tša maatlakgogedi. Ke gore ge temana ye e itšego e fapantšha goba e tlaleletša ye nngwe, gona fao maatlakgogedi a napile a golela pele le pele.

Thumo

Dikgopolo tše pedi e lego tema le temana di hlalošitšwe. Mabapi le mediro ya tšona, go lemogilwe gore boKeuris ba fapana le Groenewald, gobane bona ge ba hlaloša mediro ya dikgopolo tše (tema le temana), ba di sepediša mmogo, mola Groenewald a di aroganya, ke gore, kgopolo ye nngwe le ye nngwe, e lebane le mediro ya yona. Bjale mo nyakišišong ye, go yo latelwa mokgwa wo o šomišitšwego ke Groenewald.

7.1.3 Sehloa

BoBrooks (1975: 8) ba hlaloša kgopolo ye, sehloa, ka go re:

... this phase is the point at which the forces in conflict reach their moment of greatest concentration, the moment at which as it develops subsequently, the apparently dominant force becomes the subordinates.

Mo legatong le, ke moo dikgakgano tšela di bego di kгатlampana mo go tšwetšopele, di fihlago mafelelong. ka go realo, go ka thwe sehloa ke mafelelo a tšwetšopele. Ge ba tlaleletša polelo yeo ya boBrooks, boKeuris

(1997: 60) ba bolela gore sehloa ke ge ditiragalo tšeo di latelanago ka pela, di golela godimo go fihla ntlhorwaneng; gomme ditiragalo tšeo di dira gore mmadi/mmogedi a be seemong sa ngangego (maatlakgogedi) lebakeng la ge di diragatšwa. Ke ka fao Groenewald (1993: 22) a tlaleletšago taba yeo ya maatlakgogedi ka go hlaloša gore sehloa ke moo maatlakgogedi a felelago gona. Ke magomo goba mafelelo a thulano, khuduego le maikutlo. Ke mo molwantšhwa le molwantšhi ba tšeago sephetho gona; gomme taba yeo ya go tšea sephetho ga baanegwagolo bao (molwantšhwa le molwantšhi), boMacDonell (1979: 548) ba e gatelela ka go re:

The climax takes place where the reader experiences the greatest emotional response to a character's problem, when the situation is such that the conflict must be resolved one way or another, or when the main character starts to take a decisive action to end the conflict.

Ka go realo, mo go sehloa, ke moo mmadi a bago le kukego ye kgolo ya go bona mathata a moanegwa, le ka fao thulano e ka fedišwago ka gona; gomme ka go le lengwe, moanegwa le yena o katana ka bothata go hwetša tsela yeo a ka fedišago phapano yeo ka gona. Go ruma kgopolo ye, Serudu le ba bangwe (1980: 161) ba hlaloša gore sehloa ke:

Magomo a kgakgano; ke magato a khuduego ye kgolo moo seemo sa ditaba se fihlago ntlhorwaneng; ge e le thapo re ka re e ngangilwe ka moo e lego gore e a kgaoga. Ke mafelelo a ngangego; ke legato la go tšea maikemišetšo. Ke gona moo go bago phetogo bophelong le dikgahlanong tša baanegwa.

Ge go lekodišišwa dipolelo tša borateori bao ba boletšwego, go lemogwa gore ka moka ba gatelela taba ya gore sehloa ke fao dikgakgano tša baanegwa di fihlago seremong; le gore ka morago ga sona, ga go sa na dithulano tše dingwe, gape mo legatong le, ke moo maatlakgogedi a felelago gona.

Bjale go yo lekolwa sehloa sa *Thellenyane Batlabolela*; gomme go tla latelwa lenaneo le:

- (a) Kakaretšo ya ditiragalo tša sehloa
- (b) Sehloa sa *Thellenyane Batlabolela*
- (c) Dithekniki tša sehloa.

7.1.3.1 Kakaretšo ya ditiragalo tša sehloa

Ditaba tša tiragatšo ye di fihla sehloeng temaneng ya bone, ya tema ya bobedi (2.4), gomme ditiragalo tša temana yeo di ka akaretšwa ke tsela ye: Ke letšatši la diphadišano kua **Recreation Centre** mesong ya Mokibelo. Le ge Thellenyane a be a letetše go fihla ga letšatši le, go tloga kgale, fela lehono go bonala mogopolo wa gagwe o šila matlabotša ge a gopola go tla go hlahla dikhwaere tše pedi tšeo a bego a di phahlagantše. Mogweragwe, Gaseselo, o ile go fihla, a bona bokaone e le gore ba ye lefelong la bjala, gore a yo itebatša bothata bjo a bego a na le bjona. Ba ile go fihla fao, ba nwa kudu, gomme ge Kgobadi a tlo begela Thellenyane gore o a nyakega kua holong, Thellenyane a mo amoga dinotlelo tša koloi ya Tintela, gomme a tšhaba ka yona. O ile ge a re o tsena ka kgothwana ya sekolo, ka ge a be a kitima kudu, a gatlaganya ngwana wa sekolo le leboto, a hlokofala le semeetseng; gomme yena (Thellenyane) a gobala, a išwa bookelong, moo a go fihla a ripša leoto.

7.1.3.2 *Sehloa sa Thellenyane Batlabolela*

Le ge lenyalo la Thellenyane le ka bitšwa sehloa (5.1), sehloa sa nnete sa tiragatšo ye ke ge molwantšhwa (Thellenyane) a gobetše, ke go re ke ge leoto la gagwe le ripilwe. Taba ya go wela kotsing ga Thellenyane, moo go amago tlhokofalo ya ngwana le go ripša leoto ga gagwe, ke gona go gatelelago go kokobetšwa ga gagwe. Ka go realo, thulano gare ga go loka le go se loke, e fedile, gomme Thellenyane o fetogile motho wa tlhompho le lerato. Gona fao go ka thwe leoto la gagwe le emela bobbe, bjale ge le ripilwe, bobbe bjola bja gagwe (mekgwa ya go se loke), ga bo sa le gona. Bjale ka ge a fetogile motho wa go loka, le boTintela ba tlo mo amogela. Ka go realo, kotsi yeo, le ge e nyamiša ka ge e amile bophelo bja ngwana, e na le mohola wa go fetola bophelo bja Thellenyane.

7.1.3.3 *Dithekni tša sehloa*

Puleng o šomišitše dithekni tše pedi fela go rulaganya ditaba tša sehloa. Tšona ke **polelonoši** le **tlogelo**. Ka ge dithekni tšeo di šetše di hlalošitšwe mo go kalotaba, mo lebakeng le, go tlo hlokomelwa fela tirišo ya tšona mo go *Thellenyane Batlabolela*.

(i) **Polelonoši**

Go tšweletša ka fao Thellenyane a bego a tlalelane ka gona mesong ya letšatši la diphadišano, Puleng o diriša thekni ya polelonoši ka tsela ye:

Thellenyane (o dutše sekhutlwaneng, o ja marapo a bjaša): Lehono ke lehono. Kgankga e tla ja nkgawane, Serumula se tla thokgega, ge e le maswi a tla lebana le

kgamelo. Mo ke moo Moruti Thai le Mna Mokopa ba hutšago go bona tshepho le kholofelo tša bona go nna di sepela ka dinao. Ke letšatši leo bantlhoi le banthati ba ntšhupago ka ditšhupabalo. Ke letšatši leo Kekwele, Kotentšho le Tintela ba rapetšego badimo babo gore maikemišetšo a ka a phuhlame, a šihlankgane. (o ponya ka gonnyane o ipona nke o sefaleng, mahlo ka moka a mo lebile). Ke tlelwa ke letšhogo (o buša moya gaboima). Badimo, thaba ye e kgaumago mollo ke tla e nametšwa ke mang ge e se lena? ... (letl. 41)

Ge go badišišwa tsopolo ye, go lemogwa ka fao Thellenyane a bego a swaragane le ntwana ya monagano ka gona. Lesogana le go bonala le be le hlakahlakane ge le gopola go yo otlela dikhwaere tšeo tša gagwe. Ka fao mongwadi o lemoša mmadi **thulanogare** yeo e kgatlampanago ka hlogong ya Thellenyane. Ka polelonoši ye, Puleng o rata gore Thellenyane a utolle sa mafahleng a gagwe; gona fao mmadi o napile o lemoga ditaba tše pedi mogopolong wa Thellenyane, e lego go re: Thellenyane o rata go bona a fentše diphadišanong gore a kgahle beng ba sekolo, e lego Moruti Thai le Mna Mokopa; mola ka lehlakoreng le lengwe a tšhogile ka go nagana gore boTintela ba ka no be ba mo kganyogela madimabe a gore a šitwe ke go fenya moo diphadišanong. Thulanogare yeo ya gagwe e na le maatlakgogedi, ka ge mmadi le yena a ipotšiša potšišo ya gore afa Thellenyane o tloga a tla kgona go opediša bana bao goba aowa; gomme seo ke sona se dirago gore mmadi a be le phišegelo ya go bona nako yeo ya go opediša e fihlile, gore seo se letetšwego go Thellenyane, se bonwe.

(ii) Tlogelo

Puleng o šomišitše tlogelo mo go sehloa ka go tlogela tiragalo ya kotsi yeo Thellenyane a wetšego go yona. Taba yeo e lemogwa gare ga ditemana 2.4 le 2.5, gomme yona e tšwelela ka mokgwa wo: Ge temana ya 2.4, e felela, go bonwa Thellenyane a amoga Kgobadi dikgonyo tša koloi ya Tintela, gomme a tšhaba ka koloi yeo, eupša seo se tlabago mmadi ke gore, temaneng ye e latelago, e lego 2.5, go laodišwa ka ga kotsi ya koloi yeo Thellenyane a wetšego go yona, gotee le tlhokofalo ya ngwana wa sekolo. Gona fao mmadi o thoma go lemoga gore gare ga ditemana tšeo (2.4 le 2.5), go diregile tiragalo ye bohlokwa yeo mongwadi a e tlogetšego, e lego kgobalo ya Thellenyane. Tiragalo yeo e bohlokwa gobane ke yona e dirilego gore Thellenyane a fetoge motho wa go loka.

Mongwadi o dirišitše tlogelo yeo, nepo e le go akgofiša nako, gore phetogo ya Thellenyane e bonale ka pela; gomme babadi ba tsebe ge bjale e le motho wa go loka.

Go ka rungwa ka gore sehloa ke ge ditiragalo tša thulaganyo di fihlile go makgaolakgang. Go tloga fao seemo sa ditaba ga se sa boela morago, se tšwela pele go fihla tharollong ya bothata. Tiragalo ya kotsi ya koloi go lemogilwe gore e bohlokwa tiragatšong ye, ka gobane ke mafelelo a maatlakgogedi ao a bego a godišwa ke dikgakgano magareng ga molwantšhwa le molwantšhi. Morago ga tiragalo ye, Thellenyane ga e sa le motho wa maitshwaro a mabe, gomme bjale dithulano di fedile.

Sehloa se lekotšwe, bjale go yo hlokomelwa kokwane ya mafelelo ya thulaganyo, e lego tlemollahuto.

7.1.4 Tlemollahuto

Go ya ka Magapa (1997: 92), tlemollahuto ke moo makunutu le diphiri tšeo mongwadi a tšwetšego a di utetše mmadi go tloga mathomong, a di utollago gona. Ge Altenbernd le Lewis (1966: 24) ba mo tlaleletša tabeng yeo ba re:

The denouement or catastrophe presents the outcome, disposes of subplots and gives a glimpse of a new stable situation.

Mo ke moo ditaba di felelago gona; ke go rungwa ga diphapano le makatika ao a bego a diragalela molwantšhwa. Ke ka fao Baldick (1990: 38) a rego tlemollo ya lehuto ke ge mabothata a tlošwa mo papading, gantši ke kgaolo ya mafelelo moo diphapano ka moka di fedišwago. Ge ba hlaloša tlemollahuto, Brooks le ba bangwe (1975: 883) bona ba re:

The untiting of the plot, the final resolution of the complications of the plot. It sometimes, but not always coincides with the climax.

Ba boBrooks ba gatelela gore mo tlemolong ya lehuto, mathata ka moka ao a hlagilego mo go thulaganyo, bjale a fihlile tharolong ya mafelelo, gomme gantši tlemollo ya lehuto e fela e kopana le sehloa. Go ruma tlhalošo ya kgopolo ye, Mojalefa (1997: 19) o re:

Mo gona ke mafelelong a ditaba tšeo di bego di kgatlampana. Bothata bjola bo bego bo tsošitše hlogo, bjale bo ahlotšwe. Ka moo tlemollahuto e tiišetša tekanyetšo ya go ba gare ga kalotaba le mafelelo a ditaba.

Ge go yo hlalošwa tlemollahuto ya *Thellenyane Batlaboela*, go yo latelwa lenaneo le:

- (a) Kakaretšo ya ditiragalo tša tlemollahuto.
- (b) Tirišo ya tlemollahuto ya *Thellenyane Batlaboela*.
- (c) Tirišo ya dithekniki tša tlemollahuto.

7.1.4.1 Kakaretšo ya ditiragalo tša tlemollahuto

Ditiragalo tša tlemollahuto tiragatšong ye, di lebane le ditema le ditemana tše: temana 2.5, tema 3, tema 4 le tema 5. Gona fao go ka lemogwa ka fao ditiragalo tša tlemollahuto ya *Thellenyane Batlaboela*, e lego tše ditelele ka gona; gomme tšona di ka akaretšwa ka mokgwa wo:

Thellenyane o rile go gobala, a išwa bookelong bja Rebabone. Mmathapelo, Retlabona, Mokopa le Thai, e bile batho ba mathomo go ya go mmona fao bookelong. Ge ba fihla fao, ba hweditše a ripilwe leoto. Morago ga kotsi yeo, Tintela a napa a thoma go tšhela boKgobadi ka mašapa a gore ke bona ba dirilego gore Thellenyane a senye koloi yeo ya gagwe. Le ge boMmathapelo ba tlile go phophotha molato woo, ga a ba tšee taba, ebile o fotlela batswadi ba gagwe ge ba mo kgala, o re ga ba tsebe selo ka koloi ka ge ba se ba ka ba ba nayo. Go tloga fao Mmathapelo le Retlabona ba ile ba ya sekolong go ya go kgonthišiša go Mokopa ge e ka ba Thellenyane o tla tle a tšwela pele ka mošomo, mohla a boa bookelong goba aowa. Gona fao Mokopa o ile a se kwane le taba yeo ba e tlišitšego, a re yena ga a tšee sephetho a nnoši, malebana le merero ya sekolo; fela le bona ba ile ba se hwe matwa, ba re ke yena a hlotšego mathata ka go kgopela Thellenyane go tla go ruta Nthušeng. Morago ga fao, bagwera ba Thellenyane ba gahlana ga Kotentsho. Lehono ba bonala ba thabile ge motho wa bona (Thellenyane)

a wetše mathateng. Tintela ka go mo kwera, o bile o ba hlathollela seo se dirilego gore Thellenyane a phegelele go ya Pulapula Barlounge. Ge a ba hlathollela o re Thellenyane o ile fao lefelong la bjala ka ge a letše a enwa kudu, gomme bjale o be a swerwe ke dipapalase. Ka morago ga fao, Lefehlo, Kgobadi le Gaseselo, ba etela Thellenyane bookelong. Ba hwetša a fodile ebile a ba tshepiša gore a ka no lokollwa nako efe goba efe. Gona fao Thellenyane le Gaseselo ba lemoga bogaragašana bja Lefehlo, fela ga ba mo lemoše selo.

Morago ga go lokollwa bookelong, Thellenyane a napa a leba Nthušeng ntle le go tšhaba selo. Ge a fihlile, Mokopa le Moruti Thai ba mmitša go tla go mo kgala ge a bile lešaedi la maitshwaro. Ba mo lemoša ka fao bjala bo sentšego maikemišetšo a gagwe ka gona. O ile a thoma a ba fotlela, fela mafelelong a laetša go kwa ditao le maele a bona. Go tloga fao, mantšiboeng a mangwe, Mmathapelo a bitša bana ba gagwe, go tla go sohla tša lapa. O ile a ba botša gore o kgauswi le go ya phentšheneng, a ba a ba botša ka ga diinšorensa tša tatagobona gotee le tša gagwe. Gape o ba botša gore o nyetšwe a na le Retlabona, ka fao Retlabona ga se madi a Mohu Batlabolela. Mafelelong o ile a kgopela Thellenyane gore a nyale. Ge batswadi ba Tintela ba kwele gore baAvis ba nyakile bokae mabapi le koloi, ba napa ba bitša ba ga Batlabolela. Ge Mmathapelo le Thellenyane ba fihlile, ba botšwa ditshenyagalelo, gomme ba lefa molato woo. Ka morago batswadi bao ba ile ba kgopela Thellenyane le Tintela gore ba kgopelane tshwarelo. Thellenyane o ile a kgopela tshwarelo, fela Tintela a gana. Go tloga fao, Thellenyane a leba bookelong bja Rebabone, moo a bego a gopotše go ya go loša Lerato. O bolela a nnoši, ka morago, Lerato a goroga. Ge Thellenyane a mo tšhela ka ditaba tšeo tša lerato, Lerato a thoma a mo tlaiša, fela mafelelong a amogela kgopelo yeo ya Thellenyane. Ge matšatši a dutše a šuthela pele, tšatši le lengwe Mokopa a begela barutiši gore ba kgoro ya thuto ba re

barutiši ka moka ba swanetše go kaonafatša mangwalo a bona a borutiši. Kekwele o kwelela Thellenyane ka go lemoga gore ke yena fela gare ga barutiši bao, a se nago le lengwalo la borutiši, fela Thellenayne ga a nyamišwe ke seo, o mmotša gore yena ga a tlo ba morutiši wa praebete go ya go ile. Gaseselo le Lefehlo ba omana le Kekwele ka go lemoga gore o thomile Thellenyane.

Morago ga lebakanyana, Thellenyane o ile a yo kgopelelwa sego sa meetse. Ge ba tšo boa, Marathana, Nkokoi le Thai, ba ile ba laodišetša ba lapa la Batlabolela tša mesepelo ya bona, ba lalela, morago ba laela. Ge ba sepetše, Mmathapelo le bana ba šala ba le thopeng mabapi le go akanya go kgobokanya magadi. Mafelelong Mmathapelo o fetša ka go eletša Thellenyane gore a kgopele setifikeiti sa 'age exemption' gore a kgone go ya Yunibesithi ngwaga wo o latelago. Gape Retlabona o mo kgopela gore a laele sekolong sa Nthušeng e sa le nako. Go tloga fao Mokopa le Moruti Thai ba kopana ka kantorong, ba hlothana ka taba ya ge Moruti Thai a tlogetše Mokopa ge ba yo kgopelela Thellenyane mosadi. Ba rile ba sa kgakgauthana, gwa tsena Thellenyane a tlo ba laela gore išago o ya Yunibesithing ya Andronicus, go yo ithutela lengwalo la BMus. Morago ga fao, bagwera ba Thellenyane ba gahlana ga Kotentsho. Dipolelo tša bona di laetša go fetoga, ba thoma go bona Thellenyane ka leihlo le lefsa, kudu ka ge le bona ba lemogile gore le yena o fetogile motho wa go loka. Tintela le yena o ka re o thoma go bona nnete, fela o re o sa ikgopola. Ka morago ga fao, Mmathapelo o a hlokofala, a bolokwa. BoThellenyane ba apara diswiswi, ba ba ba apola. Morago ga ngwaga, go tloga mola Mmathapelo a hlokofalago, Thellenyane a fetša dithuto tša gagwe; a direlwa moletlo wa kgoparara. Bagwera ba gagwe ba mo kgopela tshwarelo, gomme Moruti Thai a ba boelanya ka thapelo.

7.1.4.2 *Tirišo ya tlemollahuto ya Thellenyane Batlabolela*

Lehuto la tiragatšo ye, le thoma go tlemollwa temaneng ya 2.5, ge leoto la Thellenyane le ripilwe, go fihla temaneng ya 5.5, ge bjale Thellenyane a boelana le bagwera bale a bego a thulana le bona. Ge Thellenyane a le bookelong, Mmathapelo le Retlabona e bile batho ba mathomo ba go yo mo hlola. Ge ba fihla fao bookelong, ba hweditše mooki Lerato, yo a go ba anegela ka fao Thellenyane a gobetšego kudu, ebilego a ripilwe leoto la nngela. Gona fao Puleng o tšweletša tiragalo yeo ka go re:

Mmathapelo le Retlabona ba rothiša megokgo gomme Lerato o ba hlahla go ya phapošeng yeo go robetšego Thellenyane. Ba hwetša a thethenkgeditše, leoto le lengwe le kadietše, le samentetšwe. O ile le boroko, megokgo e omeletše dithameng ... (letl. 47)

Ye ke tiragalo ya mathomo yeo e lemošago mmadi gore bjale gona Thellenyane o tlo fetoga motho wa go loka, ka ge a wetše mathateng. Gape phetogo ya Thellenyane e tšwelela ge a etetšwe ke bagwera ba gagwe (Lefehlo, Kgobadi le Gaseselo) bookelong, ge a re go bona:

Ke bone, Modimo ga a lahle ngwana wa gagwe. Ge nkabe e se be baoki ba go swana le boLerato Tladi, le dingaka tšeo di mphilego thušo ya potlako, nkabe re bolela dišele lehono (letl. 65)

Mo Thellenyane o lemogile ka fao a nyakilego go hlokofala ka gona, gomme seo se mo gapeletša go inyakišiša le go fetola mekgwa ya gagwe ya go se loke. Ge batho ba lemogile phetogo ya gagwe ba thoma go mo amogela;

gomme taba yeo Puleng o e tšweletša ka go šomiša Mna Mokopa ge a re:

Mna Batlabelela, Thellenyane. Re a go amogela mo
Nthušeng ka morago ga manyami le kgobogo (letl. 69).

Mantšu ao a Mokopa a go amogela Thellenyane, a tlaleletšwa ke Moruti Thai
ge a re:

Ngwanaka, o amogetšwe, fela tseba, Modimo o na le
wena, gobane ba bongwana yoo a šetšego a ithobaletše,
ba ikeme ka lentšu leo le rego mohu ga a fetwe ke letšatši
la gagwe (letl. 71).

Ka mantšu ao, mmadi o lemoga gore le ge Thellenyane a dirile molato wa
nkgotho, ba sekolo sa Nthušeng ba mo amogetše, mola ba bongwana yo a
mmolailego le bona ba mo swaretše. Ka go realo, ba ka se lwe le yena
gobane ba gafetše tšohle go Modimo. Go tšwela pele go tlemolla lehuto la
tiragatšo ye, Puleng o dira gore ba boThellenyane ba lefe molato wa koloi ya
Tintela. Ka go realo, o fediša thulano ya Thellenyane le Tintela. Ge
boThellenyane ba le fao ga boTintela, Thellenyane o laetša boikokobetšo le
phetogo ka go kgopela Tintela tshwarelo bjalo:

Nna ga sa ka ka lwa le wena, ebile ga ke gane gore ke
obile molato ka seo o bego o se adimile. Go hlagile
phošo, ke kgopela tshwarelo (letl. 82).

Le ge Tintela a be a laetša a sa befetšwe, pefelo yeo e felelwa ke maatla ka
ge Thellenyane a ikiša ka fase. Ka go realo, thulano yeo ga e na le maatla;
gobane molwantšhwa (Thellenyane), o fetogile.

Taba ye nngwe yeo e laetšago go fetoga ga Thellenyane, ke ge a nyala mosadi (letl. 93) ebile a eya sekolong go ya go tšwetsša dithuto tša gagwe pele (letl. 98). Ditiragalo tše pedi tše, di bontšha go tlemologa ga lehuto gobane e le tšeo mmagwe (Mmathapelo), a bego e le kgale a rata ge Thellenyane a di phethagatša, gomme bjale ge di phethilwe, bothata bo fedile. Tiragalo ya mafelelo yeo e rumago tlemollahuto ya tiragatšo ye, ke ge Thellenyane a boelana le bagwera ba gagwe. Tebalelo yeo e tšweletšwa ke Gaseselo ka letšatši la moletlo ge a re:

Moruti, ke bona ba (o a ba šupa). Batho ba ba kgopela thapelo ya poelano le Thellenyane. Ke kgale ba elwa ntwana ya setu le ya dipolelo. Bjale ba kgopela tshwarelo ... (letl. 115).

Morago ga fao Moruti Thai o ile a ba laela gore ba khuname, a ba ete pele ka thapelo, gomme bona ba mo šale morago. Ge ba feditše thapelo, a ba swaraganya ka mantšu a:

... Bjale, fanang diatla, gomme le opele sefela sa tshwarelo le tebalelano gotee le kgwerano ye mpsha. Ge le fetša, tšwelang ka kua ntle le yo keteka mokete wo wa katlego ya Thellenyane, morwa' Batlabolela! (Ba opela sefela gomme ka moka ba lokologa moyeng, ba a hlalala).

7.1.4.3 Tirišo ya dithekniki tša tlemollahuto

Go tlemolla lehuto la papadi ye, Puleng o diriša dithekniki tše di latelago:

- (i) Tlogelo
- (ii) Tekolanthago
- (iii) Boipoeletšo
- (iv) Kelonako

Mohola wa dithekniki tšeo ke go gatelela phetogo ya molwantšhwa (Thellenyane), gomme seo ke se se dirago gore a amogelwe/ lebalelwe.

(i) Tlogelo

Puleng o šomišitše thekniki ya tlogelo mo go tlemollahuto ka go tlogela tiragalo ya go bolokwa ga ngwana wa sekolo, yo a bolailwego ke Thellenyane ka koi. Mmadi o thoma go kwa tša poloko ge di laodišwa ke Mna Mokopa ge a boledišana le Mmathapelo gotee le Retlabona bjalo:

Mokopa (O itlhomodiša pelo): Molato wa poloko o tšwele ka kgoro.

Retlabona: Di a kwala. (O mo lebeletše)

Mmathapelo: Re phethile. (O mo tomoletše mahlo)

Mokopa: Le diphumolamegokgo tša bana ba sekolo, le kwele gore di sepetše bjang?

Retlabona: Ga re botšwe, re dihlatse.

Mmathapelo: A ke re di dirile R374,52. Ke ra ge di hlakane le tša barutiši le khuduthamaga ya barutiši ba sediko se? (letl. 57)

Bohlokwa bja tlogelo yeo ke gore mongwadi o rata go akgofiša nako, gore go fetoga ga Thellenyane go bonale ka pele, gore babadi ba mo lebalele.

(ii) Tekolanthago

Go tšwela pele go tlemolla lehuto la *Thellenyane Batlabolela*, Puleng o diriša thekniki ya tekolanthago. Serudu (1989: 45) ge a hlaloša kgopolo yeo o re:

Ke tsenatseno ya moela wa tatelano ya mehleng ya ditiragalo mo kanegelong goba papading ka nepo ya go ukama ditiragalo tšeo di šetšego di diregile eupša di nago le kamano le tša bjale.

Tirišo ya thekniki ye e tšwelela gabotse letlakaleng la masometselatharo, ge Tintela a laodišetša bagwera ba gagwe seo se dirilego gore Thellenyane a nwe bjala letšatšing la diphadišano ka go re:

Tintela: O ka re pholo ye kgolo e letše e se ya robala, ka moo ke di utswago ka tsebe.

Kekwele: Ba re ke ka lebaka la eng a letše sefogojaneng?

Tintela: Ka moo ke bonago, taba ye ya go opediša dihlopha tše pedi, e be e mo dutše pelong kudu.

Kekwele: E sego gore le thomela ngwana wa batho?

Tintela: Ga go bjalo, ka gona o ile a lala a ipolaiša gomme letšatšing la diphadišano, ya be e le gore o swerwe ke dipapalase.

Kotentsho: Ka mantšu a mangwe, go ra gore lona tšatšing leo la diphadišano, o be a tsošološa dirumula!

Tintela: Ee! ... (letl. 63)

Le ge tiragalo yeo ya go lala go enwa bjala ga Thellenyane ka lebaka la

letšhogo, e le ya kua moragonyana, e amana le kotsi yeo a wetšego go yona. Ke ka lebaka leo mongwadi a dirago gore Tintela a e hlaloše ka botlalo, gore mmadi a lemoge bohlokwa bja yona. E bohlokwa gobane ke yona e dirilego gore Thellenyane a ye Pulapula Barlounge, go nwa bjala, bjoo bo mo weditšego kotsing, yeo le yona e mo fetotšego motho wa maitshwaro a mabotse.

(iii) Boipoeletšo

Go gatelela phetogo ya Thellenyane, mongwadi o diriša thekniki ya boipoeletšo. Tšhomišo ya thekniki yeo e bonala kudu nakong ya ge Thellenyane le mmagwe (Mmathapelo), ba ile go lefa molato wa koloi ya Tintela. Gona fao Thellenyane o ile a boeletša mantšu a go kgopela tshwarelo go Tintela ka tsela ye:

... Go hlagile phošo, ke kgopela tshwarelo. (letl. 82)

le

... ge e ka ba ke mo phošeditše ke kgopela tshwarelo,
gobane go phoša batho e sego kota. (letl. 82)

Ka thekniki yeo, Puleng o nyaka gore Thellenyane a gatelele go fetoga ga gagwe ka boyena. Ka go realo, mmadi o thoma go lemoga gore Thellenyane ga e sa le motho wa senganga ka ge a kgona go ipona phošo, a ba a kgopela tshwarelo go yo a mo senyeditšego.

(iv) Kelonako

Mo go tlemollahuto, Puleng o šomišitše gape le thekniki ya kelonako. Ge Groenewald (1992: 9) a hlaloša kgopolo ye, o re:

Kelonako e bonala ge nako ya histori le nako ya thulaganyo di bapetšwa. Phapano yeo ke thekniki ya mongwadi go gatelela ditaba tše bohlokwa. Ke go re, ke ge a diegiša goba ge a akgofiša lebelo la kelonako.

Tirišo ya thekniki ye e tšwelela gabotse mo ditemaneng tše:

4.4: Temana ye e hlaloša Thellenyane ge a letetše Lerato. Puleng o šomišitše matlakala a $4\frac{1}{2}$ ge a ngwala temana yeo. Ge go iwa ka histori, o ka re kopano yeo ya Thellenyane le Lerato, e tšere seripagare sa iri.

4.5: Temana yeo e bolela ka ga kopano ya barutiši. Go ngwala temana yeo, Puleng o šomišitše matlakala a $4\frac{1}{2}$. Ge go iwa ka histori, go ka thwe kopano yeo e tšere diiri tše pedi goba tše tharo.

Bjale ge go lekodišišwa ditemana tše pedi tše, go ka thwe Puleng o šomišitše polelo ye telele ge a hlaloša kopano ya Lerato le Thellenyane. Ka lebaka leo, tlhalošo yeo ga e na lebelo; gomme yona e gatelela bohlokwa bja tiragalo yeo, e lego lerato. Ka go le lengwe, tlhalošo ya kopano ya barutiši ga se polelo ye telele; ka gona e na le lebelo ge e bapetšwa le tlhalošo ya kopano ya baratani (Thellenyane le Lerato). Ka tsela yeo, Puleng o šomišitše thekniki ya kelonako go gatelela tiragalo ye bohlokwa.

7.1.5 Kakaretšo

Go hlalošitšwe tšwetšopele, sehloa le tlemollahuto. Mo go tšwetšopele, go hlalošitšwe kgopolo ye, tšwetšopele, gwa ba gwa akaretšwa ditiragalo tša diteng tšeo di lebanego le yona. Go tloga fao go hlokometšwe thekniki yeo e šomišitšwego, e lego tekolapejana. Dikgopolo tše pedi, e lego tema le temana, le tšona di hlalošitšwe gomme gwa ba gwa hlathollwa le mediro ya tšona. Sehloa se lekotšwe gotee le dithekniki tša sona, e lego polelonoši le tlogelo. Go ruma kgaolo ye, go lekotšwe kgopolo ye, tlemollahuto gammogo le dithekniki tšeo di šomišitšwego, e lego tlogelo, tekolanthago, boipoeletšo le kelonako.

8. KGAOLO YA SESWAI

8.1 THUMO

8.2 MATSENO

Mo kgaolong ye, go yo akaretšwa dikgaolo ka moka tša lengwalonyakišišo le, ke go re, go tloga ka kgaolo ya pele go fihla ka ya bošupa.

8.3 KGAOLO YA PELE

Kgaolo ye e thomilwe ka go lekola bohlokwa bja Puleng bjalo ka mongwadi wa dipuku tša Sepedi. Bohlokwa bja gagwe bo gatelelwa ke gore o ngwadile mehutahuta ya dingwalo bjalo ka direkto, dipapadi, kanegelo gotee le ditshwantšhetšo. Gape bohlokwa bja gagwe bo gatelelwa ke difoka tšeo a di thopilego ka tše dingwe tša dingwalo tšeo tša gagwe. Taba ya bohlokwa bja gagwe e tlišwa le go gatelelwa ke basekaseki ba bangwe bjalo ka boMaibelo.

Malebana le maikemišetšo, go lekotšwe dinyakišišo tša banyakišiši ba bangwe, e lego Masola (1993), Matemane (1993) le Groenewald (1991). Masola o sekasekile fela letlalo la thulaganyo, le ge e se ka botlalo. Matemane o dirile fela dikakaretšo tša terama ye, ntle le go di sekaseka. Groenewald o lekotše matlalo a mararo a sengwalo, e lego diteng, thulaganyo le mongwalelo, eupša le yena ga se a tsenelela. Ka ge basekaseki bao ba se ba fatišiša terama ye ka botlalo, maikemišetšo e bile go sekaseka sebopego sa yona go hlokometšwe fela matlalo a mabedi, e lego diteng le thulaganyo. Gape terama ye e lekotšwe ge e lebane le mahlakore a mabedi a terama, e lego la kanego le la tiragatšo. Go tšwela pele go gateletšwe dikgopolo tše bohlokwa tšeo basekaseki bao ba sego ba di hlokomela, e lego sererwa, moko

wa ditaba le dithekniki. Mokgwa wo o šomišitšwego mo ke wa go hlaloša le go hlatholla sebopego sa tiragatšo ye. Phapano gare ga dikgopolo tše pedi tše, e gateletšwe.

Taetšonyakišišo ye e šomišitšwego ke ya naratholotši. Yona e bolela gore sengwalo se na le matlalo a mararo, e lego diteng, thulaganyo le mongwalelo. Mabapi le tlhalošo ya dikgopolo, go lekotšwe dikgopolo tše: diteng, thulaganyo, mongwalelo, boitshwaro, thuto le pikareski.

Malebana le diteng, go hlalošitšwe gore ke ditaba tše mongwadi a ngwalago sengwalo ka tšona. Taba ye bohlokwa ke gore ditaba tše mongwadi o di hweditše di le gona. Ditaba tše di kgokaganywa ke sererwa gore e be taba e tee. Thulaganyo e hlalošitšwe ge e le ditaba ka moka tše mongwadi a di rulaganyago gore di lebane le maikemišetšo a gagwe; gomme tebanyo yeo ke moko wa ditaba. Ge e le letlalo la mongwalelo, le hlalošitšwe ka boripana fela, ka ge le sa fatišišwa. Kgopolo ye, boitshwaro, e fapantšhitšwe le thuto le pikareski ka nepo ya go lemoša mmadi gore terama ye ya Puleng ke ya mohuta ofe. Boitshwaro bo lebane le boitshwaro bjo bokaone bja motho, gomme ge motho a sa itshware gabotse, ke go re, a dira tša bošaedi, o lebanwe ke kotlo. Mo go tšhepedišo ya ditaba, go laeditšwe tše kgaolo ye nngwe le ye nngwe ya lengwalonyakišišo le, e lebanego le tšona.

8.4 KGAOLO YA BOBEDI

Mo go diteng I, go thomilwe ka go akaretša diteng tša *Thellenyane Batlabolela*. Sererwa sa tiragatšo ye, seo se rego: **Mathata ke sehlare sa boikgogomošo**, le sona se lekotšwe. Go hlokometšwe gape le dielemente tša diteng, e lego baanegwa, ditiragalo, nako le felo. Malebana le baanegwa ba diteng, go boletšwe ka mehuta ye mebedi, e lego mongangiši le

mongangišwa. Mongangiši ke moanegwa yo a nago le kgang; yo a ganetšago mongangišwa go phethagatša maikemišetšo a gagwe. Mongangišwa yena ke moanegwa wa go loka, yo a thibelwago ke mongangiši go tšweletša tebanyo ya gagwe. Ditiragalo, le ka moo di ka lemogwago ka gona, di lekotšwe. Tikologo le yona e tsinketšwe. Go ruma kgaolo ye, go ahlaahlilwe kamano gare ga baanegwagolo le baanegwanyane ka go latela lenaneo le: tebanyo, bokgontšhi, bothuši, boganetši le bothušegi. Ge go lekodišišwa tšhomišo ya lenaneo leo, go lemogwa gore bothuši bja mongangiši, ke boganetši bja mongangišwa mola bothuši bja mongangišwa, e le boganetši bja mongangiši.

8.5 KGAOLO YA BORARO

Kgaolong ye, go hlalošitšwe ditiragalo, nako le felo tša terama ye, *Thellenyane Batlabolela*. Mabapi le ditiragalo, go boletšwe gore di na le magoro gotee le magorwana a ditiragalo tšeo di bopago magoro ao. Magoro ao a ditiragalo, a hlaolwa le go laolwa ke sererwa. Sererwa sa *Thellenyane Batlabolela*, e lego mathata ke sehlare sa boikgogomošo, se hlaola magoro a mararo a ditiragalo, e lego:

legoro la mathomo: Thellenyane o a ikgogomoša

legoro la bobedi: Thellenyane o wela kotsing

legoro la boraro: Thellenyane o a sokologa

Ditiragalo tšeo tše nnyane, tšeo di bopago magoro a mararo ao, di lemogwa ka phetogo yeo e amago go fetoga ga moanegwa (*Thellenyane*), nako le felo.

Tikologo e hlalošitšwe gore e arotšwe ka dikarolo tše pedi, nako le felo. Nako e lekotšwe ge e na le mehuta ye meraro, e lego (a) nako ye e itšego, e lego yeo e sa elegego (b) nako ya histori, e lego nako yeo e fetogago le

mabaka le (c) nako ya ditiragalo, yeo e lego nako ya go elega. Malebana le felo, go boletšwe ka mehuta ye mebedi, e lego mafelo ao a ka bonwago le ao a ka se bonwego/ ao a ka naganwago fela. Go no swana le ditiragalo, nako le felo le tšona di laolwa ke sererwa.

8.6 KGAOLO YA BONE

Kgaolo ye e lebane le thulaganyo I. Mo go yona go hlalošitšwe dikgopolo tšeo di lebanego le thulaganyo, e lego moko wa ditaba, moakanyetšo le thaetlele. Moko wa ditaba ke thuto goba molaetša wo mongwadi a ratago go o fa babadi. Bohlokwa bja wona ke gore o swaraganya ditaba tša thulaganyo gore di be taba e tee, gape o tlemaganya dithekniki tša thulaganyo gore di lebane. Moko wa ditaba wa *Thellenyane Batlabolela*, o lebane le boitshwaro. Malebana le moakanyetšo, go hlalošitšwe ge e le lenaneo la dikokwane tša thulaganyo. Wona o na le mohola wa go lemoša mmadi gore sengwalo ke sa mohuta mang le go laola semelo sa moanegwathwadi. Thaetlele ke leina la puku gomme e na le mohola wa go lemoša mmadi ka seo a tlogo bala ka sona. Gona moo go lemogilwe gore thaetlele ye, *Thellenyane Batlabolela*, e sepelelana le ditiragalo tša puku ye. Go dikokwane tša thulaganyo, go hlalošitšwe ya mathomo fela, e lego kalotaba. Go boletšwe gore kalotaba ke matseno a ditaba, gomme mo e felelago gona, go rotoga thulano. E na le dielemente tše nne, e lego baanegwa, ditiragalo, nako le felo. Baanegwa ba arotšwe ka mehuta ye mebedi: baanegwathwadi le baanegwathuši. Baanegwathwadi bao ba arogantšwe ka mediro ya bona gomme gwa ba le molwantšhwa, molwantšhi gotee le mohlohleletši. Baanegwathuši ba šoma go thuša baanegwathwadi, go tliša kgogedi le go hlatholla tlemollahuto. Mabapi le ditiragalo, go gateletšwe gore di na le mahlakore a mabedi, e lego la go loka le la go se loke. Tikologo e na le mehuta ye meraro: ya tshwanelo, ya atmosfere le ya seka. Kgopolo ye,

the kniki, e lekotšwe gomme mošomo wa yona ke gore ke setlabele seo mongwadi a se šomišago ge a rulaganya ditaba. Ditaetšopapadi di hlalošitšwe gomme go lemogilwe gore wo mongwe wa mešomo ya tšona ke go tlaleletša tlhalošo ya mongwadi.

8.7 KGAOLO YA BOHLANO

Mo go thulaganyo II, go lekotšwe tirišo ya dikgopolo tša thulaganyo tšeo di hlalošitšwego mo kgaolong ya bone, e lego moko wa ditaba, moakanyetšo le kalotaba. Moko wa ditaba go lemogilwe ge o lebane le taba ya go itshwara ga motho. Mo go *Thellenyane Batlabolela*, o lebane le boitshwaro bja bošaedi bja Thellenyane bjo bo lebanwego ke kotlo. Malebana le moakanyetšo, go hlalošitšwe ge terama ye ya Puleng, e le sengwalo sa boitshwaro. Go dikokwane tša thulaganyo, go lekotšwe fela kokwane ya mathomo, e lego kalotaba. Mo go kalotaba, go hlalošitšwe elemente ya baanegwa. Go ahlaahlilwe semelo sa molwantšha le molwantšhi. Go ya ka moakanyetšo wa sengwalo sa boitshwaro, molwantšhwa (Thellenyane) ke motho wa maemo a godimo gomme wa go ba le bofokodi. Ge go hlalošwa semelo sa molwantšhwa (Thellenyane), go šomišitšwe diphapantšhotshwanelo le diphapantšhotlaleletšo. Diphapantšhotshwanelo tšeo di hlalošago maemo a godimo a Thellenyane ke: bohumi, thuto, bodumedi, moaparo, bothakga le bokgoni, mola tšeo di gatelelago bofokodi e le, go hloka tsebe, boikgogomošo, lenyatšo, botagwa le bobogo. Diphapantšhotlaleletšo di tswalanya mmadi le molwantšhwa. Diphapantšhotlaleletšo tšeo di dirago gore mmadi a itswalanye le Thellenyane ke: boikokobetšo, tlhompho, mahlahla, kgotlelelo, phišegelo, go amogela, go loka ga Mmathapelo le Lerato.

Ge e le semelo sa molwantšhi (Tintela), se lekotšwe ka go šomiša diphapantšhotshwanelo fela. Go ya ka moakanyetšo, molwantšhi (Tintela) ke motho wa maemo a mehleng, wa go ba le bofokodi. Maemo a mehleng a gagwe a tšweletšwa ke diphapantšho tše: go ba moithuti le bodiidi. Puleng o gatelela bodiidi bja ga boTintela ka diphapantšho tše: go se rutege ga batswadi le leina la mmagwe (Marathana). Bofokodi bja Tintela bo gatelelwa ke diphapantšho tše: lehloyo, lenyatšo, tseba, go hloka lešoko le go hloka tlhompho. Go tšweletša semelo sa molwantšhwa le molwantšhi, Puleng o diriša dithekniki tše di latelago: nepišo, phapantšho, phetogonepišo, boipoeletšo, tshwantšhanyo, polelonoši, go reela leina, poledišano le sereto.

8.8 KGAOLO YA BOSELELA

Kgaolo ye e lebane le thulaganyo III. Mo go yona go lekotšwe ditiragalo, nako le felo. Ditiragalo di hlalošitšwe gore mošomo wa tšona ke go thulantšha molwantšhwa le molwantšhi, ke go re, go thulana mahlakore a mabedi: la go loka le la go se loke. Tiragatšong ye, thulano ye kgolo e gare ga Thellenyane le Tintela, le ge gantši Puleng a e tšweletša ka go šomiša meriti ya bona (Kgobadi le boKotentsho). Ke ka fao go thwego gantši mongwadi o diriša thulano gare ga baanegwathuši. Gape ditiragalo tša thulaganyo di bohlokwa ka ge di gatelela moko wa ditaba le go hlola maatlakgogedi. Go godiša maatlakgogedi ao le go tšwetša moko wa ditaba pele, Puleng o šomiša dithekniki tše tlhano, e lego go arola ditema ka ditemana, boipoeletšo, polelonoši, phapantšho le tlogelo.

Tikologo e arotšwe ka dikarolo tše pedi, e lego nako le felo. Mabapi le nako, tiragatšo ye ya Puleng e lebane le karolwana e tee fela, e lego nako ya tshwanelo. Ge e le ya atmosfere le ya seka, ga e tšwelele gobane terama ye;

e lebane le boitshwaro. Malebana le felo, le gona go sekasekilwe fela lefelo la tshwanelo. Ka gona tikologo ya terama ye, e lebane le ya tshwanelo fela. Puleng o dirišitše thekniki ya poeletšo go gatelela tikologo ya papadi ye.

8.9 KGAOLO YA BOŠUPA

Mo go thulaganyo IV, go hlokometšwe tšwetšopele, sehloa le tlemollahuto. Tšwetšopele ke ge ditaba tšela tša kalotaba, di tšwetšwa pele ka mokgwa wa dithulano. Bohlokwa bja tšwetšopele ke gore e godiša maatlakgogedi le go tšwetša moko wa ditaba pele. Mo go tšwetšopele ya *Thellenyane Batlabolela*, go bonala thulano e tee fela, e lego thulano gare ga Kotentsho le Kgobadi. Bona ba thulantšhwa ke ge Kgobadi a emelela Thellenyane ge a amogile Kekwele (mosadi wa Kotentsho) khwaere. Gape ditaba di tšwetšwa pele ge Gaseselo a utollela Thellenyane toro yeo e ukamago kotsi yeo a tlogo wela go yona. Bohlokwa bja toro yeo ke gore e lemoša Thellenyane mathata ao a lebanego le ona. Go rulaganya ditaba tšeo tša tšwetšopele, Puleng o diriša thekniki e tee fela, e lego **tekolapejana**. Dikgopolo tše pedi, e lego tema le temana, di hlalošitšwe. Tema ke ditemana tšeo di hlophetšwego felo go tee gore di be kgopana e tee, mola temana e le ditiragalo tše bohlokwa tša sengwalo. Mo tlhatholong ya mediro ya tema le temana, go utollotšwe dihlopha tše pedi tša basekaseki, e lego sehlopha sa boKeuris (1997) le sa Groenewald (1995). BoKeuris ge ba hlaloša mediro yeo ya ditema le ditemana, ba di sepediša gotee mola Groenewald yena a di aroganya. Sehloa ke mo dikgakano di fihlago makgaolakganyeng gona. Ke moo maatlakgogedi a felelago gona. Sehloa sa *Thellenyane Batlabolela* ke ge Thellenyane a wetše kotsing a bile a ripša leoto. Bohlokwa bja kotsi yeo ke gore e fetotše Thellenyane mekgwa ya gagwe ya go se loke. Mo go sehloa, Puleng o šomišitše dithekniki tše pedi: polelonoši le tlogelo. Mo go tlemollahuto, ke moo mathata ao a bilego gona mo go thulaganyo, a fihlilego

tharollong. Lehuto la tiragatšo ye, le tlemollwa go thoma ge Thellenyane a le bookelong, ge a ripilwe leoto go fihla ge a boelana le bagwera ba gagwe letšatšing la moletlo. Ka fao terama ye e rungwa ka moya wo mobotse wa poelano. Dithekniki tšeo a di šomišitšego go tlemolla lehuto la terama ye ke: tlogelo, tekolanthago, boipoeletšo le kelonako.

8.10 BOFOKODI BJA TIRAGATŠO YA *THELLENYANE* *BATLABOLELA*

Bofokodi bja tiragatšo ye, bo tlo ahlaahlwa ge bo lebane le matlalo a mabedi a sengwalo, e lego (a) diteng, (b) thulaganyo; go akaretšwa le (c) papalego le (d) poledišano. Tshekatsheko ya mafokodi malebana le matlalo ao, e ile go lekolwa ka go latela lenaneo le:

- (a) Diteng
 - mongangišwa

- (b) Thulaganyo
 - thulano
 - thulaganyo ya ditiragalo tša tlemollahuto
 - papalego
 - poledišano

(a) Diteng

Mabapi le diteng, bofokodi bja Puleng bo lebane le taba ya mongangišwa wa tiragatšo ye. Mo mathomong a terama ye, mongwadi o tšweletša baanegwagolo ba babedi, e lego Mmathapelo le Thellenyane. Thellenyane ke mongangiši, mola Mmathapelo e le mongangišwa. Ge ditaba tša terama

ye di tšwela pele, Mmathapelo o a hlokofala, gommeTintela o ema legatong la gagwe, ke go re, e ba mongangišwa. Go ya ka Serudu le ba bangwe (1980: 161), baanegwagolo (mongangiši le mongangišwa) bao mongwadi a ba nepišitšego mathomong a puku, ga ba a swanela go fetolwa; ke go re, mmadi o swanetše go ba le bona go tloga mathomong a ditaba, go fihla mafelelong a tšona, gore go se be le kgakanego. Ka gona taba yeo ya Puleng ya go fetolafetola baanegwa ba tiragatšo ye, ke bofokodi.

(b) Thulaganyo

Malebana le thulaganyo, bofokodi bo tšwelela ge mongwadi a diriša (a) thulano, (b) thulaganyo ya ditiragalo tša tlemollahuto, (c) papalego le (d) poledišano.

(a) Thulano

Ge go lekodišišwa dithulano tša *Thellenyane Batlabolela*, go lemogwa gore ka kakaretšo, ke tšeo di se nago le maatla gobane gantši mongwadi o thulantšha baanegwathuši. Ka go realo, ke dithulano tšeo di šomago go godiša maatlakgogedi fela gobane go ya ka Groenewald (1993: 20), thulano ya nnete ke yeo go thulanago molwantšhwa le molwantšhi, gomme yona e bohlokwa gobane ke thulano yeo e lebanego le maikemišetšo a mongwadi. Mo tiragatšong ye, Puleng o tšweleditše thulano gare ga Thellenyane le Tintela temaneng e tee fela, le gona mo go tlemollahuto (4.3). Gona fao thulano yeo ga e na maatla gobane e beilwe mafelelong a ditaba mola mathata a puku a fedile. Gape go hloka maatla ga thulano yeo ke gore mo lebakeng leo, yo a lwago ke molwantšhi (Tintela) fela; mola molwantšhwa (Thellenyane) yena a sa lwe, a bile a kgopela tshwarelo. Taba ye nngwe ke gore gantši mo thulanong ya nnete, molwantšhwa ge a re ke nkwe,

molwantšhi o re ke lepogo; ka go realo, ga go be le yo a ikišago ka fase, gomme ge go kgonega, ba ka ba ba swarana le ka diatla. Bjale taba yeo ya thulano ya go hloka maatla, e tšweletša bofokodi bja Puleng nyanyeng.

(b) Thulaganyo ya ditiragalo tša tlemollahuto

Ge go tsinkelwa tatelano ya dikokwane tša thulaganyo, go hwetšwa gore sehloa se latelana kudu le tlemollahuto. Ka lebaka leo, tlemollo ya lehuto e tšea lebaka le letelele gobane go tloga gona moo magomong a kgakgano, go fihla mafelelong a tiragatšo, ke matlakala a masomešupatshela ka palo. Gabotse ditaba tša tiragatšo ye, di felela ge Thellenyane a ripilwe leoto, mo go sehloa. Ka fao ditiragalo tša ka morago ga tiragalo yeo ya go ripega ga leoto, di be di se tša swanela go telefatšwa ka mokgwa woo. Bjale ka go telefatša ditaba tšeo tša tlemollahuto, Puleng o fokotša maatlakgogedi ka ge bjale babadi ba šetše ba tseba mafelelo a ditaba, e lego phetogo ya Thellenyane, gomme seo se bontšha bofokodi bja mongwadi.

(c) Papalego

Go ya ka Masola (1993: 139), tiragatšo ya mmakgonthe e swanetše go bapalega, ke go re, tiragatšo e swanetše go bogelwa go feta go balwa. Ka fao ge mongwadi a ngwala tiragatšo, o swanetše go hlokomela gore go se be le ditšhitiša tšeo di tloga palediša tiragatšo yeo ya gagwe go diragatšwa. Ditšhitiša tšeo e ka ba dilo tša go swana le dinoka, dithaba, difofane, dikoloi, diphoofolo, bjalobjalo. Bjale mo go *Thellenyane Batlabolela*, Puleng o dirile gore tiragatšo ye e se bapalege ka go tsentšha ditiragalo tša go swana le kotsi ya sefatanaga le nakong ya ge Thellenyane a tshelela mošwamawatle. Ditiragalo tšeo go ka se kgonege gore di tšweletšwe sefaleng, gobane sefatanaga le sefofane di ka se kgone go kukelwa fao sefaleng. Gape Puleng

o bolela ka meago ye megolo, bjalo ka dikolo, bookelo, lefelong la bjala, makheišeneng, bjalobjalo. Bjo le bjona ke bofokodi gobane meago yeo e ka se lekane sefaleng. Ka fao terama ye ya Puleng, e loketše fela ge e le ya go balwa, gobane ge e le ya radio goba ya thelebišene, le gona e ka se kgonege ka ge e se na le dinyakwa tša tšona.

(d) Poledišano

Go ya ka Serudu le ba bangwe (1980: 162), poledišano ke setlabelo se bohlokwa kudu mo go tšweletšeng ga tiragatšo. Poledišano yeo e swanetše go utolla semelo sa moanegwa le go tšweletša tatelano ya ditiragalo. Mo tiragatšong ye, baanegwa ba bolela nako ye telele. Dipolelo tša mohuta woo, ka tlwaelo di šomišwa mafelong a go swana le kgorong ya mošate le kgorong ya tsheko, ge go sekwa melato, gobane moo molli goba mmonwamolato, o tla be a gapeletšega go hlaloša maemo a ditaba ka botlalo. Bjale ge dipolelo tše tše ditelele di tšwelela mo go terama, di fokotša maatlakgogedi go mmadi, gomme a ka ikhwetša a otsela mola a le gare a bala. Malebana le botelele bja tiragatšo, ke go re, nako yeo tiragatšo e swanetšego go e tšea, le gona go na le mathata. Groenewald (1995: 6) o hlaloša gore tiragatšo ya papadi e swanetše go tšea nako ye e ka bago diiri tše pedi go iša go tše tharo fela. Bjale ge go lekodišišwa nako ya tiragatšo ya *Thellenyane Batlabolela*, go hwetšwa gore e ka tšea diiri tše tharo le seripa. Gona fao go napile go lemogwa gore mongwadi o fetile mollwane wa nako yeo e beetšwego go diragatšwa ga tiragatšo. Ka fao dipolelo tše ditelele tša baanegwa gotee le nako ye telele ya tiragatšo, le tšona di bea bofokodi bja Puleng pepeneneng.

KAKARETŠO

Ge go lekolwa bofokodi bja mongwadi, go lemogilwe gore bothata bjo bogolo bja Puleng ke gore ge a rulaganya ditaba tša terama ye, ga se a ela šedi dinyakwa ka moka tšeo di lebanego le sengwalwa sa terama. Ka fao ge a ka be a ile a hlokomela dintlha tšeo, go holofelwa gore go ka be go se na le ditšhitišo tšeo di boletšwego.

BIBLIOKRAFI

A. SENGWALO SA MATHOMO

1. Puleng, N.S. 1991. *Thellenyane Batlaboela*.
Pretoria: De Jager-Haum

B. DINGWALO TŠA TLALELETŠO

1. Abrams, M.H. 1988. *A Glossary of Literary Terms*. London: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
2. Altenbernd, L. 1966. *A Handbook for the study of Drama*. New York: Macmillan Publishing Co. Inc.
le Lewis, L.L.
3. Bal, M. 1980. *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto: London.
4. Baldick, C. 1990. *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. Oxford: Oxford University Press.
5. Beckson, S. le 1961. *A Readers' Guide to Literary Terms*. London: Thames and Hudson.
Ganza, A.

6. Brooks, C. Purser, J.T. 1975. *An Approach to Literature*.
le Warren, R.P. Englewood Cliffs:
Prentice Hall Inc.
7. Cohen, B.B. 1973. *Writing about Literature*.
Illinois: Scott, Foresman
& Co.
8. Cuddon, J.A. 1979. *A Dictionary of Literary
Terms*. Reviewed and ed.
London: Penguin Books.
9. Cuddon, J.A. 1991. *A Dictionary of Literary
Terms and Literary
Theory*. Cambridge,
U.S.A.: Basil Blackwell
Inc.
10. Dautzenberg, J.A. 1980. De logische opbouw van
de verhaaltorie en haar
samenhang met die
genreleer. *Forum der
letteren*: 242-255.
11. Fisher, J. 1984. *Entitling (Titles of
Artworks and their Implicit
Meanings)*. Vol. II, ISS 2,
pp. 286-298.

12. Forster, E.M. 1927. *Aspects of the Novel*. London: Edward Arnold.
13. Fowler, R. 1973. *A Dictionary of Modern Critical Terms*. London: Routledge and Kegan Paul.
14. Grobler, G.M.M. 1989. *Time order in three novels of O.K. Matsepe. The story behind the text. Thesese ya Bongaka*. Pretoria: Unisa. Ga se e gatišwe.
15. Groenewald, P.S. 1976. Die Moraalstorie. *Studies in Batoetale*, 3 (13-39).
16. Groenewald, P.S. 1991. *Sesotho sa Leboa (Honase) Dingwalo*. Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
17. Groenewald, P.S. 1993. *Thutadingwalo ya Sesotho sa Leoba 1*. Pretoria: Via Afrika.
18. Groenewald, P.S. 1993. *Thutadingwalo ya Sesotho sa Leoba 2*. Pretoria: Via Afrika.

19. Groenewald, P.S. 1995 *Thutadingwalo ya Sesotho sa Leboa 4*. Pretoria: Via Afrika.
20. Hawthorn, J. 1985. *Studying the Novel*. London: Edward Arnold.
21. Heese, M. le 1986. *The Owl Critic. An Introduction to Literary Criticism*. Goodwood: Nasou Limited.
22. Kekana, M.A. 1984. *Nonyana ya Tokologo*. Johannesburg: Educum.
23. Kerkhoff, E.L. 1962. *Kleine deutsche Stilistik*. Bern, München: Franckè Verlag.
24. Keuris, M. le 1997. *Tiragatšo. Pukukgakollo ya Baithuti*. Pretoria: Van Schaik Publishers.
25. Kgatle, I.P. 1965. *Papadi tše kopana*. Pretoria: J.L. Van Schaik.
26. Kruger, L. 1988. *Sebilwane by N. Matome Fela: A Critical Analysis*. Thesese ya M.A. Potchefstroom.

27. Lazarus, A. le
Smith, H.W. 1983. *A Glossary of Literature and Comparison.* Illionois: Urbana.
28. Lekganyane, E.M. 1997 *Noto-ya-Masogana: Padi ya Boitshwaro.* Thesese ya M.A. Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
29. Lucas, F.L. 1974. *Style.* London: Cassel & Company Ltd.
30. Macdonell, H.C. 1979. *Literature and Life.* Illinois: Scott & Foresman & Co.
31. Magapa, N.I. 1997. *Papetšo ya Dikanegelotseka tša Lebopa.* Thesese ya M.A. Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
32. Maibelo, J.R. le
ba bangwe. 1984 *Direti tše nne.* Randburg: Vivlia Publishers & Booksellers.
33. Maibelo, J.R. le
ba bangwe. 1994 *Direti tše nne.* Randburg: Vivlia Publishers & Booksellers.

34. Maila, R.A. 1997 *Tshekatsheko ya A mo swina ngwanana' thakana.* Thesese ya M.A. Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
35. Make, H.M.I. 1947. *Sello sa tonki le pere.* Pretoria: J.L. Van Schaik.
36. Make, H.M.I. 1954. *Mokgelekgetha.* Johannesburg: Afrikaanse Pers.
37. Mamadi, S.A. 1979. *Ledile le dipapadi tše dingwe.* Pretoria: J.L. Van Schaik.
38. Mampuru, D.M. 1986. *A Critical Assessment of Lenong la Gauta as a Detective Novel (story) in SAJAL. Volume 6.* Pretoria.
39. Marggraff, M.M. 1994. *The Moral story in Zulu (1930-1955).* Thesese ya M.A. Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.

40. Masola, I.S. le Kgatla, P.M. 1993. *Makgonatšohle*. Pietermaritzburg: Shuter & Shooter (Pty) Ltd.
41. Matemane, M.J. 1994. *Thellenyane Batlabolela*: N.S. Puleng: A Study Guide. Craighall: Guidelines (Pty) Ltd.
42. Matsepe, O.K. 1968. *Megokgo ya Bjoko*. Johannesburg: Afrikaanse Pers. Beperk.
43. Mohlala, M.J. 1994. *Tshekatsheko ya Di sa re šaletše Monaganong*. Thesese ya M.A. Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
44. Mojalefa, D.D. 1994. *Tshekatsheko ya Hlwayang Tsebe*. Thesese ya M.A. Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
45. Mojalefa, M.J. 1993. *Tshekatsheko ya Sebilwane bjalo ka Thetokanegelo*. Thesese ya M.A. Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.

46. Mojalefa, M.J. 1995. *Ntlhahle ya Pele (BA) Sepedi 102.* Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
47. Mojalefa, M.J. 1995. *Ntlhahle ya Bobedi (BA) Sepedi 202.* Pretoria. Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
48. Mojalefa, M.J. 1995. *Ntlhahle ya Bobedi (BA) Sepedi 302.* Pretoria. Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
49. Mojalefa, M.J. 1997. *Ntlhahle (Honase) Sepedi 700.* Pretoria: Yunibesithi ya Pretoria. Ga se e gatišwe.
50. Moloisie, R.B.L. 1950. *Tshekong.* Johannesburg: Afrikaanse Pers.
51. Mphahlele, M.C. 1984. *Letsogo la Molao.* Pretoria: De Jager-Haum.
52. Potter, J.L. 1967. *Elements of Literature.* New York: The Odyssey Press Inc.

53. Preminger, A., 1986. *The Princeton Handbook of Poetic Terms*. New York: Princeton University Press.
Warnke, F.J. le
Hardison, J.R, O.B.
54. Pretorius, W.J. le 1983. *Teaching African Literature. A Theoretical and Methodological Introduction*. Pretoria: Unisa.
Swart, J.H.A.
55. Puleng, N.S. 1980. *Ditlalemeso*. Pretoria: J.L. Van Schaik.
56. Puleng, N.S. 1981. *Seipone sa Madimabe*. Pretoria: J.L. Van Schaik.
57. Puleng, N.S. 1983. *Malopo a Boreti*. Pretoria: J.L. Van Schaik.
58. Puleng, N.S. 1983. *Kgaa kgati tša khwiti ya noka yešo*. Johannesburg: Educum.
59. Puleng, N.S. 1991. *Sefahlego sa pelo ya ka*. Pretoria: J.L. Van Schaik.
60. Puleng, N.S. 1994. *Le diphiri di tla utologa*. Pretoria. Kagiso Publishers.

61. SehloDIMela, M.M. 1940. *Moelelwa*. Bloemfontein: Nasionale Pers.
62. Seidler, H. 1959. *Die Dichtung*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag.
63. Serote, J.I. 1945. *Molato*. Bloemfontein: Via Afrika.
64. Serudu, M.S. 1980. Northern Sotho I Guide 3. Pretoria: Unisa.
65. Serudu, M.S. 1984. *Matšwela*. Pretoria: J.L. Van Schaik.
le ba bangwe.
66. Serudu, M.S. 1989. *Sešegotheto*. Pretoria: J.L. Van Schaik.
le ba bangwe.
67. Serudu, M.S. 1989. *Koketšatsebo*. Pretoria: De Jager-Haum
68. Shole, J.S.S. 1997. *Time Relations in Selected Novels of Monyaise, Mmileng and Marope: A Structural Analysis*. Thesese ya Bongaka. Pretoria: Unisa. Ga se e gatišwe.

69. Simpson, J.A. le
Weiner, E.S.C. 1989. *The Oxford English Dictionary*, Vol. XVIII
Oxford: Clarendon Press.
70. Strachan, A. 1988. *“Uthingo Lwenkosazana”*
Van D.B.Z. Ntuli: ‘n
Narratologiese Ondersoek.
Thesese ya Bongaka.
Pretoria: Yunibesithi ya
Pretoria. Ga se e gatišwe.
71. Tsebe, D.G. 1954. *Noto-ya-Masogana.*
Johannesburg: Afrikaanse
Pers. Beperk.
72. Wilsmore, S.J. 1987. *The Role of Titles in*
identifying Literary Works.
Journal of Aesthetics and
Art Criticism, Vol. 45.
73. Winks, R. (Ed.) 1980. *Detective Fiction.* (A
collection of Critical
Essays). New Jersey:
Prentice Hall Inc.
74. Yelland, H.L. le
ba bangwe. 1983 *A Handbook of Literary*
Terms. London: Angus
and Robertson Publishers.

75. Ziervogel, D. le 1975. *Groot Noord Sotho*
Mokgokong, P.C. *Woordeboek/ Noord*
Sotho/ Afrikaans/ Engels.
Pretoria: J.L. Van Schaik.

**C. DITSHWANTŠHETŠO, DITSHWANTŠHETŠODIKGAO LE
KANEGELOKOPANA TŠA GO GATIŠWA KE RADIO**

1. Puleng, N.S. 1983. *Mantšu a ke a bomang?*
(Tshwantšhetšo). SABC.
2. Puleng, N.S. 1985. *Inama, inama se go tshele.*
(Tshwantšhetšo) SABC.
3. Puleng, N.S. 1985. *Ke nna "A" le "O".*
(Tshwantšhetšo). SABC.
4. Puleng, N.S. 1985. *Mphe Sebakanyana.*
(Kanegelokopana).
SABC.
5. Puleng, N.S. 1986. *Le badimo ba tla bolela.*
(Tshwantšhetšo). SABC.
6. Puleng, N.S. (x) *Go thaila mathaithai mo.*
(Tshwantšhetšo). SABC.

7. Puleng, N.S. (x) *Roko ye ntsho.*
(Tshwantšhetšo). SABC.
8. Puleng, N.S. (x) *Le diphiri di tla utologa.*
(Tshwantšhetšo). SABC.
9. Puleng, N.S. (x) *Seboko se tsene nyobeng.*
(Tshwantšhetšodikgao). SABC.
10. Puleng, N.S. (x) *Bantlhoi ba kaaka banthati.*
(Tshwantšhetšodikgao). SABC.

SUMMARY

Thellenyane Batlabolela is Puleng's first drama. In this dissertation, this drama is discussed within the framework of a narratological model. Only two of the narratological levels, namely the content and structure levels, receive attention in this discussion. The narratological model used in this dissertation has been adapted, and in some ways differs radically from the original model. *Thellenyane Batlabolela* is not only analysed according to a descriptive model. Instead, the author's method is also interpreted, and evaluation takes place in the last part of the investigation.

The 'topic' concept is strongly emphasised with regard to the content level, as it is the topic that binds the content together. The different elements that constitute the content level, namely characters, events, time and place subsequently receive attention. Characters are divided into important and subordinate figures, and the mutual relationship between them is described in terms of the following: the characteristics of the important characters; their helpers; their adversaries; the circumstances that favour the realisation of their aspirations; who will finally benefit from the attainment of goals. The important characters that are at odds with each other are diametrically opposed to each other in their representation of good and evil.

Events are selected by the topic. Individual events differ from one another by virtue of the elements that are involved in the realisation of events.

Time is discussed in terms of point in time, period or juncture, while place can be either abstract or concrete.

Characters, events, time and place also feature prominently in the discussion of the structure level. These concepts are redefined in this discussion so that the difference between the content and structure levels becomes clearer. The concept 'theme' is very important in the analysis of the structure level because it determines the function of every technique used by the author. Another important concept with regard to the analysis of the structure level is mini-structure that, amongst other things, determines the specific genre to which the work will belong.

The exposition, the development, the climax and the dénouement, namely those four elements that turn a work into a unified whole are all analysed in detail. Attention is also devoted to the manner in which the author attunes the characters, events, time and place to one another, so that the whole forms a logical unit that reveals the author's aim. The concept 'technique' occupies a very prominent position in this regard. Technique can be defined as a concept that establishes both horizontal as well as vertical relationships. The techniques used by Puleng are focus, contrast, shift of focus, frequency, comparison, repetition, elision, foreshadowing, flashback, summary, retardation, the supplying of a title, naming, the division into acts and scenes. These concepts are defined precisely, and Puleng's application of the concepts is subsequently explained more fully by analysing relevant examples.

Special attention is paid to characterisation. In addition, the drama is discussed not only as a literary text but also as a play. The functions of the author's stage directions and the division of the text into acts and scenes receive attention in this regard.

Finally, some shortcomings of the drama are pointed out and discussed. The following matters receive attention in this regard:

- (a) Characters and characterisation.

- (b) The functional connection between the conflict and the climax.
- (c) The dénouement and the phenomenon of suspense.
- (d) The stageability of *Thellenyane Batlabolela*.
- (e) The use of dialogue.

KEY TERMS

- (1) Topic
- (2) Theme
- (3) Design
- (4) Picaresque
- (5) Didactic
- (6) Moral
- (7) Mutual relationship
- (8) Change
- (9) Conflict
- (10) Techniques

OPSOMMING

Thellenyane Batlabolela is Puleng se eerste drama, en word in hierdie verhandeling volgens die narratologiese werksmodel bespreek. In hierdie geval word die aandag slegs op twee van die vlakke toegespits, naamlik die inhouds - en die struktuurlae. Die narratologiese model, soos hier aangewend, is 'n aangepaste model, en verskil op punte ingrypend van die oospronklike beskrywingsprogram. Ook word hier nie slegs van die beskrywende metode gebruik gemaak om die werk te analiseer nie; die outeur se werkwyse word ook aan interpretasie onderwerp, en in die laaste gedeelte van die ondersoek werk daar ook evaluerend te werk gegaan.

Ten opsigte van die inhoudslaag word daar sterk op die onderwerpbegrip klem gelê, daar dit die inhoud as 'n eenheid saamsnoer. Daarna word daar na die verskillende elemente gekyk waaruit die inhoud bestaan, naamlik die karakters, die gebeurtenisse, die plek en die tyd. Die karakters word in belangrike en ondergeskikte figure verdeel, en die onderlinge verhouding wat daar tussen hulle bestaan, word beskryf in terme van (a) die oogmerke van die vername karakters, (b) hulle helpers, (c) hulle teëstaanders, (d) die omstandighede wat die verwerkliking van hulle strewe begunstig, en (e) wie oplaas deur die doelwitbereiking baat gaan vind. Die belangrike karakters staan as teëpole van goed en boos teenoor mekaar en verkeer in stryd met mekaar.

Die gebeurtenisse word deur die onderwerpbegrip geselekteer. Die individuele gebeurtenisse verskil van mekaar op grond van die elemente wat by die voltoering daarvan betrokke is.

Tyd word as 'n tydstep, 'n tydperk of 'n tydsgewrig beskryf, terwyl plek konkreet of abstrak van gedaante kan wees.

In die beskrywing van die struktuurlaag tree die elemente van karakters, gebeurtenisse, tyd en plek ook na vore. Hierdie begrippe word hier herdefinieer om die verskil tussen die inhouds - en struktuurlae skerper te omlyn. Vir die analise van die struktuurlaag is die temabegrip baie belangrik, omdat dit die funksie van elke tegniek wat die outeur gebruik, bepaal. 'n Tweede belangrike begrip vir die struktuurondersoek, is dié van die minstruktuur wat onder andere die besondere genre bepaal waartoe die werk gereken word.

Vir beskrywingsdoeleindes word die vier samestellende eenhede van die werk, te wete, die eksposisie, die ontwikkeling, die hoogtepunt en die ontknoping om die beurt in die besonder nagegaan, en word daar beskryf hoe die outeur die karakters, die gebeurtenisse, die plek en die tyd op mekaar instel sodat die geheel 'n sinvolle eenheid word waarmee die outeur aan sy doelstelling beslag gee. Die tegniekbegrip staan hier voorop. Dit kan as 'n verhoudingsbegrip beskryf word wat horisontale en vertikale verhoudings stig. Die tegnieke wat Puleng gebruik is fokussering, kontras, fokusverskuiwing, frekwensie, vergelyking, herhaling, elisie, vooruitskouing, terugskouing, tydsversnelling, tydsvertraging, betiteling, naamgewing, die bedryf - en toneelverdeling. Hierdie begrippe word noukeuring gedefinieer waarna Puleng se toepassing daarvan aan die hand van toepaslike voorbeelde nader toegelig word.

Besondere aandag word aan karakterisering geskenk. Ook word die drama nie net as 'n literêre teks bespreek nie; dit word ook as 'n opvoeringstuk beskryf waartydens die funksies van die outeur se opvoeringsaanduidings en die indeling van tonele en bedrywe onder oë geneem word.

Aan die einde word ook enkele tekortkominge van die drama uitgelig en bespreek. Sake wat hier aangeroe word, is:

- (a) Karakters en karaktertekening.
- (b) Die funksionele verband tussen die botsing en die klimaks.
- (c) Die ontknoping en die spanningsverskynsel.
- (d) Die opvoerbaarheid van *Thellenyane Batlabolela*.
- (e) Die aanwending van dialoog.

SLEUTELTERME

- (1) Onderwerp
- (2) Tema
- (3) Vormgewing
- (4) Pikaresk
- (5) Didakties
- (6) Moraal
- (7) Onderlinge verhouding
- (8) Verandering
- (9) Botsing
- (10) Tegniek